T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

KORONA VİRÜS PANDEMİSİ SÜRECİNDE AZERBAYCAN`IN EĞİTİM SİSTEMİNİN DURUMUNUN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ DOĞRULTUSUNDA İNCELENMESİ

Yusıf MALIKOV

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Adem ÇİLEK

Çankırı – 2022

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

KORONA VİRÜS PANDEMİSİ SÜRECİNDE AZERBAYCAN`IN EĞİTİM SİSTEMİNİN DURUMUNUN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ DOĞRULTUSUNDA İNCELENMESİ

Yusıf MALIKOV

ORCID: 0000-0003-1251-102X

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Adem ÇİLEK

Çankırı – 2022

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ iv
TEZ KABUL VE ONAY v
ÖNSÖZ vi
ÖZET vii
ABSTRACT viii
KISALTMALAR ix
TABLO LİSTESİ x
ŞEKİL LİSTESİ xii
1. GİRİŞ 1
2. AZERBAYCAN`IN EĞİTİM SİSTEMİ VE KORONAVİRÜS PANDEMİSİNİN ETKİLERİ 9
2.1. Azerbaycan`ın Eğitim Sisteminin Gelişimi ve Mevcut Durumu 9
2.1.1. SSCB Döneminde Azerbaycan`ın Eğitim Sistemi 9
2.1.2. Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan`ın Eğitim Sisteminin Durumu 19
2.2. Koronavirüs Pandemisi Sürecinde Azerbaycan`da Eğitimin Durumu 26
2.2.1. Uzaktan Eğitim Kavramı ve Gelişimi 26
2.2.2. Pandemi Sürecinde Azerbaycan`da İlk Uzaktan Eğitim Denemesi 33
2.2.3. Azerbaycan`da Uzaktan Eğitimde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Yolları ... 40
3. YÖNTEM 45
3.1. Araştırmanın Modeli 45
3.2. Araştırmanın Amaçları 45
3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi 45
3.4. Veri Toplama Araçları 51
3.4.1. Anket 51
3.4.2. Kullanılan Ölçekler 53
3.4.3. Verilerin Toplanması ve Analizi 55
4. BULGULAR VE YORUMLAR 56
4.1. Araştırmanın Alt Amaçlarına İlişkin Bulgu ve Yorumlar 56
4.1.1. Uzaktan Eğitimle İlgili Öğretmen Algıları 56
4.1.1.1. Sizde Pandemi Döneminde Dijital Teknolojileri Kullanma Süresinde Ne Gibi Değişiklik Yaşanmıştır? 56
4.1.1.2. Pandemiden Önceki Dönemle Kıyaslandığında Pandemi Döneminde Dijital Teknolojilere İlginizde Nasıl Bir Değişiklik Oldu? 57
4.1.1.3. Sizce Öğretmenler Uzaktan Eğitim Sürecinde Dijital Teknolojilerden Yeteri Düzeyde Yararlanmaktalar mı? 57
4.1.1.4. Kullandığınız İnternet Bağlantısının Kalitesi Yeterli mi? 58
4.1.1.5. Uzaktan Eğitim İçin Yararlandığınız Internet Platformunun Kalitesi Sizi Memnun Ediyor mu? 59

4.1.1.6. Dijital Teknolojilerden Yararlanmak İçin Yeteri Düzeyde Bilgi ve Beceriye Sahip misiniz? 60
4.1.1.7. Öğretmenler Uzaktan Eğitim Zamanı Öğrencileri Dijital Teknolojilerden Yararlanma Konusunda Motive Edebiliyorlar mı? 60
4.1.1.8. Uzaktan Eğitim Zamanı Öğrencilerin Dersi Benimseme Düzeyini Objektif Değerlendirebiliyor musunuz? 61
4.1.1.9. Uzaktan Eğitim Sürecinde Derslere Ayrılan Zaman Süresi Sizce Yeterli mi? 62
4.1.1.10. Siz, Uzaktan Eğitim Sırasında Konuyu Öğrencilere Yüz Yüze Eğitim Zamanındaki Kadar Anlatabiliyor musunuz? 63
4.1.1.11. Sizce Pandemi Dönemi Öğrencilerin Genel Bilgi Düzeylerini Nasıl Etkileyecek? 64
4.1.1.12. Ders Materyalleri Uzaktan Eğitim İçin Yeterli midir? 65
4.1.1.13. Uzaktan Eğitime Nasıl Bakıyorsunuz? 66
4.1.1.14. Siz Yüz Yüze, Yoksa Uzaktan Eğitime mi Öncelik Veriyorsunuz? 66
4.1.1.15. Uzaktan Eğitim Geleneksel Eğitimden Daha İlginçtir 67
4.1.1.16. Uzaktan Eğitim, Geleneksel Eğitimden Daha Verimlidir 68
4.1.1.17. Öğretmenlerin Pandemi Döneminde Önceki Dönemle Kıyaslandığında Motivasyonu Hangi Düzeydedir? 69
4.1.2. Öğrencilerin Uzaktan Eğitime İlgiline Yönelik Öğretmen Görüşleri 70
4.1.2.1. Sizce Uzaktan Eğitim Öğrencilerin Beklentilerini Karşılıyor mu? 70
4.1.2.2. Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Olan Motivasyonu Nasıldır? 70
4.1.2.3. Öğrencilerin Dijital Teknolojileri Kullanma Becerileri Sizce Yeterli mi? 71
4.1.2.4. Uzaktan Eğitim Zamanı Öğrencilerde Öğretmenle Canlı İletişim Kurmak İhtiyacı Duyuluyor mu? 72
4.1.2.5. Sizce Uzaktan Eğitim Hangi Öğrenciler İçin Daha Faydalıdır? 73
4.1.2.6. Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Olan İlgileri Yüz yüze Eğitimle Kıyaslandığında Nasıldır? 74
4.1.2.7. Yüz yüze Eğitime Geçilmesinin Gecikmesi Öğrencilerin Şimdiki ve Gelecek Eğitim Düzeylerine Etkisi Nasıl Olacak? 75
4.1.2.8. Sizce Öğrenciler Hangi Eğitim Türüne Öncelik Veriyorlar? 76
4.1.3. Eğitim Sisteminin Uzaktan Eğitime Hazırlık Düzeyi İle İlgili Öğretmen Görüşleri 778
4.1.3.1. Eğitim Sistemi Uzaktan Eğitim Zamanı Karşılaşılan Sorunları Çözmek İçin Gereken Önlemleri Zamanında Alıyor mu? 77
4.1.3.2. Çalıştığınız Okulda Pandemi Öncesi Ders Esnasında Dijital Teknolojilerden Hangi Düzeyde Yararlanılmıştır? 78
4.1.3.3. Çalıştığınız Okul Uzaktan Eğitim İçin Gerekli Ortamı Sağlamış Mıdır? 799
4.1.3.4. Çalıştığınız Okul, Pandemi Sürecinde Size İhtiyaç Duyduğunuz Desteği Sağlamış Mıdır? 80
4.1.3.5. Sizce, Uzaktan Eğitimin Hangi Platform Aracılığıyla Gerçekleştirilmesi Daha Uygundur? 81
4.1.3.6. Öğretmenlerin Uzaktan Eğitim Zamanı Dijital Teknolojilerden Daha İyi Yararlanmaları İçin Özel Kurslar Teşkil Edildi mi? 82
4.1.3.7. Derslerin Uzaktan Eğitim Yöntemiyle Teşkili Genel Olarak Sizi Memnun Ediyor mu? 83
4.1.3.8. Sizce, Pandemi Sonrası Uzaktan Eğitim Sistemi Uygulanmalı Mıdır? 84
4.1.4. Açık Uçlu Görüşme Formu 85

4.1.4.1. Uzaktan Eğitimin Hangi Avantajlar ve Dezavantajları Var? Düşüncelerinizi Yazın.....85
4.1.4.2. Pandemi Döneminde Derslerin Düzenlenmesinde Karşılaşılan ve Halen Çözüm Bekleyen Sorunlarla İlgili Görüş ve Önerilerinizi Yazınız 85
4.1.4.3. Uzaktan Eğitimle İlgili Diğer Önerileriniz: 86

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER 88

5.1. Sonuç.....88
5.2. Tartışma.....94
5.3. Öneriler.....97

KAYNAKÇA 99

EKLER..... 105

Ek 1. Gence Şehir Milli Eğitim Müdürlüğü`nün Kendisine Tabi Eğitim Kurumlarında Anket Çalışması İçin Verdiği İzin Belgesi..... 105
Ek 2.1. Anket Örneği.....106
Ek 2.2. Anket Örneği.....107
Ek 2.3. Anket Örneği..... 108
Ek 2.4. Anket Örneği..... 109
Ek 3. Açık uçlu sorular..... 110
Ek4. Anket Örneği Türkçe..... 111
Ek 5. Açık uçlu sorular Türkçe.....117

ÖZGEÇMİŞ..... 118

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım Korona virüs Pandemisi Sürecinde Azerbaycan`ın Eğitim Sisteminin Durumunun Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda İncelenmesi adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

……/……./ 2022

İmza

Yusıf Malıkov

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yusıf Malıkov tarafından hazırlanan *Koronavirüs Pandemisi Sürecinde Azerbaycan`ın Eğitim Sisteminin Durumunun Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda İncelenmesi* başlıklı bu çalışma, [04. 03. 2022] tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda [oybirliğiyle] başarılı bulunarak jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı`nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: (Dr. Öğr. Üyesi Adem ÇİLEK)	İmza: ……..
Üye	: (Dr. Öğr. Üyesi Filiz BEZCİ)	İmza: ……..
Üye	: (Dr. Öğr. Üyesi Esra TÖRE)	İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../..../ 2022 tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Pandemi döneminde geleneksel eğitimden uzaktan eğitime geçiş, sistemin hazırlıksız yakalanması sonucunda plansızlık, bilgi ve vizyon eksikliği, yeniliğe direnç, bilinmezlikten korkma, pandemiyi kabullenememe, alt yapı eksikliği gibi ciddi sorunların yaşanmasına sebep olmuştur. Pandemi süreci ve karşılaşılan sorunlar uzaktan eğitime farklı bir boyut kazandırmış, eğitim kurumlarında geleneksel eğitime ara verilmesi sonucunda uzaktan eğitim modeline geçen öğretim kurumlarında hem uzaktan eğitime erişim konusunda hem de eğitimin kalitesi ile ilgili çeşitli sıkıntıların yaşandığı gözlenmiştir.

"Korona virüs Pandemisi Sürecinde Azerbaycan`ın Eğitim Sisteminin Durumunun Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda İncelenmesi" adlı tez çalışmasının amacı yukarıda belirtilen sorunların bir ampirik araştırma yöntemi ile eğitim öğretim sisteminin en önemli unsuru olan öğretmen algıları doğrultusunda incelenmesi oluşturmaktadır.

Tez çalışmam esnasında bana desteğini esirgemeyen tez danışmanım, değerli hocam *Dr. Öğr. Üyesi Adem ÇİLEK*`e derin minnettarlığımı bildirmeği kendime borç bilirim. Ayrıca, maddi ve manevi desteğini her zaman hissettiğim aile bireylerime teşekkürlerimi sunarım.

04/03/ 2022

Yusıf MALIKOV

ÖZET

Tezin Başlığı : Korona virüs Pandemisi Sürecinde Azerbaycan`ın Eğitim Sisteminin Durumunun Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda İncelenmesi
Tezin Yazarı : Yusıf Malıkov
Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Adem Çilek
Anabilim Dalı : Eğitim Bilimleri
Tezin Türü : Yüksek Lisan
Kabul Tarihi : 04 Mart 2022

Tez çalışması korona virüs pandemisi sürecinde Azerbaycan`ın eğitim sisteminin öğretmen görüşleri doğrultusunda incelenmesini kapsamaktadır. Bu amaçla öncelikle pandemi öncesi dönemde ve pandemi döneminde Azerbaycan`ın eğitim sistemi teorik açıdan incelenmiştir.

Tezin giriş kısmında ise tezin konusu, araştırmanın amaç ve önemi, yöntemi ve sınırlılıklar gibi alt başlıklar tespit edilmiştir.

Tezin "Yöntem" Bölümü`nde tezin evreni, örneklemi, veri toplama araçları ve analiz yöntemleri yer almıştır. Araştırmanın evrenini Gence şehrinde mevcut olan 20 okulda çalışan öğretmenler, araştırmanın örneklemini ise söz konusu okullarda çalışan öğretmenler arasından basit rastgele yöntemle seçilmiş 200 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada hem nitel hem de nicel verilerin kullanılacağı karma araştırma modeli kullanılmıştır.

Tezin "Bulgular ve Yorumlar" Bölümü`nde ise anket çalışmasına katılan öğretmenlerin anket sorularına verdikleri cevaplar genel olarak ve yaş, cinsiyet, kıdem ve eğitim düzeyi gibi kıstaslar doğrultusunda incelenmiş ve betimlenmiştir.

Araştırmanın temel bulgularından bazıları bunlardır:

- Pandemi döneminde geleneksel eğitimden uzaktan eğitime geçiş, Azerbaycan`ın eğitim sisteminin hazırlıksız yakalanması sonucunda plansızlık, yeniliğe direnç, bilinmezlikten korkma, bilgi ve vizyon eksikliği, pandemiyi kabullenememe, alt yapı eksikliği gibi ciddi sorunların yaşanmasına sebep olmuştur.
- Araştırma sonucunda pandemi sürecinde eğitimde dijital teknolojilerden yararlanma oranının arttığı görülmektedir.
- Genç öğretmenler ders süresinin kısa olduğu yönünde görüş belirtmişler.

Anahtar Kelimeler: Korona virüs Pandemisi, Azerbaycan`ın Eğitim Sistemi, Uzaktan Eğitim

ABSTRACT

Thesis Title : Examination of the State of Azerbaijan`s Education System in the Process of Coronavirus Pandemic in Line With Teachers` Views
Author : Yusıf Malıkov
Supervisor : Dr. İns. Mem. Adem Çilek
Department : Educational Sciences
Thesis Type : Master`s Thesis
Date : **04 March 2022**

The dissertation work includes the study of Azerbaijan`s education system in accordance with the views of teachers during the corona virus pandemic process. For this purpose, first of all, the educational system of Azerbaijan in the pre-pandemic period and during the pandemic period was studied from a theoretical point of view.

In the introductory part of the thesis, subheadings such as the subject of the thesis, the purpose and importance of the research, the method and limitations were determined.

The universe, sample, data collection tools and analysis methods of the thesis were included in the "Method" Section of the thesis. The universe of the study is composed of teachers working in 20 schools in Ganja City, and the sample of the study is 200 teachers selected by simple random method from among the teachers working in the schools in questionaire. In the research, a mixed research model was used in which both qualitative and quantitative data were used.

In the "Findings and Comments" Section of the thesis, the answers of the teachers who participated in the survey study to the survey questions were examined and described in general and in accordance with criteria such as age, gender, seniority and educational level.

These are some of the main findings of the research:

- During the pandemic period, the transition from traditional education to distance education caused serious problems such as lack of plans, resistance to innovation, fear of obscurity, lack of knowledge and vision, inability to accept the pandemic, lack of infrastructure as a result of the fact that Azerbaijan's education system was caught unprepared.
- As a result of the research, it is seen that the use of digital technologies in education has increased during the pandemic process.
- Young teachers expressed an opinion that the duration of the lesson is short.

Keywords: Coronavirus Pandemic, Educational system of Azerbaijan, Distance Learning

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ACDA	Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Arşivi
ACMSİA	Azerbaycan Cumhuriyeti Merkezi Siyasi İdare Arşivi
ADA	Ali Diplomasi Akademisi
ADMİÜ	Azerbaycan Devlet Medeniyet ve İnce senet Üniversitesi
AHC	Azerbaycan Halk Cumhuriyeti
AK(b)P MK	Azerbaycan Komünist (Bolşevik) Partisi Merkez Komitesi
AzTU	Azerbaycan Tıp Üniversitesi
BANM	Bakü Ali Neft Mektebi
CD	Compact Disc
İLO	İnternational Labour Organization
KP MK	Komünist Partisi Merkez Komitesi
SSC	Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SSR	Sovetskaya Sosialistiçeskaya Respublika
STEAM	Science, Technology, Engineering, Art, Math
SU	Soviet Union
UNEC	UNiversity of EConomics
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNİCEF	United Nations International Children's Emergency Fund
WHO	World Health Organization

TABLO LİSTESİ

Tablo No: **Sayfa**

Tablo 3-1. Örneklemi Oluşturan Okulların ve Katılmcıların Sayısı 46
Tablo 3-2. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Okullara Göre Dağılımı 47
Tablo 4-1. Öğretmenlerin pandemi döneminde dijital teknolojileri kullanım eğilimi47
Tablo 4-2. Öğretmenlerin pandemi döneminde dijital teknolojilere ilgi eğilimi 57
Tablo 4-3. Öğretmenlerin dijital teknolojilerden yararlanma düzeyleri 57
Tablo 4-4. Öğretmenlerin internet bağlantısının kalitesi 58
Tablo 4-5. Öğretmenlerin kullandığı internet platformunun kalitesi 50
Tablo 4-6. Öğretmenlerin dijital teknolojilerden yararlanma için gereken bilgi ve beceri düzeyi 51
Tablo 4-7. Öğretmenlerin öğrencilerini dijital teknolojilerden yararlanma konusunda motive edebilme düzeyi 61
Tablo 4-8. Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin dersi benimseme düzeylerinin değerlendirilmesi 62
Tablo 4-9. Uzaktan eğitim sürecinde ders süresinde ders süresinin yeterliliğinin değerlendirilmesi 63
Tablo 4-10. Uzaktan eğitim ve ders konunun anlatımı 63
Tablo 4-11. Pandemi süreci ve öğrencilerin bilgi düzeyi 64
Tablo 4-12. Ders materyallerinin yeterliliği 65
Tablo 4-13. Öğretmenlerin uzaktan eğitimle ilgili algıları 66
Tablo 4-14. Öğretmenlerin uzaktan ve yüz yüze eğitimle ilgili tercihleri 67
Tablo 4-15. Uzaktan eğitime ilgi 68
Tablo 4-16. Uzaktan eğitimin verimlilik düzeyi 70
Tablo 4-17. Öğretmenlerin motivasyon düzeyi 70
Tablo 4-18. Uzaktan eğitimin öğrencilerin beklentilerini karşılama düzeyi 71
Tablo 4-19. Uzaktan eğitim ve öğrencilerin motivasyonu 72
Tablo 4-20. Öğrencilerin dijital teknolojileri kullanma becerileri 72
Tablo 4-21. Uzaktan eğitim ve canlı iletişim ihtiyacı 734
Tablo 4-22. Uzaktan eğitimin öğrencilere faydası 74
Tablo 4-23. Öğrencilerin uzaktan eğitime olan ilgileri 75
Tablo 4-24. Yüz yüze eğitime geçilmesinin gecikmesi ve olası etkileri 76

Tablo 4-25. Eğitim türleri ve öğrencilerin tercihi 76
Tablo 4-26. Uzaktan eğitim ve karşılaşılan sorunların çözümü..... 77
Tablo 4-27. Pandemi öncesi dijital teknolojilerden yararlanma düzeyleri 78
Tablo 4-28. Okulların uzaktan eğitime hazırlık düzeyleri 80
Tablo 4-29. Eğitim kurumlarının öğretmenlere desteği..... 81
Tablo 4-30. Uzaktan eğitim ve eğitim platformları 81
Tablo 4-31. Dijital teknolojilerden yararlanma düzeyleri ve özel kurslar 83
Tablo 4-32. Uzaktan eğitim ve öğretmenlerin memnunluk düzeyi..... 84
Tablo 4-33. Pandemi sonrası uzaktan eğitim 84

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil No: **Sayfa**

Şekil 3-1. Katılımcı Öğretmenlerin Cinsiyete Göre Dağılımı 48
Şekil 3-2. Katılımcı Öğretmenlerin Yaşa Göre Dağılımı 48
Şekil 3-3. Katılımcı Öğretmenlerin Eğitim Düzeyi 49
Şekil 3-4. Katılımcı Öğretmenlerin Meslekte Kıdemleri 49
Şekil 3-5. Katılımcı Öğretmenlerin Çalıştıkları Okula Göre Dağılımı 50
Şekil 3-6. Katılımcı Öğretmenlerin Branşları 51

1. GİRİŞ

Tezin Konusu: Bugün dünyanın tüm ülkelerinde, aynı zamanda Azerbaycan`da tüm toplumu düşündüren en önemli sorunlardan biri Covid-19 Pandemisi ortamında eğitim sürecinin faydalı bir biçimde yapılandırılmasıyla ilgilidir. Eğitim kurumlarında eğitim sırasında öğrencilerin, öğretmenlerin, yöneticilerin ve teknik elemanların, aynı zamanda velilerin ve diğer aile bireylerinin virüse yakalanma riskinin karşısının alınması temel görevdir. Pandemi sürecinde, eğitim politikasının hazırlanması ve uygulanmasından sorumlu olan uluslararası ve ulusal kurumlar, pandemi ortamında yurttaşların eğitim haklarının korunması için gereken koşullar, biçim ve yöntemler konusunda da ciddi olarak düşünmekte ve gereken adımları atmaktalar. Bununla ilgili olarak BM`nin bazı uzman örgütleri, örneğin, Dünya Sağlık Örgütü, Uluslararası Çocuk Fonu, Bilim, Eğitim ve Kültür Örgütü, Dünya Çalışma Örgütü vs. küresel kuruluşların üye devletlere gönderdiği tavsiyeler ve talimatlar mevcuttur (COVİD-19: tahsil müesseselerinin faaliyetinin teşkili barede teklifler, 2020: 1-2.).

UNİCEF, "Okullarda Covid-19 hastalığının önlenmesi ve kontrolüne yönelik temel bilgi ve önlemler" adlı belgede, eğitim yöneticileri, okul müdürleri, öğretmenler ve diğer çalışanlar için tavsiyeler önerilmektedir. Eğitim sisteminde pandemiyi kontrol altında sağlayabilmek için kontrol listesi, veliler ve yurttaşların nasıl hareket edecekleri ile bağlı tavsiyeler, öğrenciler için bilgiler bulunmaktadır. Belgede bulunan diğer önemli hususlar, okulların zorunlu araç ve gereçlerle donatılması, hassas bireylerin eğitime devam etmeleri için tavsiyeler, uygulamaların denetlenmesi ve kontrolü, psikolojik sağlık ve psikososyal destek konusunda önerilerdir (Обновленная Стратегия Борьбы с COVID-19, 2020: 5-6).

Covid-19 pandemisi döneminde eğitim sürecinin teşkili ile ilgili BM`nin Bilim, Eğitim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından da bazı belgeler ve tavsiyeler hazırlanmıştır. Okulların yeniden açılması, sağlık ve güvenlik konuları, uzaktan eğitim stratejisi, uzaktan eğitim platformları, öğrencilerin okula yeniden dönmesi, kesintiye uğramış derslerin materyallerinin benimsenmesi, karma öğretim yöntemleri ve diğer faydalı konularda tavsiyeler örgüt tarafından önerilmiştir (Ключевые

сообщения и действия по предотвращению и контролю COVID-19 в школах. 2020.).

Dünya Çalışma Örgütü (İLO) pandemi sonucunda dünyada gençlerin %70`inin eğitiminde farklı düzeylerde aksamaların oluştuğunu öne sürmektedir. Örgüt, çocuklara ve gençlere pandeminin eşit olmayan etkisinin bütün bir kuşağın bugün bilgi ve becerilerin elde edilmesi, gelecekte ise çalışma yeteneği ve verimlilik potansiyeli için oluşmuş risklerin doğduğunu vurgulamaktadır (Youth and COVID-19, 2020).

Yukarıda bahsedilenlerden de anlaşıldığı üzere, sadece Azerbaycan değil, dünyanın istisnasız tüm ülkeleri toplumsal yapının tüm alanlarını derinden sarsan ve etkileri sadece günümüz açısından değil, daha ziyade geleceğimizi ciddi şekilde olumsuz yönde etkileyeceği ile kaygılanmamıza neden olan ciddi bir süreçle karşı karşıyalar. Bu sorun, günümüzde ülkeleri en fazla sağlık ve ekonomik açıdan tehdit ettiği halde, eğitim sürecine olan olumsuz etkisiyle tüm toplumların geleceğini derinden etkilemektedir. Eğitimin kesintiye uğraması, eğitimde verimliliğin azalması, kalitesiz eğitim, toplumsal yapının tüm alanlarına ve bireylerin geleceğine büyük sorunlar oluşturacaktır.

Kuşku yok ki, korona virüs pandemisi Azerbaycan için de büyük sorunlar doğurmuştur. Eğitim alanında ortaya çıkan sorunlar da toplumu ciddi düzeyde kaygılandırmaktadır. Çünkü yeni eğitim biçimi bu ülke için tam anlamıyla alışık olmadığı bir durumdur. Azerbaycan uzaktan eğitim tecrübesi olmayan ülkeler arasında yer almaktadır. Örneğin, ülkede uzaktan eğitim veren tek kurum Anadolu Üniversitesi`nin Bakü Uzaktan Eğitim Merkezi`nin mezunlarının diplomaları geçerli sayılmamaktadır. Dolayısıyla böyle bir ortamda beklenmedik halde uzaktan eğitime geçilmesi çok sayıda ciddi sorunları beraberinde getirmiştir.

Tezin Amacı: Bu tez çalışmasının amacı pandemi ortamında dünya ülkelerinin, daha ziyade Azerbaycan`ın eğitim sisteminde oluşan yeni durumun ve bu durumun neden olduğu sorunların incelenmesidir. Küresel pandemi döneminde okulların kapanması, eğitim ortamının zorlaşması, Eğitim Bakanlığı`nın durumla bağlı aldığı önlemler, uygulanan yeni eğitim yöntemleri, örneğin, tele-dersler, Sanal Okul Platformu, uzaktan eğitime geçilmesi gibi meseleler tez çalışmasında teorik ve ampirik araştırma yöntemlerinin yardımı ile incelenecektir. Dolayısıyla tez çalışması

Azerbaycan`ın eğitim sistemi için beklenmedik bir anda ortaya çıkan ve hukuki açıdan zayıf altyapısı olan uzaktan eğitime geçilmesinin neden olduğu sorunları incelenesi açısında önemlidir. Araştırma sırasında, araştırmanın konusunu oluşturan sorunla ilgili bilimsel çalışmalar ışığında teorik inceleme yapılacak, daha sonra ise öğretmen görüşleri doğrultusunda pratikte karşılaşılan sorunlar ve bu sorunların üstesinden gelmek için öneriler ortaya konulacaktır. Bu amaçla kullanılması mümkün olan, aynı zamanda farklı eğitim kurumları tarafından tavsiye olunan modellerin mahiyet ve içeriği de incelenecek ve yorumlanacaktır.

Tezin Önemi: Korona virüs pandemisi tüm toplumları ve genel olarak dünyanın düzenini sarsan ciddi etkiler doğurmaktadır. Dünyanın hemen hemen tüm devletleri bu sorundan ciddi düzeyde etkilenmiştir. En önemli tarafı ise pandeminin toplumsal yapının tüm alanlarını ciddi düzeyde etkilemesidir. Azerbaycan da pandemiden büyük oranda etkilenen ülkeler arasında yer almaktadır. Gelişmekte olan ülkeler için ekonomik etki daha çok kendini belli ediyor olsa da, toplumsal yapının diğer alanları da bu sorun karşısında büyük zorluklarla karşılaşmaktalar. Azerbaycan için de durum tam olarak böyledir. Dolayısıyla bu süreçte ülkenin eğitim sisteminin durumu da ciddi olarak araştırılmalı ve sorunlar tespit edilerek ortadan kaldırılmalıdır. Daha da önemlisi gelecekte bu tür sorunlarla karşılaşıldığı zaman daha hazırlıklı olunması için önlemler alınmalıdır. Bu ise sorunun bilimsel araştırmaların yardımı ile derinlemesine araştırılmasını gerektirmektedir. Bu tez çalışmasının önemi pandemi sürecinin Azerbaycan`ın eğitim sisteme etkilerini, bu aşamada eğitimde karşılaşılan sorunların incelenmesi bakımından ortaya çıkmaktadır. Tez çalışması, bu alanda gerçekleşecek ilk çalışmalardan biri olmasının yanı sıra, meseleye öğretmen görüşleri ışığında yaklaşması açısından da önemli olacaktır. Çünkü pandemi sürecinde eğitimin en önemli subjeleri olmaları itibariler öğretmenlerin sistem ve birey düzeyinde sorunları değerlendirmesi çalışmanın bilimselliğine olumlu açıdan katkı sağlayacaktır.

Tez çalışmasının sonunda elde edilen bilimsel veriler ışığında, değerlendirme ve öneriler yer almıştır.

Araştırmanın Modeli: Araştırmada hem nitel hem de nicel verilerin yer aldığı karma yöntem kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem: Araştırmanın evrenini Azerbaycan`ın Gence şehrinde bulunan 49 karma (ilkokul, orta okul, lise) okul arasından rastgele belirlenmiş 15 okul ve bu okullarda çalışan 2034 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise söz konusu 15 okulda çalışan 2034 öğretmen arasından cins, yaş, eğitim düzeyi, branş, çalışma süresi gibi özellikler dikkate alınarak basit rastgele örneklem yöntemi ile belirlenmiş 200 öğretmen oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları: Tez çalışmasında tez konusunu oluşturan sorunsalla bağlı daha önce yazılmış bilimsel çalışmalardan, araştırma sonuçlarından, resmi kurumların internet sitelerinden yararlanılacaktır. Araştırmanın ampirik kısmında ise pandemi döneminde Azerbaycan`ın eğitim sisteminde karşılaşılan sorunların öğrenilmesi amacıyla öğretmen görüşlerine başvurulacaktır.

Nicel verileri elde etmek üzere öğretmen görüşlerinin alındığı üçlü, dörtlü ve beşli değerlendirme ölçeğinden yararlanılmış, nitel veriler için ise yarı yapılandırılmış açık uçlu görüşme formu kullanılmıştır.

Verilerin Analizi: Öğretmen görüşlerinin alındığı nicel verilere ilişkin sonuçlar "Microsoft Access" ile değerlendirilmiş, nitel verilere ilişkin sonuçları elde etmek üzere ise içerik analizi yapılmıştır.

Ankette yapılmış sorgunun cevabını tam doğrulukla analiz edip, doğru sonuçları elde etmek için önce tüm cevaplar olduğu gibi 'Microsoft Access' yardımıyla oluşturulan bir veri tabanına yerleştirilmiştir.

Cevaplar, 'Access' programının kendisi ve 'Microsoft Visual Basic' programında yazılmış özel komut dosyaları kullanılarak analiz edildi ve nihai sonuçlar tablo halinde 'Microsoft Excel' elektronik tablo işlemcisine iletildi ve nihai sonuçlar tablo halinde 'Microsoft Excel' elektronik tablo işlemcisine iletildi.

Mevcut programlardan farklı olarak, bu senaryolar, elde edilen sonuçların doğruluğunu kapsamlı bir şekilde izlemek için kullanılabilir. Nihai sonuçlar 'Excel' elektronik tablolarında uygun formlara konulmuş ve gerekli diyagramlar 'Excel' elektronik tablo işlemcisi kullanılarak oluşturulmuştur.

Ankette yapılmış sorgunun cevabını tam doğrulukla analiz edip, doğru sonuçları elde etmek için önce tüm cevaplar olduğu gibi 'Microsoft Access' yardımıyla oluşturulan bir veri tabanına yerleştirilmiştir.

Cevaplar, ‘Access’ programının kendisi ve ‘Microsoft Visual Basic’ programında yazılmış özel komut dosyaları kullanılarak analiz edildi ve nihai sonuçlar tablo halinde ‘Microsoft Excel’ elektronik tablo işlemcisine iletildi ve nihai sonuçlar tablo halinde ‘Microsoft Excel’ elektronik tablo işlemcisine iletildi.

Mevcut programlardan farklı olarak, bu senaryolar, elde edilen sonuçların doğruluğunu kapsamlı bir şekilde izlemek için kullanılabilir.

Nihai sonuçlar ‘Excel’ elektronik tablolarında uygun formlara konulmuş ve gerekli diyagramlar ‘Excel’ elektronik tablo işlemcisi kullanılarak oluşturulmuştur.

Ankette yapılmış sorgunun cevabını tam doğrulukla analiz edip, doğru sonuçları elde etmek için önce tüm cevaplar olduğu gibi ‘Microsoft Access’ yardımıyla oluşturulan bir veri tabanına yerleştirilmiştir.

Cevaplar, ‘Access’ programının kendisi ve ‘Microsoft Visual Basic’ programında yazılmış özel komut dosyaları kullanılarak analiz edildi ve nihai sonuçlar tablo halinde ‘Microsoft Excel’ elektronik tablo işlemcisine iletildi ve nihai sonuçlar tablo halinde ‘Microsoft Excel’ elektronik tablo işlemcisine iletildi.

Mevcut programlardan farklı olarak, bu senaryolar, elde edilen sonuçların doğruluğunu kapsamlı bir şekilde izlemek için kullanılabilir.

Nihai sonuçlar ‘Excel’ elektronik tablolarında uygun formlara konulmuş ve gerekli diyagramlar ‘Excel’ elektronik tablo işlemcisi kullanılarak oluşturulmuştur.

Ankette yapılmış sorgunun cevabını tam doğrulukla analiz edip, doğru sonuçları elde etmek için önce tüm cevaplar olduğu gibi ‘Microsoft Access’ yardımıyla oluşturulan bir veri tabanına yerleştirilmiştir.

Cevaplar, ‘Access’ programının kendisi ve ‘Microsoft Visual Basic’ programında yazılmış özel komut dosyaları kullanılarak analiz edildi ve nihai sonuçlar tablo halinde ‘Microsoft Excel’ elektronik tablo işlemcisine iletildi ve nihai sonuçlar tablo halinde ‘Microsoft Excel’ elektronik tablo işlemcisine iletildi.

Mevcut programlardan farklı olarak, bu senaryolar, elde edilen sonuçların doğruluğunu kapsamlı bir şekilde izlemek için kullanılabilir.

Nihai sonuçlar ‘Excel’ elektronik tablolarında uygun formlara konulmuş ve gerekli diyagramlar ‘Excel’ elektronik tablo işlemcisi kullanılarak oluşturulmuştur.

Ankette yapılmış sorgunun cevabını tam doğrulukla analiz edip, doğru sonuçları elde etmek için önce tüm cevaplar olduğu gibi 'Microsoft Access' yardımıyla oluşturulan bir veri tabanına yerleştirilmiştir.

Cevaplar, 'Access' programının kendisi ve 'Microsoft Visual Basic' programında yazılmış özel komut dosyaları kullanılarak analiz edildi ve nihai sonuçlar tablo halinde 'Microsoft Excel' elektronik tablo işlemcisine iletildi ve nihai sonuçlar tablo halinde 'Microsoft Excel' elektronik tablo işlemcisine iletildi.

Mevcut programlardan farklı olarak, bu senaryolar, elde edilen sonuçların doğruluğunu kapsamlı bir şekilde izlemek için kullanılabilir.

Nihai sonuçlar 'Excel' elektronik tablolarında uygun formlara konulmuş ve gerekli diyagramlar 'Excel' elektronik tablo işlemcisi kullanılarak oluşturulmuştur.

Anket aracılığıyla gerçekleştirilmiş sorgunun cevaplarını tam doğrulukla analiz edip, doğru sonuçları elde edebilmek için öncelikle tüm cevaplar "Microsoft Access" yardımıyla oluşturulan bir veri tabanına yerleştirilmiştir. Cevaplar, "Access" programının kendisi ve "Microsoft Visual Basic" programında yazılmış özel komut dosyaları kullanılarak analiz edilmiş ve nihai sonuçlar tablo halinde "Microsoft Excel" elektronik tablo işlemcisine aktarılmış ve elde olunan sonuçlar tablo halin getirilmiştir. Mevcut programlardan farklı olarak, bu işlemler, belli bir amaç doğrultusunda gerçekleştirilmiş ve elde edilmiş sonuçların doğruluğunu kapsamlı bir biçimde denetlemek için olanak sağlamaktadır.

Nihai sonuçlar "Excel" elektronik tablolarında uygun biçimlere dönüştürülmüş ve gerekli diyagramlar "Excel" elektronik tablo işlemcisi aracılığıyla oluşturulmuştur.

Araştırmanın sorusu: Koronavirüs pandemisinden Azerbaycan`ın eğitim sistemi nasıl etkilendi ve karşılaşılan sorunlara gerekli çözümler zamanında alınabildi mi?

Araştırmanın hipotezleri:

- *Koronavirüs pandemisi Azerbaycan`ın eğitim sisteminin her kademesini olumsuz yönde etkilemiştir.*
- *Pandeminin etkilerini asgari düzeye indirebilmek için Azerbaycan devleti gerekli önlemleri zamanında almıştır.*
- *Koronavirüs pandemisi sürecinde uzaktan eğitim yöntemi eğitimin kalitesini olumsuz etkilemiştir.*

- *Pandemi döneminde uzaktan eğitimin kalitesine en fazla etki eden faktör internet bağlantısının kalitesiz olması olmuştur.*
- *Pandemi sürecinde Azerbaycan`ın eğitim kurumları ve yöneticiler uzaktan eğitimin azami düzeyde başarılı olabilmesi için gereken önlemleri zamanında almışlardır.*
- *Pandemi döneminde uzaktan eğitimin kalitesini öğretmenlerin ve öğrencilerin iletişim teknolojilerinden ve uzaktan eğitim programlarından yeteri düzeyde yararlanma deneyimlerinin olmaması etkilemiştir.*
- *Uzaktan eğitim yönteminin kullanılmasına bazı hallerde pandemi sonrası dönemde de devam edilmelidir.*

Sınırlılıklar: Tez çalışması sırasında pandemi döneminde Azerbaycan`ın eğitim sistemini, onun sorunlarını ve bu sorunların yönetimini farklı açılardan inceleyen bilimsel çalışmaların, ampirik göstergelerin yetersizliği, bu konuda kaynak sıkıntısının ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Ayrıca pandemi sebebiyle okulların uzaktan eğitim döneminin koşullarına uygun olarak çalışması, tez çalışması sırasında karşılaşılan sınırlılıklar arasında gösterilebilir. Çünkü okulların uzun süre kapalı olması, anket çalışması için belirlenmiş örnekleme dahil öğretmenlerle görüşülmesinde sınırlılıkların yaşanmasına yol açmıştır.

Literatür incelemesi. Araştırma zamanı başvurulan örnek kaynaklardan bazılarına aşağıda kısaca değinilmiştir.

Öncelikle, tezin birinci bölümünde Azerbaycan`ın eğitim sisteminin gelişimi ve pandemi öncesi durumu incelenmiştir. Bu zaman, "Azerbaycan Tarihi" (2008), Misir Mardanov`un "Azerbaycan Eğitimi Yeni İnkişaf Merhalesinde", "Azerbaycan`ın Eğitim Tarihi" (2011), "Azerbaycan Cumhuriyeti`nin Eğitim Sistemi" (2017) gibi konuya dair değerli bilgilerin bulunduğu çalışmalar incelenmiştir.

Uzaktan eğitimle ilgili bölümde incenen kaynaklar içinde Türkan Alizade`nin 2019 yılında yayınlanan "Distant tahsilin temel modelleri ve metodları" adlı araştırması önemli yere sahiptir. Alizade, çalışmasında uzaktan eğitimin mahiyetini ve gelişim tarihi incelerken, son yıllarda dünyayı kapsayan Koronavirüs Pandemisi sürecinde bu eğitim yönteminden yararlanmanın sağladığı yararlar ve olumsuzluklara değinmiştir. Yazar ayrıca, günümüzde dünyada en fazla yararlanılan uzaktan eğitim platrofmları

konumundaki Openmeetings, Web-CT, Adobe Connect, E-Nocta, Moodle, BlackBoard vs. ilgili bilgiler sunmuştur. Ayrıca, Ali Murat Kırık`ın "Uzaktan eğitimin tarihsel gelişimi ve Türkiye`deki durumu" adlı makalesi de bu konuda başvurulan önemli kaynaklardan biridir (2014). Bu makalede, temel olarak uzaktan eğitimin tarihçesi üzerinde durulmuş, ayrıca Türkiye`de uzaktan eğitimin bugünkü durumunu incelenmiştir. Araştırma sonucunda ise uzaktan eğitimin sosyal statülerinden bağımsız olarak tüm bireyler için bir hak olduğu gerçeği ortaya çıkmıştır.

Tez çalışmasında pandemi sürecinde Azerbaycan`ın eğitiminin sorunları ve çözüm arayışlarına dair çok sayıda internek kaynağına ulaşılmıştır. Bu kaynakların bir kısmı haber, bir kısmı ise makale şeklinde yer almaktadır. Örneğin, "Pandemi dövründe distant tahsil - Sorğu", (Yayım tarihi: 17 Ocak 2021, https://tehsil.biz/news/az/4099/Pandemiya-dvrnd-distant-thsil-SORU), Şamil Sadık`ın "Pandemi dövründe distant tahsil" (Yayım tarihi: 28 Nisan 2020, https://hedefliseyi.edu.az/pandemiya-dovrund%C9%99-distant-t%C9%99hsil), Azərbaycan tahsilinin pandemiya sınağı (https://edu.gov.az/az/news-and-updates/18449), Oruç Mustafayev`in "Pandemiya dövründə məktəb-valideyn əlaqələri güclənib" (Yayım tarihi: 02 Haziran 2020, https://www.muallim.edu.az/news.php?id=11536), "Tahsilde yeni dönem başlayıb: Sentyabrda da... – Sorgu" (Yayım tarihi: 17 Haziran 2020, https://aqreqator.az/az/cemiyyet/836451), "Distant təhsil nələri dəyişdi? – Psixoloq və təhsil ekspertindən cevab" (Yayım tarihi: 13 Şubat 2021, https://konkret.az/distant-tehsil-neleri-deyisdi-psixoloq-ve-tehsil-ekspertinden-cavab/) vs. makale ve sorgularda uzaktan eğitim süreci çeşitli açılardan değerlendirilmiştir.

2. AZERBAYCAN`IN EĞİTİM SİSTEMİ VE KORONAVİRÜS PANDEMİSİNİN ETKİLERİ

2.1. Azerbaycan`ın Eğitim Sisteminin Gelişimi ve Mevcut Durumu

2.1.1. SSCB Döneminde Azerbaycan`ın Eğitim Sistemi

27 Nisan 1920 tarihinde Azerbaycan Halk Cumhuriyeti hükümeti yönetimi Bolşeviklere devretmek zorunda kaldı ve Azerbaycan Halk Cumhuriyeti son buldu. Bolşeviklerin yönetime gelmesinin ilk günlerinden itibaren ciddi totalitar uygulamalar başladı. Halkın adından konuşan Bolşevikler yeni kurulmakta olan devleti "proleter diktası" olarak lanse etseler de, asıl gerçek ise bu yönetim yek partinin total yönetimiydi. Komünistler kendileri dışında hiçbir siyasi partinin, hareketin mevcudiyetine tahammül etmiyor, "İttihat", "Müsavat", "Ahrar" vs. partiler kapatılıyor. AHC yöneticilerinin büyük bir bölümü hapsediliyor, kurşuna diziliyor, başarabilenler ise ülkeden kaçıyorlar (Azerbaycan Tarihi, 2010: 282-283).

Azerbaycan`da Sovyet yönetiminin kurulmasından sonraki ilk yıllarda sos yo-ekonomik reformlar yapıldı: toprak, petrol sanayii, Hazar Denizi Ticaret Donanması, balıkçılık ve diğer sanayi müesseseleri kamulaştırıldı. Hiçbir zorunluluk olmadığı halde 1920 yılının yazından 1921 yılının baharına kadar askeri olağanüstü hal uygulandı. 1922 yılının baharından itibaren ise Azerbaycan`da yeni ekonomi politiği uygulanmaya başladı. Bu ekonomi politiği gereği olarak, özel müesseseler devletleştirildi. Toprak reformu yapıldı ve üretim için kullanılan tüm topraklar devletin denetimine geçti (Azerbaycan Tarihi, 2008).

XX. yüzyılın 20-30`lu yıllarında Azerbaycan`da gerçek anlamda medeni devrim yaşanmıştır. Azerbaycan`da çağdaş eğitim sistemi kurulmuş, bilim, edebiyat ve sanat alanlarında ciddi ilerlemeler kaydedilmiştir. Azerbaycan kültürel gelişme hızı bakımından dünyanın lider devletleri sırasına yükselmiştir. Tüm bunlar Sovyet yönetiminin Azerbaycan`a getirdiği önemli reformlardı. Harf devrimi yapılmış, Arap alfabesi kaldırılmış, Latin alfabesine geçilmiş, halkın okuryazar olması için okulların yanı sıra bu yönde faaliyet yürüten klupler oluşturulmuş ve halkın bu kluplere katılımı zorunlu hale getirilmiştir. Bunun sonucunda kısa sürede ülkede okuryazar oranı hızla gelişmiştir. Ayrıca, tüm şehirlerde ve köylerde kültür evleri, sanat merkerzleri açılmış, bu merkezlerde hem halkın kültürel gelişimine destek veren

programlar yapılmış hem de çocukların kültür sanat eğitimi alması sağlanmıştır (Ömerov, 2012: 14).

Azerbaycan`da kültürel hayatın yenilenmesi sürecinde medeni-maarif müesseseleri, özellikle kulüpler önemli yer tutuyordu. Şehir ve köylerde işçi, köylü ve kadın kulüpleri ağı her yıl daha da genişleniyordu. 1932 yılında bu kulüplerin sayısı 228`e ulaşmıştı. Kıyaslama açısında aşağıda yer alan rakamlar önemlidir. 1922 yılından Azerbaycan`da 90 kadar kulüp olduğu halde, bu rakam 1940 yılında 1633`e ulaşmıştır (Ekonomiko-statistiçeskiy Byulleten Azerbaydjana, 1933: 40).

Ekim Devrimi öncesi Rusya`da halk eğitimi sistemi mevcut durumu ve gelişim hızına göre Avrupa'nın çoğu ülkesinden geri kalıyordu, Çarlık yönetimi diğer kapitalist ülkelerde olduğu gibi zengin çocuklarının eğitim ve öğretimine öncelik veriyor, halk kitlelerinin çağdaş eğitim olanaklarına ulaşmasına engel oluyordu. İmparatorlukta bulunan tüm okulların paralı olması bu yukarıda söylenilenleri destekler nitelikteki faktlardan biridir (Asgerov, 2003: 18-19).

Azerbaycan`da Sovyet yönetiminin kurulmasından sonraki dönemde, yani 1920-90 yıllarını kapsayan dönemde ülkede 5000 kadar 11 yıllık eğitim veren okul, 100`den fazla yüksek okul, 15`den fazla Yüksek Öğretim Kurumu eğitim sistemine dahil edilmiş ve halkın eğitimi için faaliyette bulunmuştur. İlk defa SSCB`de halk eğitiminin temelleri 1919 yılında kabul edilmiş Komünist Partisi`nin programında yer almıştır. Daha sonra bu konu SSCB Anayasalarına dahil edilmiştir. Sovyet Anayasası`nın halk eğitimi ile bağlı hükümlerine dayanarak SSCB`de halk eğitimi sistemini geliştirilmesi ile bağlı "Genel eğitim ve mesleki eğitim reformu" yasası yürürlüğe konulmuştur (Aliyeva, 2004: 20). Yasada aşağıda yer alan temel düzenlemeler bulunuyordu.

- SSCB`de tüm eğitim sistemi yaşamla, komünist düzenin kurulması ile sıkı bir şekilde bağlı olacak;

- SSCB`de eğitim kurumları devletin kontrolünde bulunacaktır;

- SSCB`de okullar her kese açık tek tip okullar olacaktır;

- Tüm halkların dilediği dilde eğitim almak hukuku bulunuyor;

- Eğitim laiktir;

- Kadınlar ve erkekler eşit eğitim hukukuna sahipler;

- Çocuk ve gençlerin yanı sıra, yaşlıların da eğitim hukuku bulunuyor;

Azerbaycan SSCB'de halk eğitimi yukarıda yer alan hükümlere uygun olarak yapılandırılmıştır. SSCB`de ve Azerbaycan`da halk eğitimi aşağıda yer alan şekilde yapılandırılmıştı (Aliyeva, 2004: 20-21):

- kreşler (1-6 yaş),

- ilk okullar (4 yıl),

- natamam orta okullar (5 yıl),

- orta okullar (2 yıl),

- özel ve yardımcı okullar (fiziki ve akli bakımdan kusurlu çocuklar için özel okullar),

- işçi ve köylü gençler için akşam ve dışarıdan orta eğitim kurumları,

- uzmanlık gerektiren alanlarda çalışan işçi kadroları hazırlayan teknik-meslek okulları,

- 9 yıllık meslek okullarını tamamlayanlar için 1 ve 2 yıllık yüksek mesleki eğitim,

- 9 yıllık eğitim sonraki için geçerli olan ve eğitim süresi 2,5-3 yıl olan yüksekokullar,

- 11 yıllık eğitim sistemini tamamlayanlar için 1,5-2 yıllık yüksekokullar,

- 11 yıllık eğitim süresini tamamlayanlar için eğitim süresi 4-6 yıl olan yüksek öğretim kurumları: enstitüler, üniversiteler, konservatuarlar, akademiler (örneğin, Ziraat Akademisi, Tıp Akademisi, Askeri Akademi vs.),

- bilim alanında çalışacak kadroların hazırlanması için yüksek öğretim kurumları ve bilimsel araştırma enstitüleri nezdinde 3 yıllık eğitim veren aspirantura (burada eğitimini tamamlayanlar doktora adı almak için tez çalışması yapmak hakkı kazanıyorlardı).

Demokrasinin mevcut olduğu ülkelerde eğitim demokratik temeller üzerine kuruludur. Böyle ülkelerde okul kiliseden ayrılarak laik yapıya kavuşmuştur. Kadınlara da erkeklerle eşit düzeyde eğitim hakkı tanındı. Okul yaşına gelmiş çocukların tümü için 7-8 yıllık bir dönemi kapsayan zorunlu eğitim uygulanmaya

başlandı. Yaşlılar arasında okur yazar oranını arttırmak için akşam okulları kuruldu. Herkesin orta ve yüksek eğitim kurumlarında eğitim-öğrenim görmeleri sağlandı.

Sovyet rejiminin ilk yıllarından başlayarak AHC döneminde olduğu gibi, halkın geri kalmışlığını ortadan kaldırmak için geniş çaplı seferberlik ilan edildi. Bu süreç iki koldan ilerlemiştir: bir taraftan, okullar açılmış, çocuklar zorunlu eğitime tabi tutulmuş; ikinci taraftan, akşam okulları, kütüphaneler, kulüpler, çeşitli kültür kurumlarının nezdinde işçi ve köylülere – genç ve yaşlı nesle alfabe dersleri düzenlenmiş, okur-yazarlılık oranı hızla yükseltilmiştir (Hacıyev, 2012: 338).

Okur-yazarlığın yükselmesi sürecinde gereken çalışma düzeninin sağlanması için 17 Mayıs 1929`da "Sebatsızlığı lağvetmek işi hakkında" kabul edilmiş parti kararında birlik cumhuriyetlerinde cehaletin aradan kaldırılması kültürel gelişmenin temel ve en önemli işlevi olarak belirtilmiştir (VK(b)P, 1931: 342).

Cumhuriyet Vakfı ile birlikte Bakü ve ilçelerinde cehaleti ortadan kaldırmak için gruplar oluşturuldu. Bakü`nün Surahanı ilçesinde 20 böyle grup oluşmuştu. Bibi-Heybet ilçesinde 29 okuma yazma öğreten kurs açılmıştı (Yeni Yol Gazetesi, Sayı 9, 27 Kasım 1928). Maden işçileri Sendikası`nın oluşturduğu derneklere 5285 okuma yazma bilmeyen, 6 bin zayıf bilen işçi kayıt yaptırmış ve okuma yazma eğitimi almıştı (Gazete Vışka, Sayı 34, 6 Ağustos 1929). İşçilerin eğitime olan ilgisi son derece yüksek olmuştur. Köylülerde ilk başlarda mevcut olan ilgisizlik, giderek olumlu yönde değişmiştir. Özellikle "Ziraat Kooperatifleri" üyeleri olan köylüler okuma yazma eğitimi veren kurslara yönlendiriliyordu (ACDA, fon 96, liste 16, iş 33, s.57).

Alınan önlemler sonucunda 1928-1930 yıllarında 212.836 kişi okur yazar hale gelmiştir. Bu durum Azerbaycan halkının yüzde yüzünün okur yazar haline geldiği son noktaya kadar devam etmiştir. Bunun yanı sıra 1930 yılından başlayarak, okuma yazma öğreten kurslarda siyasi-ideolojik içerikli dersler de öğretilmeye başladı. Bunun amacı Sovyet düzenine karşı halkın bilinçlenmesini sağlamak, parti politikalarını anlatmaktı. Bu şekilde başat "siyaset ve ideoloji" halk kitlelerinin bilinç altına yerleştirilmekte, halkın "sosyalizm" in destekçisi gibi yetiştirilmesi sağlanmaktaydı.

1930 yılına kadar Azerbaycan`da yaygın şekilde sürdürülen halk eğitimi sonucunda 980 bin kişi okur yazar hale gelmişti ki, oransal olarak bu halkın yüzde 50,9`luk

kısmına denk geliyordu. Fakat bu oran hükümetin beklentilerini karşılamadığı için 1933 yılında yeni bir eğitim seferberliği başlatıldı. Bu süreçte üniversite öğrencileri aktif görev aldılar. Sürece katılan 1320 öğrenci ilçe, kolhoz, sovhozlarda 30.100 kişinin okur yazar hale getirilmelerini kendi üzerlerine götürdüler (Gazeta Bakinskiy Raboçiy, Sayı 154, 23 Haziran 1933). Sovyet tarım sisteminin teknolojik üretim sistemine geçmesi köylülerin eğitimli hale gelmesini zorunlu kılıyordu, çünkü tarım teknolojilerinin kullanılmasını öğrenmek için öncelikle temel eğitimin verilmesi gerekiyordu. Sanayi müesseselerinde de durum köylerden farksızdı. 1933 yılına gelindiğinde petrol sanayiinde çalışan işçilerin yüzde 25`lik kısmı hala okuma ve yazma bilmiyordu (Oçerki İstorii Raboçego Klassa Azerbaydjanskoy SSR, 1974: 242). Bu nedenle "medeni askerler, ülkede işçi sınıfının lokomotifi sayılan petrol işçilerinin okur yazar hale gelmeleri işin yardım süreci başlattılar.

Sovyet yönetiminin başlaması ile Azerbaycan`da geniş okul ağı kurulmaya başlanmış, ders kitaplar ve gereçleri ile teçhiz etmek alanında gerekli önlemler alınmıştır. Yeni eğitim müfredatı ve programlar hazırlanmış, ana dilde eğitim için ders kitaplarının basılmasına başlanmıştır. Bu amaçla Halk Eğitim Komiserliği nezdinde Haziran 1921`de Neşriyat şubesi açılmıştır. 1924 yılında bu şubenin yerine Azerbaycan Devlet Neşriyatı – "Azerneşr" tesis edilmiştir. Sonuçta 1920-1921 eğitim yılından başlayarak Azerbaycan SSCB'de Halk Eğitim Komiserliği tarafından ders kitaplarının düzenli bir şekilde basılmasına başlanmıştır (http://www.edu.gov.az/upload/file/cixish-16.10.09.pdf).

29 Ağustos 1930 tarihinde Azerbaycan Halk Komiserleri Sovyet'i genel zorunlu temel eğitime başlanılması ile bağlı karar kabul etti (Jurnal SU Azerbaydjana, 1930: 541-547). 1930-31 eğitim-öğretim yılından itibaren ülkenin tüm bölgelerinde beş yıllık temel ilkokul düzeyinde 8, 9, 10 yaşlı çocuklar için genel zorunlu temel eğitime geçilmesi öngörülüyordu. Fakat ülke genelinde tam kapasite ile zorunlu temel eğitime geçilmesi 1932-1933 öğretim yılında mümkün olmuştur. Böylece, bu tarihten itibaren Azerbaycan`da temel zorunlu genel parasız eğitim düzenine geçilmiş, bu amaçla hükümet 22 milyon 508 bin Ruble kaynak ayırmış ve G. Musabeyov`un başkanlığında yürütme komitesi oluşturulmuştur Genel temel eğitime geçilmesi halk arasında olumlu karşılanmış, halkın katılımı ile sadece 1928-1932 yıllarını kapsayan beş yıllık dönemde ülkede 214 yeni okul açılmıştır.

Azerbaycan`da genel eğitim uygulamasına geçilmesine rağmen, ülkede ciddi öğretmen açığı bulunmaktaydı, bunun dışında kızların okullara gelmesi ile bağlı bazı sıkıntılar devam etmekteydi. Kız öğrencilerin okula ilgisizliğinin temel nedeni eğitimin karma usulle yapılması, ilk başlarda velilerin buna olumsuz yaklaşması olmuş ki, bu yüzden ilk yıllarda kız öğrencilerin derslerine ancak kadın öğretmenler girmiştir (Azerbaycan Tarihi, 2008a: 280-281).

Sonraki dönemlerde Azerbaycan`da genel zorunlu temel eğitim daha büyük ilgi görmüş ve toplumun tüm kesimleri tarafından benimsenilmiştir. Devletin eğitime ayırdığı kaynak attırılmıştır. 1937 yılında eğitim giderlerine 320.377.000 Ruble, 1940 yılında ise 484.900.000 Ruble kaynak ayrılmıştı (Azerbaycan Tarihi, 2008a: 281). Yürütme komiteleri ve köy meclisleri parti, sendikalar, sanayi ve tarım müesseseleri ve sosyal birlikler eğitim seferberliğine büyük destek vermiş, 1930-1935 yıllarında Azerbaycan`da 408.090 öğrencinin eğitim alacağı 336 yeni okul yapılmış ki, bu okulların 260`ı köy okullarıydı. Azerbaycan Pedagoji Enstitüsü, Azerbaycan Devlet Üniversitesi ve pedagoji yüksekokullarda öğretmen kadroların yetiştirilmesi süreci hızlandırılmıştı. 1936-1937 eğitim yılında artık ülkede 15.137 öğretmen bulunuyordu (ACMSİA, fon 1, liste 3, iş 18, s. 154).

1930`li yılların sonlarında hükümet öğretmenlerin genel bilgi düzeyinin yükseltilmesine, onların daha çok parti eğitimi almasına, "ideoloji" düşüncesinin düzeyine dikkat yetirmeye başladı. En "sadık öğretmen kadrolarını" belirlemek amacıyla 1936 yılından itibaren öğretmenlerin denetime tabi tutulması süreci başlatıldı. Bu süreç, kuşkusuz ki, kalitesiz öğretmenlerin okullardan uzaklaştırılması amacına hizmet ediyordu. Fakat en esası bu önlem aynı zamanda geçmişte değişik partilerin üyeleri olan veya "halk düşmanı" ilan edilen şahısların yakın akrabaları olan öğretmenleri okullardan uzaklaştırmak amacı taşıyordu. 1937 yılı tüm SSCB`de olduğu gibi Azerbaycan`da da "rejim düşmanlarına karşı hapis ve idamların en yüksek düzeye ulaştığı yıl olarak tarihe geçmiştir. 1937-1938 öğretim yılında 16.392 öğretmenden 2.525`i denetimden geçememişti (Muallim Gazetesi, Sayı 7, 23 Kasım 1938). Komünist ideolojinin öğretmenler arasında benimsetilmesi düzeyinin aşağı olması gerçeği yönetimi bazı önlemler almaya itmiştir. Bu amaçla 30 Aralık 1938-12 Ocak 1939 tarihleri arasında tüm bölgelerde öğretmenler arasında ideoloji çalışma yapılmış, Haziran 1941`de öğretmenlerin ideolojiyi benimseme düzeyleri ile bağlı

AK(b)P MK'de oturum yapılmıştı (Gazeta Bakinskiy Raboçiy, 1 Haziran 1941). Öğretmenler üzerinde siyasi baskıların artmasına rağmen, onlar görevlerini vicdanla ve şerefle yapmış, halkın eğitim düzeyinin yükselmesi için büyük çaba harcamışlar ki, bunun sonucunda da Azerbaycan`da okuryazar düzeyi yüzde yüze ulaşmıştır.

Sovyet yönetimi kurulduktan sadece 10 yıl sonra zorunlu temel eğitime geçilmiş, 1935-1958 yıllarında yedi yıllık eğitim zorunlu hale getirilmiş, 1959-1966 döneminde sekiz yıllık, sonraki dönemlerde ise tüm orta öğretim zorunlu hale getirilmiştir (http://www.edu.gov.az/upload/file/cixish-16.10.09.pdf). Bu toplumsal kalkınma açısından son derece büyük bir başarıdır. Eğitim alan öğrencilerin sayısı da bu başarıyı onaylamaktadır. Araştırmalar gösteriyor ki, 1940-1941 öğretim yılında ülkede artık 3.575 okul bulunduğu halde, bu rakam 1970`li yıllarda 4.195`e yükselmiştir. Öğrencilerin sayısı ise 1920 yılında 79.402 kişi olduğu halde, 1960`lı yılların sonunda 1.444 bine ulaşmıştır (Narodnoe Xozyaystvo Azerbaydjanskoy SSR k 50 Letiyu SSSR, 1972: 246-247).

Gençlerin ve yaşlıların çalışma hayatından ayrılmadan orta öğrenimlerini tamamlamaları için 1970-1971 öğretim yılında 772 ortaöğretim kurumu bulunuyordu. Bu okullarda 1960`lı yılların sonunda 88 bin kadar işçi eğitim almıştır (Azerbaycan Tarihi, 2008b: 121).

1969 yılında Azerbaycan SSCB'de Haydar Aliyev`in yönetime gelmesi ile 70`li yıllardan başlayarak toplumsal yaşamın tüm alanlarında olduğu gibi eğitimde de ciddi gelişme kaydedilmiştir. Bu gelişme nitelikli eğitim kalitesi, yapılan yeni okulların sayı, eğitim kurumları ağının genişlenmesi gibi alanlarda hissedilmiştir. Kreşlerin, okulların teknik olanakları, araç-gerek kapasitesi aratılırmış, eğitimin kalitesi yükselmiştir. 1970-1980`li yıllarda ülkede 101.000 kişilik kreş ve okul öncesi eğitim müessesesi inşa edilerek kullanıma açılmıştır. Böyle okulların sayısı 1990 yılında 2185`e ulaşmıştır (Narodnoe Obrazovanie i Kultura v Azerbaydjanskoy Respublike, 1992: 24). Aynı dönemde ülkede 703.000 öğrenci kapasiteli 1.058 tam orta öğretim okulu (I-XI. sınıf) inşa edilerek eğitime açılmıştır. 1990-1991 eğitim yılında Azerbaycan`da toplam 4.356 tam orta öğretim okulu bulunuyordu (Bağımsız Azerbaycan, 2001: 138). Bu okullarda her yıl ortalama 1,4 milyon kadar öğrenci eğitim görüyordu. Söz konusu okullarda çalışan öğretmen sayısı ise 1970 yılında 73.000 olduğu halde, 1990 yılında 132.000`e ulaşmıştır. Bu öğretmenlerin %80`den

fazlası lisans eğitimi almış öğretmenlerdi (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı Kollegiyası`nın 1990 Yılına ait Belgeleri, 1991: 49).

70-80`li yıllarda ülkede gerçekleşen yeni okulların yapılması hamlesi ortaöğretimde eğitimin kalitesinin yükselmesine neden olmuştur. Fakat bu dönemde orta öğretimde en önemli sorunlardan biri öğrencilerin ders kitapları ile bağlı olmuştur. Süreci olumsuz yönde ilerletmek ve eğitimin kalitesini yükseltmek, eğitimin yukarı kademelerine olan ilgiyi arttırmak amacıyla, KP MK ve SSCB Bakanlar Kurulu "Öğrencilere ders kitaplarının parasız verilmesi hakkında" 24 Kasım 1977`de karar kabul etti. Bu kararı takiben Azerbaycan KP MK ve Azerbaycan SSC Bakanlar Kurulu Mayıs 1978`te yerel çapta uygulanacak benzer kararları kabul ederek yürürlüğe koydular (http://www.edu.gov.az/upload/file/cixish-27.11.10.pdf). Ders kitaplarının öğrencilere ücretsiz verilmesi Sovyetler Birliği`nin dağıldığı 1991-1992 öğretim yılına kadar devam etmiştir. Azerbaycan`ın bağımsızlığının bir yılı dolmadan 18 Mayıs 1992`de bu uygulama durdurulmuş, daha sonraki yıllarda ise uygulama yeniden başlatılmıştır.

Azerbaycan`ın çağdaş eğitim-öğretim sistemi evrim yolu ile oluşmuştur. Sovyet eğitim sisteminin temelinde kurulan Azerbaycan eğitim sistemi, on yıllar devam eden süreçte gelişerek, yüksek düzeye ulaşmıştır. 1991 yılında bağımsızlığını yeniden kazanana kadar geçen süre zarfında dünyanın çoğu ülkesi için sorun oluşturan eğitim meselesi, Azerbaycan`da çözümünü bulmuştur. Şöyle ki (Askerov, 2003: 39):

- halkın tamamı çeşitli düzeylerde eğitim sürecine tabi tutulmuştur;

- kadın ve erkeklerin oranı eğitimin tüm kademelerinde yüksek düzeyde olmuştur;

- ister orta öğretimde, isterse de yüksek öğretimde disiplin yüksek düzeyde olmuştur;

- okullar, öğrenciler ders kitapları ve diğer gereçlerle temin edilmiştir;

- uluslararası bilim olimpiyatlarında Azerbaycanlı öğrenciler yüksek başarı kazanmışlar;

- başarısız olarak sınıfta kalanların oranı son derece düşük olmuştur;

- eğitim dışında kalmak kanunla yasaklanmıştır.

Sovyet eğitim sistemi evrensel eğitim sisteminin ilkelerine uygun olarak oluşturulmasına rağmen, kendine özgü niteliklere sahipti. Sovyet eğitim sisteminin

felsefi temeli ve bu temelde yer alan önemli ilke, halka eğitim vermek, okur yazar oranını yükseltmek, yeni Sovyet devletinin ihtiyacı olan eğitimli, Sovyet ideolojisini benimsemiş kadroları yetiştirmekti. Yani, toplumun eğitim düzeyini yükseltirken, öncelik bireye değil, halka verilmiştir. Eğitime sıcak bakmayanların oranın yüzde yüze yakın olduğu bir ülkede Sovyet yönetimi zorunlu bir şekilde halkı eğitim sürecine tabi tutmuş, okulların sayını hızla yaygınlaştırmıştır. Bu teorik yaklaşım, pratik açıdan da sonuç vermiş, kısa sürede Sovyet eğitim sistemi diğer bazı devletler için örnek eğitim sistemine dönüşmüştür.

Azerbaycan`da yüksek öğretim sistemi de Sovyet ideoloji düşüncesi doğrultusunda yeniden kurulmuştur. Sovyet yönetiminin ilk yıllarından başlayarak yükseköğretimde Müslüman Azerbaycan vatandaşlarının oranı giderek yükselmiştir. 1928-1929 akademik yılında tıp fakültesinde eğitim gören 535 öğrencinin 171`i (%32), 1932 yılında Tıp Enstitüsü öğrencilerinin 1147`si (%73,6) Müslüman Azerbaycan vatandaşıydı. 1930-1931 akademik yılında yüksek öğrenim görmeye hak kazanan 2792 öğrencinin 1567`si (% 56,1) Müslüman Azerbaycan vatandaşıydı (Obzor Deyatelnosti Pravitelstva za 1929 i 1930 gg, 1931, s. 22). Genel olarak bu yıllarda tüm yükseköğretimde eğitim alan Müslüman Azerbaycanlı öğrencilerin oranı %27,3`ten %50,5`e, Müslüman kız öğrencilerin oranı ise 149`dan 838`e yükselmişti. Bu rakamlar Sovyetler Birliği`nin eğitime verdiği önemin göstergesi olmanın yanı sıra, Müslüman halk arasında eğitime olan ilginin kısa sürede hızla yükseldiğini de açıkça göstermektedir.

1930 yılında yüksek öğretim kurumlarında ve yüksekokullarda bilim adamlarının yetiştirilmesi ve Azerbaycanlı öğretmen sayısının arttırılmasına olanak sağlayan yüksek lisans ve doktora kademesine geçilmiştir. Bu tarihten başlayarak Tıp Enstitüsü`nde ve Petrol Enstitüsü`nde dersler bazı sınıflardan Azerbaycan Türkçesi ile yapılmaya başlandı. Yüksekokulların yeniden yapılandırılması süreci başladı ve tamamlandı. N. Nerimanov`un adını taşıyan yüksekokulun birkaç şubesi ciddi intiyaç duyulan nitelikli kadroların yetiştirilmesini sağlayan bağımsız kurumlara dönüştürüldü. Gence `de yeni teknik yüksekokul açıldı. Bakü`de elektrik-inşaat, sanayi, sanayi-ekonomi, kooperatif ve eğitim yüksekokulu açıldı (Kratkiy Otçet o vıpolnenii Bakinskim Sovetom Direktiv XVII Bakinskoy Partkonferensii, 1929: 35). Azerbaycan`dan SSCB`nin değişik üniversitelerine ve enstitülerine öğrenim

amacıyla gönderilenlerin sayısı her yıl artarak devam etmiştir. Örneğin, 1929-30 yılıdan 149 öğrenci, 1930-31 yılından 492 öğrenci SSCB`nin değişik üniversitelerine eğitim almaları için gönderilmiştir (Gazeta Bakinskiy Raboçiy, Sayı 115, 8 Mayıs 1931).

İkinci Dünya Savaşı`ndan sonraki yıllarda Azerbaycan`da yükseköğretim daha hızlı gelişmiştir. 1945 yılında Tiyatro Enstitüsü (1968 yılında Sanat Enstitüsü ismini almıştır), 1947 yılında Yabancı Diller Enstitüsü, 1950 yılında Politeknik Enstitüsü öğretim faaliyetine başlamıştır. Faaliyetini 1941 yılında durdurmuş İktisat Enstitüsü 1951 yılında yeniden çalışmaya başlamıştır. 1952 yılında Rus dili ve Edebiyatı Enstitüsü açılmış, bu enstitü 1959 yılında Yabancı Diller Enstitüsü`ne birleştirilmiştir (Azerbaycan Tarihi, 2008b: 123). 1945-46 yıllarında ülkede 17 yükseköğretim kurumu olduğu halde, 1950-51 akademik yılında bu kurumların sayısı 20 olmuştur (Kulturnoe Stroitelstvo Azerbaydjanskoy SSR, 1961: 66-67).

1970-1971 akademik yılında öğrencilerin bir kısmı hem yükseköğrenim görüyor, hem de çalışma hayatına devam ediyorlardı. Böyle öğrencilerin sayısı aynı yıl 53 bin kadardı. Yükseköğretim sisteminde 1950 yılında 2000 öğretmen, 1970 yılında ise 5000 öğretmen çalışmaktaydı. 1970 yılında Azerbaycan üniversite ve enstitülerinde 500`den fazla profesör, 1140`dan fazla doçent çalışıyordu (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı Arşivi, 1970: 201).

1970-80`li yıllarda Azerbaycan`da yüksek öğretim sisteminin gelişimi devam etmiştir. Bu tarihten itibaren ülkede yeni enstitüler ve fakülteler açılmıştır. 1971 yılında Pedagoji Diller Enstitüsü nezdinde Rus Dili ve Edebiyatı Enstitüsü (şimdiki Bakü Slavyan Üniversitesi) ve Pedagoji Yabancı Diller Enstitüsü (şimdiki Azerbaycan Yabancı Diller Üniversitesi) açılmıştır. Azerbaycan Devlet Pedagoji Enstitüsü`nün himayesinde 1972`de Nahcivan, 1973`de Hankendi Pedagoji Enstitüleri, 1976`da İnşaat Mühendisleri Enstitüsü, 1981 yılında Gence Teknoloji Enstitüsü (şimdiki Azerbaycan Teknoloji Üniversitesi) eğitim faaliyetine başlamıştır. 80`li yılların sonlarında ülkede 17 üniversite ve enstitüsü bulunuyordu (Narodnoe Obrazovanie i Kultura v Azerbaydjansoy Respublike, 1992: 86.).

1980`li yılların sonlarında Azerbaycan`ın yükseköğretim kurumlarında 8.5 bin öğretmen çalışıyordu, bu öğretmenlerden 612`si akademik ve profesör, 3.021 doçent çalışıyordu. Enstitülerde otomatik direksiyon sistemi, elektroteknik, biyokimya,

radyo teknik gibi sanayinin ve teknolojik gelişimin gerektirdiği yeni alanlarda ihtiyaç duyulan kadrolar yetiştirilmeye başlanmıştı (Azerbaycan Tarihi, 2008b: 171).

Yükseköğretim kurumlarında her yıl 100 binden fazla öğrenci lisans eğitimi alıyor, 5 yıl olan eğitim sürecinden sonra ortalama 17-18 bin gence diploma veriliyor ve işle temin edilerek çalışacağı kuruma gönderiliyordu (Narodnoe Obrazovanie i Kultura v Azerbaydjansoy Respublike, 1992: 109).

Sovyet eğitim sistemi eğitimin dikey gelişimine, yani kalitesinin yükselmesine fazla dikkat yetirmemiştir. ABD`nin bir üniversitesinde çalışan Nobel ödülüne aday bilim adamlarının sayısı tüm Sovyet ülkelerinden daha fazlaydı (Askerov, 2003: 40). Yani, Sovyet eğitim sisteminde eğitim kurumlarının sayısı, eğitime katılan öğrencilerin, öğretmen ve bilim adamlarının sayısı sürekli yükselmesine rağmen, kalite gelişmiş Batılı devletlerle kıyaslandığında çok aşağı olmuştur.

Sovyet eğitim sistemi biçimsel ve içerik bakımından evrensel eğitim sistemine uygundu. Fakat, eğitimin içeriğinde ağırlıklı olarak ideolojik sosyalist, komünist söylemler bulunmaktaydı.

Sovyet eğitiminde liberal ve demokratik değerlerin yeri yoktu. Üniversite rektörlerinin üzerinde ciddi bürokratik denetim bulunuyordu. Sovyet döneminde eğitimin gelişiminde toplumun rolü yok denecek kadar düşüktü.

2.1.2. Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan`ın Eğitim Sisteminin Durumu

Sovyetler Birliği`nin 1991 yılında dağılmasından sonra Azerbaycan da diğer Sovyet cumhuriyetleri gibi bağımsızlıklarını ilan etti. Uzun yıllar bu totaliter sisteminin her alana sirayet etmiş baskıcı uygulamalarını derinden his eden Azerbaycan`da eğitim sisteminin de bu baskıdan kenarda kalması mümkün olmamıştır. Aradan geçen otuz yıllık bir süreye rağmen, halen Sovyet eğitim sisteminin ağır ve her aşamasında rüşvet ve yolsuzluğun mevcut olduğu olumsuz uygulamalarından tam olarak kurtulmak mümkün olmamıştır (Asgerov, 2003: 60).

Fakat teorik yönü ağır basan ve çağın gereksinimlerinin karşılanmasında etkin olmayan Sovyet eğitim sisteminin izlerinin silinmesi ve batı eğitim sistemine geçilmesi için aradan geçen otuz yıllık sürede hayli ilerlemeler kaydedilmiştir. Şimdi bu döneme daha yakından bakalım. Azerbaycan`da eğitim sistemi farklı

kademelerden oluşan bir bütün olarak çalışmakta ve eğitim kurumları arasında süreklilik arz eden bir koordine mevcuttur. Bunun amacı kesintisiz eğitimin sağlanmasıdır. Kesintisiz eğitim sistemi tüm eğitim kurumlarını, yüksek okul ve üniversiteleri kapsıyor. Kesintisiz eğitim – eğitim sisteminin bir kademesinden diğerine hiçbir engel olmaksızın geçiş olanağına ve tüm vatandaşların yaşamı boyunca kendisini geliştirmek hakkına sahip olması anlamına geliyor (Efendi, 2010: 13-14).

Bağımsızlığın ilk yıllarında uzun süren Sovyet eğitim sisteminden kurtulan Azerbaycan`ın eğitim sistemi bir süre geçiş dönemini yaşamıştır. Ekonomik, politik ve manevi açıdan karmaşık ve çelişkili bir dönemden geçen ülke, çok büyük zorluklar karşısında kalmıştı. Bu çöküş ve toparlanma döneminin en büyük olumsuz etkisi eğitim sisteminde yaşanmıştır. Eğitime yeteri kadar kaynak ayrılması olanaksız hale gelmişti. Bunun nedeni tüm ekonomik sektörlerin çöküş dönemini yaşaması, bütçeye yeteri kadar kaynağın dahil olmaması, Dağlık Karabağ sorunu nedeni ile bütçenin büyük kısmının savaşa harcanmasıydı (Azerbaycan Cumhuriyeti 1991-2001, 2001: 197-198). 1990`lı yılların başlarında ülkede hüküm süren kaos ortamı nedeniyle dağıtılmış, malzemeleri talan edilmişti. Maaş alamadığı gerekçesi ile binlerle öğretmen eğitim sisteminden uzaklaşmıştı (Azerbaycan Tarihi, 2008b: 335).

Dolayısıyla, bağımsızlığına yeni kavuşan Azerbaycan devletinin karşısında ciddi bir sorun duruyordu: kendi eğitim sistemini yeniden kurmak, okullardan sovyet zihniyetinin kötü izlerini silmek, çağdaş, demokratik eğitim sistemine geçmek. Kısa süre sonra milli eğitimin yeniden yapılandırılması süreci başladı.

Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev 2000 yılının 13 Haziran tarihinde "Azerbaycan Cumhuriyeti`nde Eğitim Sisteminin Geliştirilmesi Hakkında" Ferman imzaladı (Cumhuriyet Gazetesi, 14 Haziran 2000). Eğitim-öğretim sürecinin kalite bakımından geliştirilmesini hızlandırmak amacıyla devlet okulu veya özel okul olmasına bakmaksızın, tüm eğitim kurumlarının kontrolü Milli Eğitim Bakanlığı`na bırakıldı. Azerbaycan Öğretmen Kadrolarının İhtisasının Arttırılması ve Yeniden Hazırlanması Enstitüsü`nün yerine Azerbaycan Öğretmenler Enstitüsü ve bu enstitünün bölgelerde şubeleri açıldı. Eğitim Problemleri Bilimsel-Metodik Merkezi ile Azerbaycan Bilimsel-Araştırma Pedagojik Enstitüsü`nün birleştirilmesi ile Eğitim Problemleri Enstitüsü ve Eğitim Teknolojileri Merkezi oluşturuldu (Azerbaycan

Tarihi, 2008b: 336). 2000 yılına gelindiğinde ülkede 111 bin çocuğun bulunduğu 1790 okul öncesi eğitim kurumu çalışıyordu (Bağımsız Azerbaycan 10.yıl, 2001: 135).

Orta okullar için orijinal ders kitapları, yeni ders araç gereçleri, ders içerikleri hazırlanmıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 30 Aralık 2000). Bilim adamları ve öğretmenlerin çabası sonucunda kısa sürede ortaöğretim için yeni "Azerbaycan Tarihi", "Edebiyat", "Azerbaycan Dili", "Coğrafya" vs. yeni ders kitapları basıldı. Bu kitaplara öncelik verilmesinin nedeni Sovyetler Birliği döneminde söz konusu derslerin kitapları Azerbaycan halkının milli bilincini, düşünce tarzını bozmaya yönelik ve tarihi, edebiyatı ile olan bağlarını koparmaya yönelik çok sayıda sahte bilgiler içermesiydi. Yüksek öğretim kurumları için ilk defa "Azerbaycan Tarihi" ders kitabı yayınlandı. Doğa bilimleri alanında bazı yeni ders kitapları yayınlandı. Yeni ders kitaplarının en büyük özelliği biçimsel olarak Avrupa standartlarına uygun yayınlanmasıdır (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı`nın 2000 Yılı Belgeleri, 2001: 87).

2000-2001 ders yılında ülkede 4.548 devlet tam orta öğretim okulu bulunuyordu. Bu okullarda 1.654.000 öğrenci eğitim görüyor, bu öğrencilerin eğitimi ile 165.000 öğretmen uğraşıyordu. Orta öğretim kurumları sisteminde de bazı reformları dikkati çekmektedir. "Lise", "Gimnaziya" ismi ile yeni tipli okullar açıldı. Özel yeteneğe sahip çocuklar için 225 okul (bu okulların 7`si gimnaziya ve 33`ü lise) açıldı. Söz konusu okullarda 84.000 öğrenci eğitim görüyordu (Bağımsız Azerbaycan 10.Yıl, 2001: 138). Bakü`de ve bölgelerde özel Türk liseleri, yine Bakü`de Atatürk Lisesi, "Bakü Türk Lisesi", Turgut Ozal Bakü ve Sumgayıt Türk Liseleri ve birkaç şehirde bu liselerin şubeleri eğitim sistemine katıldı. Eylül 2001`de Azerbaycan'da ilk defa "Bakü Özel Genel Eğitim Merkezi" açıldı (Halk Gazetesi, 4 Eylül 2001).

Azerbaycan`da 18.000 kadar çocuğun eğitim aldığı 38 kimsesiz çocuk merkezi ve okulu bulunuyordu. 1998 yılında Cemşit Nahçivanski Askeri Kimsesiz Çocuklar Okulu`nun Nahcivan Şubesi açıldı (Bağımsız Azerbaycan 10.yıl, 2001: 136).

4 Ekim 2002`de Cumhurbaşkanı H. Aliyev "Azerbaycan Cumhuriyeti genel eğitim okullarının olanaklarını iyileştirmek hakkında" karar yayınladı. 2003-2007 döneminde okul binalarının yapımı, onarımı, okulların yeni eğitim araç ve

gereçlerine olan ihtiyaçlarının karşılanması için çalışma başlatıldı (Azerbaycan Tarihi, 2008b: 337).

Genç neslin genel kültür, siyasal bilincinin gelişmesine dikkat attırılmıştır. Bu amaçla 1997`den başlayarak yüksek ve orta öğretim kademelerinde uygulanan "Haydar Aliyev Okulları" özel önem taşımaya başlamıştır. Bu okullarda gençlere Azerbaycan`ın bağımsızlığı, egemenliği, kalkınması sürecinde H. Aliyev`in uyguladığı politikanın önemi öğretilmektedir (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı Kollegiyanın 1999 Yılı Belgeleri, 2000: 52).

Ülkede mülteci ve zorunlu göç edenlerin eğitim alması için uygun olanaklar sağlanmıştır. 2000-2001 ders yılında bu kategoriden olan çocuklar için yaşadıkları ilçelerde 616 tam kapasiteli okul, 35 okul öncesi kurum, 12 teknik meslek lisesi, 8 yüksek okul, 1 üniversite, 234 kreş bulunuyordu (Eğitim Gazetesi, Sayı 1, 2000). BM`nin Mülteciler Yüksek Komiserliği hattı ile çadır kentlerinde yüzlerce geçici sınıf odası kurulmuş, binlerce öğrenci ders gereçleri ile temin edilmiştir. UNICEF'in yardımı ile söz konusu çocuklar için 14 ilçede 35 Çocuk Gelişim Merkezi oluşturulmuştur. Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi ve diğer kurumlar mülteciler için yapılan okulların, bu okullarda eğitim alan öğrencilerin ihtiyaçlarının karşılanmasında aktif görev almışlar. Bu okullarda 130.000 öğrencinin eğitimi ile 20.000 kadar öğretmen uğraşmıştır (Azerbaycan Muallimi Gazetesi, 20-26 Aralık 2002).

Eğitim alanında önemli gelişmenin yanı sıra, ciddi eksiklikler ve sorunlar da mevcuttur. Okullarda, özellikle yüksek öğretim kurumlarında eğitimle bağdaşmayan olumsuz gelişmeler hızla yaygınlaşıyordu. Özel okullarda eğitimin kalitesi arka plana itilmişti (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı Kollegiyanın 1999 Yılı Belgeleri, 2000: 32).

2001 yılında ülkede 2 milyon 901 bin kişi, lise, 694 bin kişi yüksek okul, 612 bin kişi ise lisan eğitimi almıştı. Yaşı 15`in üzerinde olan her bin kişiye 908 eğitimli, 108 lisans eğitimli, 122 yüksek okul mezunu, 511 lise mezunu ve 158 orta okul mezunu bulunuyordu (Bağımsız Azerbaycan 10. yıl, 2001: 135).

2003 yılından itibaren, tüm ülkede hız kazanan kalkınma hamlesi eğitim alanında da ciddi değişikliklerin yaşanmasına büyük katkı sağlamıştır. Bu tarihten itibaren eğitime ayrılan kaynak 2 milyar Manat`a, bu sektöre yatırılan yatırımların toplamı ise

300 milyon Manat`a ulaşmıştır. Aynı zamanda, eğitimin kalitesinin yükseltilmesi doğrultusunda cumhurbaşkanı tarafından birkaç devlet programı ve kararlar alınarak uygulanmıştır. Şöyle ki, ülkede tüm öğrenciler için ulaşılabilecek ve güncel talepler doğrultusunda oluşturulan okul öncesi eğitim hizmetlerinin verilmesini sağlayacak mali-teknik, yapısal-hukuki ve öğretim-metodik ortamın oluşturulması ve bu doğrultuda okul öncesi eğitim sisteminin yüksek sosyal-ekonomik verimlilik şartlarını karşılaması amacıyla "Azerbaycan Cumhuryeti`nde Okul Öncesi Eğitimin Geliştirilmesi" (2007-2010) Devlet Programı imzalanmıştır. Bu programın yanı sıra, "Azerbaycan Cumhuriyeti`nde Yeni Genel öğretim Okullarının İnşası, Mevcut Okulların Ciddi Onarım ve Çağdaş Eğitim Gereçleri ile Donatılması" (2003-2007), "Okul Yapımı" (2008-2013), "Okulların Ciddi Onarımı" (2008-2013) ve "Genel Öğretim Okullarının araç gereç İhtiyacının Karşılanması" (2008-2013) kalkınma programlarının imzalanması bu alanda altyapı sorununun çözülmesi açısından büyük katkı sağlamıştır (Hudiyev, 2013).

Azerbaycan 1991 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra diğer alanlardan olduğu gibi eğitimde de köklü reformlar süreci başlattı. Eğitim sisteminde yapılan önemli reformlardan biri 1992 yılından itibaren üniversitelere ve yüksek okullara giriş sınavlarının test yöntemi ile yapılması olmuştur. Sovyet mirası olan ve rüşvetin sıradanlaştığı bir yöntem olan yazılı sınav yönteminin kaldırılması halkın devlete ve eğitim sistemine olan güveni çok büyük oranda arttırmıştır. Asıl amaç giriş sınavları zamanı yaşanan olumsuz hallerin karşısının alınmasıydı. Üniversiteye giriş yöntemi giderek gelişmiş, üniversite adaylarının sınavlara alışmalarını kolaylaştırmak için yılda birkaç kez tekrarlanan deneme sınavları yapılmaya başlanmıştır (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı Kollegiyanın 2000 Yılı Belgeleri, 2001: 88).

1993-1994 akademik yılından başlayarak ilk kez Azerbaycan`ın devlet üniversite ve yüksek okullarında yüksek düzeyde harç paraları uygulanmaya başladı (Halk Gazetesi, 24 Mayıs 1994). Günümüzde bu harç paraları ortalama 1.500-2.500 Azerbaycan Manatı düzeyindedir (Azerbaycan Üniversitelerinin En Pahalı Bölümleri Hangileridir? 2015).

1990`lı yılların ilk yarısında ülkedeki sosyal-ekonomik gerilemenin mantıksal sonucu olarak yüksek okullarda eğitim gören öğrencilerin sayısı da iki defa azalarak 30.000 kişiye, teknik yüksek okullardaki öğrencilerin sayısı iki defa azalarak 43.000

kişiye inmiştir. 2000-2001 ders yılında ülkede 68 (4`ü özel) yüksek okulda 41.2 bin kadar öğrenci eğitim almıştır. Bu öğrencilerin eğitimine 8.3 bin öğretmen katılmıştır. 109 sanat okulunda 25.000 öğrenci 115 dalda sanat eğitimi alıyordu (Eğitim Gazetesi, Sayı 1, 2000).

Azerbaycan`ın yüksek okul ağı yeniden kuruluyor, yüksek okul düzeyinde eğitim veren kolejler açılıyordu. Ağustos 2002`de Bakü Kommersiya, İnşaat, Ali Bayramlı Sanayi, Ağdam, Gence, Şamahı, Lenkeran, Şuşa Ziraat Yüksek Okulları kapatıldı. Bakü Devlet Ekonomi ve Humanitar, Bakü Devlet Sosyal-İktisat, Bakü Devlet İletişim ve Ulaşım kolejleri açıldı. Taşrada kapatılan yüksek okulların yerine Sumgayıt Devlet Teknik, Sabirabad, Ağdam, Guba, Şamahı, Tovuz ve Gazah Devlet Sosyal-İktisat, Lenkeran, Ağdaş Devlet Humanitar, Göyçay, Berde ve Zakatala Devlet İdari ve Teknoloji, Nahcivan ve Şeki Devlet Teknik kolejleri eğitim sistemine katılmıştır (Azerbaycan Tarihi, 2008b: 338).

2000-2001 ders yılında ülkede 43 yüksek öğretim kurumu eğitim vermekte, bu kurumlarda 120 binden fazla öğrenci bulunuyordu. 25 devlet yüksek öğretim kurumunda 91.000`den fazla (bu öğrencilerin 38.000`i harç paraları ödemekle), 18 özel üniversitede ise 28.7 binden fazla öğrenci eğitim görüyordu. Devlet üniversitelerinde 22.135 öğretmen bulunuyordu. Özel üniversitelerde 5.000`den fazla öğretim elemanı çalışıyordu (Bağımsız Azerbaycan 10. yıl, 2001: 158, 160, 161).

Eğitim kurumlarında yeni ekonomik sistem, piyasa ekonomisi ile bağlı uygulamalı bilim dallarının, yabancı dillerin, bilgisayar kullanımına dikkat attırılmış, uluslararası ilişkiler, uluslararası hukuk, siyaset bilimi, menecment, marketing gibi alanlar üzere lisans eğitiminin verilmesine başlanılmıştır (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı Kollegiyanın 1999 Yılı Belgeleri, 2000: 26-27).

1998 yılının 30 Mart`ında Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev`in kararı ile Eğitimde Reformlar İçin Devlet Komisyonu oluşturuldu. Dünya Bankası, ulusal ve yabancı uzmanların yardımı ile Azerbaycan Cumhuriyeti`nin Eğitim Reformu Programı hazırlandı ve 15 Haziran 1999`da onaylandı (Eğitim Gazetesi, Özel Sayısı, 2000: 2). Söz konusu programda Azerbaycan milli eğitim sisteminin stratejisi ve teorik yapısı belirlenmiştir.

Söz konusu program temelinde diğer kademelerde olduğu gibi, yüksek öğrenimde de yapısal reformlar yapılmış, kurumların sayısı yeniden belirlenmiş, bilim adamlarının

yetiştirilmesi ile bağlı yeni düzenlemeler yapılmıştır. Üniversitelere bazı özerklikler tanınmış, çok sayıda yetkiler verilmiştir. Üniversiteler senatoların, devlet denklik kurulunun üyelerinin, kendi iç yapılarının belirlenmesi, Devlet eğitim standartlarına uygun olarak kendi ders içeriklerinin hazırlanması ve benzeri konularda serbest hareket etme ve karar alma yetkileri ile donatıldılar.

Azerbaycan ülke dahilinde yüksek öğretim standartlarını geliştirmek amacıyla ciddi reform süreci uygulamanın yanı sıra, gençlerin yurt dışında eğitim almaları yönünde bazı adımlar atmıştır. Petrol gelirlerinin insan kaynaklarının geliştirilmesine aktarılması stratejisine uygun olarak hükümet gençlerin dünyanın değişik üniversitelerinde eğitim almalarını sağlamak için büyük miktarda mali kaynak ayırmış, bu amaçla devlet programı kabul edilmiştir. 2002-2003 ders yılında dünyanın ondan fazla ülkesinde 882 Azerbaycanlı öğrenci üniversite eğitimi alıyordu. Azerbaycan`ın üniversitelerinde 2.100 yabancı öğrenci eğitim almıştır (Azerbaycan Muallimi Gazetesi, 20-26 Aralık 2002).

Azerbaycan Cumhurbaşkanı`nın 16 Nisan 2007`de yayınladığı kararla onayladığı "2007–2015 yıllarında Azerbaycan Gençlerinin Yurt Dışında Eğitimi Devlet Programı"nın temel amaçları şunlardır: yurt dışında devlet kaynakları ile eğitim için gönderilen Azerbaycan gençlerinin yüksek öğrenimin tüm kademeleri üzere yıllık sayısının 2015 yılında 1000 kişi, toplam sayısının ise 2007-2015 döneminde 5000 kişiyi bulması hedeflenmiş ve bu rakamlara ulaşılmıştır. Söz konusu program Devlet Petrol Fonu`nun ayırdığı kaynaklar hesabına maliyeleştirilmiştir (http://www.e-qanun.az/framework/13001). Söz konusu program kapsamında Azerbaycan gençleri Avustralya, Güney Kore, Çin, Malezya, Singapur, ABD, Almanya, Fransa, Hollanda, Norveç, İsveç, Finlandiya, İtalya, Belçika, İngiltere, Türkiye vs. ülkelerde lisans, yüksek lisans, doktora eğitimlerini tamamlamışlar.

Kısacası, Azerbaycan`ın eğitim sisteminin modernleştirilmesi aşağıda yer alan temel konuları kapsamaktadır (Askerov, 2003: 64):

- Yeni eğitim sisteminin felsefesinin, teorik esasının belirlenmesi, liberal ve demokratik değerlerin eğitime adapte edilmesi. Eğitimde eski prensiplerin bazılarından vazgeçilmesi, yeni prensiplerin kabul edilmesi;

- Eğitim sisteminin mali yapısının geliştirilmesi;

-. Eğitimde özel sektörün payının arttırılması;

- Öğretmen yetiştirilmesi sisteminin piyasa koşullarına uygun hale getirilmesi;

- Eğitimin içeriğinin, eğitim programlarının ve eğitim planlarının geliştirilmesi;

- Eğitimin yapısının ve yönetiminin geliştirilmesi;

- Bilginin doğru değerlendirilmesi ve kalite kontrol mekanizminin oluşturulması vs.

Bu sürecin başarılı bir şekilde devam etmesi için ilk başta eğitim sisteminin felsefi temeli, yani teorik altyapısı doğru oluşturulmalıdır. Bundan sonra toplum bazlı eğitimden, birey ve kalite odaklı eğitime geçmek gerekir. Dolayısıyla, günümüzde Azerbaycan eğitimi bu yönde, yani nicel eğitim göstergelerinin önemli olmadığı nitel göstergelerin daha önemli olduğu bir yapıya bürünmektedir.

2.2. Koronavirüs Pandemisi Sürecinde Azerbaycan`da Eğitimin Durumu

2.2.1. Uzaktan Eğitim Kavramı ve Gelişimi

Uzaktan Eğitim – öğretmen ve öğrencilerin fiziksel olarak aynı mekanda bulunma zorunluluğunu ortadan kaldıran bir eğitim sistemidir. Uzaktan eğitim zaman geçtikçe hem yaygınlaşmakta hem de gelişmektedir. Eğitimin bu türünün tarihi gelişimine dikkat yetirsek görürüz ki, bu eğitim sistemini oluşturan ögelerin farklı kombinasyonlarının mevcut olduğu değişik modelleri mevcut olmuştur. Belirtmek gerekir ki, söz konusu modellerin hepsinde sadece bir yöntemden yararlanılmış, dersler öğrencilerle öğretmen arasında doğrudan bağlantı kurulması ile gerçekleştirilmiştir.

Uzaktan eğitim zamanı öğrenciler ve öğretmenler birbirleri ile karşılıklı fikir alışverişinde bulunabilmekteler. Aynı zamanda bu tür eğitim zamanı eğitimin durumunun ve kendine has özellikleri ile ilintili olası sorunlarını da önceden görmek mümkündür. Uzaktan eğitim üzerine çalışmalarını gerçekleştiren Wedemeyer bu sistemde öğrencinin bağımsız olduğunu savunmuş ve uzaktan eğitimi “bağımsız çalışma” şeklinde tanımlamıştır (Kırık, 2014: 75).

Araştırmacı Hümeyir Ahmedov bu konuda şöyle yazmakta: “Şayet teknolojik olanaklar ve eğitim yöntemi öğrenci ve öğretmenin amaçları ve imkanlarına uygunsa,

uzaktan eğitim geleneksel eğitim biçimi kadar verimli olabilir" (https://525.az/news/140835-distant-tehsil-mahiyyeti-ve-ehemiyyeti).

Tüm dünyada COVID-19 virüsünün yaygınlaştığı 2020 yılından itibaren, dünya ülkelerinin eğitim sisteminde hızla uzaktan eğitime geçiş süreci yaşanmıştır. Eğitim sisteminin farklı kademelerinde mevcut olan kurumlar ve özel dershaneler kısa sürede uzaktan eğitime geçiş sürecini tamamlamışlar.

Uzaktan eğitim yönteminden eğitimin aşağıda belirtilen kademelerinde yararlanmak mümkündür (Özdoğan ve Berkant, 2020: 15-16):

1. Yüksek (lisans) öğretimde,

2. Yüksek lisans düzeyinde,

4. Yüksek okullarda,

5. Dil öğretiminde,

6. Kurum içi eğitimlerde,

7. Uzmanlık kurslarında,

8. Özel eğitimde,

9. Çalışan veya dışarıya çıkmak konusunda sıkıntıları bulunan kişilerin eğitiminde.

Bir hususun da altını çizmekte fayda vardır ki, eğitimin tüm biçimlerinde olduğu gibi uzaktan eğitimin de olumlu ve olumsuz yönleri bulunmaktadır. Aşağıda uzaktan eğitimin bu yönleri kaydedilmiştir:

1. Öğretmenler ve öğrencilerin internete çıkış olanağı,

2. Öğretmen ve öğrencilerin harcadığı mali kaynaklar,

3. Uzaktan eğitim sırasında yararlanılacak eğitim yöntemleri,

4. Uzaktan eğitime katılanların ders içeriğini benimseme düzey,

5. Konuların etkileşim düzeyi ve uygulama derecesi,

6. Öğrencilerin eğitim süresi,

7. Öğrenci ve öğretmenlerin hazırlık düzeyi.

Yukarıda belirtilen müddealar uzaktan eğitim sürecinde mutlaka dikkat edilmesi gereken hususlardır.

Bunun dışında uzaktan eğitimin kalitesi belirlenen hedef kitleden ve öğrenme ortamına (öğrenenlerin evde, işte, üniversitede vs. yerde olması) da bağlıdır.

Önemli hususlardan biri de, her bir öğretmen uzaktan eğitim teknolojisinden yararlanırken, Bytes`in 12 altın kuralını bilmesidir. Bu kaideler aşağıda tek tek gösterilmiştir:

1. İyi bir eğitim çok önemlidir,

2. Tüm teknolojilerin, aynı zamanda uzaktan eğitim teknolojilerinin de cezbedici yönleri mevcuttur,

3. Eğitim teknolojileri esnektir,

4. Süper teknoloji mevcut değildir,

5. Tüm araçları öğretmenler için erişilebilir hale getirin,

6. Farkı esas olarak ekonomiyle ilişkilendirin,

7. Etkileşim gereklidir,

8. Öğrenciler sayısı kritik bir unsurdur,

9. Modern teknoloji eskisi kadar iyi değil,

10. Öğretmenlerin teknolojiyi etkili bir şekilde kullanmaları için belli bir eğitimden geçmeleri gerekir,

11. Ekibin bir üyesi olmak önemlidir,

12. Teknoloji soru değil.

Şunu da belirtmek gerekir ki, uzaktan eğitim yöntemleri aktif ve pasif olmakla iki kısma ayrılmaktadır. Aktif yöntemler kendi içinde aşağıda belirtilen çeşitlere ayrılmaktadır:

1. Audioconferencing – audio konferanslar,

2. Videoconferencing – video konferanslar,

3. Desktop videoconferencing – çalışma masasında video konferans,

4. Elektronik konferanslar. Elektronik konferans yöntemleri de aşağıda kaydedilen çeşitlere ayrılmaktadır:

a) e-posta yöntemiyle,

b) online hizmetler yöntemiyle,

5. Voice mail – Sesli iletişim,

6. İki yönlü uydu ve mikrodalga iletişimi,

7. Virtual reality – Sanal gerçeklik.

Pasif yöntemlere ise aşağıda kaydedilen yöntemler dahildir:

1. Yayınlar,

2. Ses kasetleri,

3. Görsel malzemeler,

4. Televizyon ve radyo programları,

6. CD`ler.

Uzaktan eğitim sadece bir teknik aracın yardımı ile gerçekleştirilmiyor. Dolayısıyla bu tür eğitim sırasında farklı eğitim ve teknik araçlardan yararlanılmaktadır. Uzaktan eğitimin verimli olması için ise mutlaka yüksek hızlı internet olanağının bulunması gerekir.

Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Enstitüsü`nün araştırmacısı Türkan Alizade "Online eğitimin esas modelleri ve yöntemleri" adlı makalesinde şöyle yazmaktadır: "Teknolojinin yeni olması bir taraftan ona büyük yatırımların yapılmasını gerektirir, diğer açıdan ise ücretsiz ürünlerin (pazarlama amaçları için) veya ek finansın elde edilmesi için imkan sağlıyor. Yenilik teknolojinin gelişmesi ve uygulanması ve yaygınlaşması için gereken zamanla doğrudan bağlıdır" (Alizade, 2019: 133).

Uzaktan eğitim sürecinde ders materyallerinden yararlanmak ve onları doğru kullanmak dersin kalitesine ciddi etki göstermektedir. Bu nedenle, uzaktan ders sırasında öğretmen tarafından eğitim materyali görsel olarak sunulmalıdır. Bu zaman konu öğrenciler tarafından daha iyi anlaşılmakta ve benimsenmektedir. Öğrencinin, dersin ve bilgi akışının yönetilmesi için uygun ortan sağlanmış oluyor. Fakat buna

rağmen, uzaktan eğitimde öğretmenin yükü ve sorumluluğu hiç de azalmamaktadır. Bunun nedeni öğretmenin yönetim ve kontrol fonksiyonlarının artmasıdır.

Günümüzde uzaktan eğitimin başarılı bir biçimde uygulanması için çok sayda farklı materyaller, program ve sistemler mevcuttur. Araştırmacı Hasan Abdullayev (2020) uzaktan eğitim için program desteklerinin aşağıda kaydedilen dört parametre doğrultusunda kullanıldığını belirtmiştir (Halilov, 2020):

1. İşlevsel araçlar. Buraya ansiklopediler, sanal üniversiteler, kolejler ve test programları dahildir,

2. Çalışma ortamı. Buraya sanal olmayan ortamda (örneğin, DOS) test rejimi olan araçlar, ağ dışı operasyon sistemleri ortamında (örneğin, Windows) grafik tasarım ürünler, sanal ağdan yararlanmak için sanal ağ teknolojilerinden yararlanan ürünler ve WWW ortamında çalışabilen ürünler dahildir,

3. Kullanıcı kategorilerinin sayısı. Bu parametreye ise aşağıdakiler dahildir: sanal ağ dışı ve sanal ağda mevcut olan tek kullanıcılık ürünler, sanal ağda tek kullanıcılı ürünler ve şebekede mevcut olan çok kullanıcılı ürünler.

4. Hipermedia ve multimedyadan yararlanılması. Buraya ise sadece metin bilgileri olan programlar, grafik bileşenleri bulunan yazılım ürünleri, büyük tutumlu metinler için yazılım ürünleri, multimedya özelliklerinden yararlanan yazılım ürünleri ve hipermedia olanaklarını uygulamaya olanak sağlayan programlar.

Araştırmacı Tankut Aslantaş "Uzaktan Eğitim Teknolojileri ve Türkiye`de Bir Uygulama" adlı bilimsel çalışmasında uzaktan eğitim zamanı öğrencilerin ve öğretmenlerin karşılıklı iletişimi için daha fazla yararlanılan internet teknolojilerini aşağıdaki gibi sıralamıştır (Aslantaş, 2014: 16):

1. Büyük hacimli (hiper) metinleri olan bir internet ağında çalışmak için uygun teknoloji – WWW (World Wide Web – "dünya hörümçək toru"),

2. Üretilen dosyaların ağ üzerinde iletilmesi teknolojisi – FTP (Fayl Transfer Protocol),

3. Sanal ağ aracılığıyla doğrudan diyalog yoluyla diğer kişilerle karşılıklı iletişimde bulunmaya olanak sağlayan real zamanda konuşmaların gerçekleştirilmesi teknolojisi – IRC (Internet Relay Chat),

4. Birkaç dakikada dünyanın herhangi bir bölgesinde e-mail abonelerine iletilen mektupların gönderilmesi ve kabul edilmesi, farklı firma ve örgütlerden sanal ağ üyelerine bültenler, özetler ve diğer sorgu materyallerinin gönderilmesi için faydalı olan bilgi ileti hizmeti – E-mail;

5. Uzak mesafelerde bulunan insanların katılabileceği tartışma materyallerinin kabul edilmesi ve iletilmesini sağlayan teknoloji. Burada bilgi akışını desteklemek için farklı biçimlerde sanal ağ teknolojilerinden yararlanılabilir. Örneğin, e-mail aracılığıyla sanal konferanslar, hızlı sanal konferanslar, elektron ilan levhaları vs.– Telekomünikasyon vs.,

6. Bilgisayar teknolojisi aracılığıyla bilgi akışını sağlayan araç ve program destekleri – Bulletin Board System (Elektron İlanlar Levhası).

Uzaktan eğitim modelinde ders sırasında öğretmen ile öğrenciler arasında oluşan bilgi alışverişi iki yönde gerçekleşmektedir:

a. Bilginin (enformasyonun) öğretmenden öğrenciye iletilmesi,

b. Bilginin öğrenciden öğretmene iletilmesi.

Daha net ifadeyle desek, uzaktan eğitim zamanı öğretmenle karşılıklı iletişimde olan öğrenciler grubu oluşur. Bu zaman bilgi akımı öğretmende tüm gruba ve tersine, gruptan öğretmene, öğrenciden gruba ve gruptan öğrenciler iletilmektedir.

Günümüzde dünyada uzaktan eğitim için en fazla yararlanılmakta olan eğitim programları aşağıda kaydedilmiştir (Halilov, 2020):

1. Open meetings,

2. Web-CT,

3. Adobe Connect,

4. E-Nocta,

5. Moodle,

6. Black Board,

7. Zoom Cloud meetings.

Yukarıda kaydedilen sanal eğitim programları içinde Moodle sistemi tam ücretsizdir. Moodle sistemi Windows ve Linux sistemlerinde daha iyi çalışmaktadır. Bu sistemin

artılarından biri sonuçların ölçülebilir olmasıdır. Genel özellikleri kısaca şunlardır (Elmas vd., 2008: 54-55):

- Moodle, herkese açık ve ücretsiz bir programdır,

- Moodle, Windows, Linux gibi farklı işletim sistemleri altında da çalışabilmektedir,

- Ölçeklenebilirlik özelliği bulunan Moodle, 50,000 öğrencili ve binlerce kurslu örneklere sahiptir,

- Eğitim sektöründe büyük bir pay sahibidir,

- Oldukça geniş bir tematik topluluğa, geliştirici ve son kullanıcı eğitmenlerden oluşan kitleye sahiptir,

- Sistem, 235 ülkede kullanılmakta ve 82 dilde desteğe sahiptir. Kullanıcılar istedikleri dili seçebilirmektedir,

- Geniş geliştirici kitlesi vardır,

- Test edici kitlesi geniştir, çünkü ücretsizdir,

- Sürekli olarak çok miktarda yeni özellik (blok veya modül) geliştirilmektedir ve ücretsiz olarak dağıtılmaktadır.

Eğitimin yönetilmesi için ise en fazla Blackboard sisteminden yararlanılmaktadır. Blackboard programının olumlu yönleri kadar, eksik tarafları da bulunmaktadır. Olumlu özellikleri içinde başta, sistemin doğru yönetilmesi zamanı güzel sonuçlar alınabilmesi gelmektedir. Olumsuz taraflarından biri ise, program doğru yönetilmediği zaman, sistemde karmaşıklık oluşabilmektedir (Akkuş, Kapıdere, 2015: 17-18).

Adobe Connect sisteminin öne çıkan özelliklerinden biri kaliteli video ve ses desteğine ve yayınına sahip olmasıdır. Bunun dışında söz konusu sistem içeriğin yönetilmesi için de yararlanılabilmektedir. Başka bir ifade ile bu sistemde dersleri depolamak ve gerektiği zaman yeniden izlemek mümkündür. Öğretmenler bu sistem aracılığıyla kendi sunumlarını (word, pdf, ppt, pptx ve s.) kolaylıkla yükleyebilmekte, ders sırasında öğrenciler düşünce ve sorunlarını mesajlaşma yöntemi ile iletebilirler.

Hiçbir ücret gerektirmeyen ve kolaylıkla kullanılabilen eğitim programlarından biri de Open Meetings Moodle sistemidir. Söz konusu sistem farklı yazı biçimlerini desteklemektedir. Ayrıca bu sisteme hem bilgisayarla, hem tablet bilgisayarlarla hem de cep telefonu aracılığıyla bağlanmak mümkündür. Open Meetings Moodle sisteminden yararlanıldığı zaman bazı durumlarda programcı desteğine ihtiyaç duyulabilmektedir.

Zoom Cloud Meetings sisteminin hem ücretli hem de ücretsiz işlevleri bulunmaktadır. Pandemi sürecinin başında Azerbaycan`da öğretmen ve öğrenciler bu sistemin ücretsiz versiyonundan daha çok yararlanmaktalardır. Sisteme bilgisayara ve cep telefonu kolaylıkla giriş yapmak mümkündür.

2.2.2. Pandemi Sürecinde Azerbaycan`da İlk Uzaktan Eğitim Denemesi

COVID-19 pandemisi tüm dünyada toplumsal düzenin tüm alanlarında geleneklerin dışına çıkılmasına neden olmuş, sosyal ve ekonomik önceliklere yeniden bakılmasına ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Bu durumu daha az kayıpla atlatmak için her ülke kendine özgü stratejiler geliştirmiştir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO – World Health Organization) tarafından defalarca vurgulandığı ve uluslararası düzeyde itiraf edildiği gibi, Azerbaycan pandemi sürecinde en başarılı strateji benimseyen ülkeler sırasında bulunmaktadır (https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/covid19-strategy-update-2020-ru.pdf?sfvrsn=29da3ba0_19).

Pandeminin etkilerini en aza indirebilmek için Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev tarafından zamanında ve esnek kararların alınması, önleyici adımların atılması olumlu sonuçlarını vermiştir. Öncelikle, sağlık sistemi güçlendirilmiş, sosyal açıdan hassas kesimler için sürdürülebilir destek mekanizmaları oluşturulmuş ve ekonomik istikrarın sağlanması için önemli adımlar atılmıştır. Tüm ülke, zamanında atılan bu adımları büyük takdirle karşılamıştır. Azerbaycan`ın pandemiden daha az kayıpla ve zamanında çıkmak için belirlediği strateji çok sayıda ülke tarafından da incelenmiş ve örnek alınmıştır (https://xeberler.az/new/details/tehsil-eksperti:-distant-tehsil-sistemi-olke-tehsilinin-seviyyesini-gosterir--25058.htm).

Azerbaycan dünyada pandemi sürecinde en hızlı karar alan ve uygulayan on iki ülkeden biri olmuştur. Pandemi, dünyanın tüm ülkelerinin eğitim sistemini de

derinden etkilemiştir. İlk aşamada ülkelerin eğitim sistemi pandemiye yeterince tepki göstermemiş, sadece süreci takip etmiştir. Bunun nedeni, eğitim kurumlarının kapatılmasının kısa ömürlü olacağına ve yakında yeniden geleneksel eğitime geçileceğine dair beklentiler olmuştur. Fakat pandeminin kitlesel kayıpları beraberinde getireceği ve uzun süre devam edeceği netleştikten sonra eğitim sistemleri eğitimin sürekliliğini sağlamak için önlemler almaya başlamışlar (https://ekoavrasya.net/Duyuru.aspx?did=308&lang=TR).

Pandemi döneminde Azerbaycan`da eğitimin sürekliliğinin sağlanması için bir dizi kararlar alınmıştır. Böylece, ilk aşamada Milli Eğitim Bakanlığı, Bakanlar Kurulu tarafından 30 Ocak 2020`de onaylanan "Azerbaycan Cumhuriyeti`nde Yeni Koronavirüsün Yayılmasını Önlemek İçin Eylem Planı`na uygun olarak, eğitim sistemini kapsayan bir "Eylem Planı" hazırlamış ve yürürlüğe koymuştur. Bakanlık tüm gün çalışacak bir merkez oluşturarak tüm eğitim kurumlarından durumla ilgili günlük bilgi toplamış, rapor hazırlamış ve Bakanlar Kurulu`na bağlı Operatif Karargah`a sunmuştur (https://nk.gov.az/az/article/680/).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bakanlığın yerlerdeki şubelerine ve eğitim kurumlarına duruma hassasiyetle yaklaşılarak tıbbi-önleyici adımlarla bağlı öğretmenler, öğrenciler ve veliler arasında faal bilinçlendirme süreci başlatılması, kurumların gerekli sağlık ürünleri, dezenfektan ve hijyenik malzemelerle teçhiz edilmesini dikkat merkezinde sağlamalarını istemiştir. Ayrıca, ilgili kurumlara, sıhhi-epidemiyolojik çalışma için bu alanda yetkili kurumlar için gereken koşulların oluşturulması ve toplu etkinliklerin sınırlandırılması talimatı verilmiştir. Ebeveynler için gereken tavsiyeler, "Hususi karantin rejimi döneminde genel eğitim kurumlarında eğitimin teşkili yöntemleri" adlı talimat hazırlanmış ve iletilmiştir. Bütün eğitim kurumlarında düzenli olarak dezenfeksiyon çalışmaları yapılmıştır. Alınan önlemler eğitim kurumlarında durumun kontrol altında tutulmasına büyük katkı sağlamıştır (Özel karantin rejimi dövründə ümumi təhsil müəssisələrində tədris prosesinin təşkilinə dair metodik göstərişlər. 2020: 2-3).

2020 yılının 28 Şubat günü ülkede ilk korona virüse yakalanma hali ortaya çıktıktan sonraki mesai günü olan 3 Mart`ta Cumhurbaşkanı`nın emrine uygun olarak, Bakanlar Kurulu tarafından COVID-19 enfeksiyonuna yakalanma halinin önlenmesi, ülkede bulunan tüm eğitim kurumlarında önlemlerin alınması amacıyla yüz yüze

eğitime ara verilmesi ve eğitim alanındaki tüm etkinliklerin ertelenmesi kararı alındı. Bu konudaki önemli bir husus ise, o dönemde Azerbaycan`ın ülkedeki tüm eğitim kurumlarının geçici olarak kapatılması yönünde almış olduğu karar dünyada sadece 12 ülke tarafından alınmıştı ve daha sonraki günlerde bu yönde karar hemen hemen tüm ülkelerde alınmaya başlamıştır (COVİD-19: Tahsil müesseselerinin faaliyetinin teşkili barede teklifler, 2020: 2). Söz konusu karar kapsamında, 3 Mart gününden itibaren eğitim kurumlarında eğitim süreci kademeli olarak eğitim yılının sonuna kadar durdurulmuştur. Eğitimin kesintisiz ve devamlı olarak sürdürülebilmesi amacıyla Eğitim Bakanlığı tarafından hızla yeni adımlar atılmıştır. Belirtmek gerekir ki, bu tarihten itibaren pandemi döneminde eğitimin devamı için artık ikinci aşamaya geçilmiştir.

Yeni aşamada bir milyondan fazla öğretmen ve öğrenci yeni olanaklardan yararlanmıştır. Öncelikle kapsama alanına göre, en geniş olan orta öğretimde tele derslerin teşkil edilmesi için çalışmalara ağırlık verilmiştir. Bu amaçla, kısa sürede yüksek profesyonelliğe sahip öğretmenlerden oluşan ekip belirlenmiş, teknik araçlar konusu çözülmüş ve tele derslerin yayımına başlanmıştır.

Derslerin yayımı için televizyon seçimi tesadüfi değildi. Ülkenin tüm bölgelerinde, özellikle uzak köylerde, öğrencilere kesintisiz ve yüksek hızda internet erişimi sağlanmasında zorluklar yaşanmaktaydı, bu nedenle öğrencilerin bir kısmının derslere katılamama ihtimali yüksekti. Belirlenen televizyon kanalının tüm ülkeyi kapsaması gerektiği gerçeğinden yola çıkarak iki televizyon kanalı üzerinde karar kılınmış ve tele derslerin yayımına başlanmıştır. Daha sonraki günlerde verilen kararın isabetli bir karar olduğu alınan sonuçlarla kanıtlanmıştır. 11 Mart 2020 tarihinden itibaren orta öğretim kurumlarının öğrencilerine cumartesi ve pazar günleri hariç olmakla, günlük 5-6 saat tele dersler yayınlanmış, eğitimin kapsamı ve erişilebilirliği sağlanmış, genel eğitim kurumlarında okuyan 1,6 milyon öğrenci bu derslerden yararlanmıştır. Dersler, genel müfredata uygun olarak tüm sınıfları ve konuları kapsamıştır. Yayınlanan tüm tele dersler daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı`nın "www.video.edu.az" elektronik portalında ve resmi facebook sayfasında, ayrıca öğrenciler için ek fırsatlar yaratan YouTube kanalında ücretsiz olarak yayınlanmıştır (https://edu.gov.az/az/news-and-updates/18449).

TV derslerine ek olarak, öğrencilere geri bildirim sağlayan her hafta 2 saat interaktif ev ödevi verilir. Azerbaycan`ın tele derslerdeki deneyiminin daha sonra Gürcistan, Türkiye, Ukrayna, Birleşik Krallık ve diğer ülkeler tarafından kullanılması dikkat çekicidir. Akademik yıl sonuna kadar sunulan toplam tele ders sayısı 2124 olmuştur (https://muallim.edu.az/news.php?id=11580). Bu çalışmanın mantıksal bir devamı olarak bir sonraki adım, ülkenin en büyük ulusal çevrimiçi platformu sayılan "Sanal Okul" projesinin 2 Nisan`da lansmanı olmuştur. Projenin amacı, televizyon yayıncılığı derslerinin etkileşimini sağlamak ve genel olarak uzaktan eğitim fırsatlarını yaygınlaştırmaktı. Her öğrenci "Sanal Okul" portalına kayıt olacak ve yaşlarına uygun sınıflara yönlendirilecektir. Portal aracılığıyla öğrenciler tele derslerde işlenen konulara göre ödevlerini tamamlayabilir ve eğitime yardımcı kaynaklardan yararlanabilirler. Portal`a sürekli olarak yeni ödevler eklenmektedir. Öğretmenlerin portal üzerinden kayıtları yapılmakta, portal üzerinden online ders yapma olanağa sağlanmaktadır. Daha sonra, portalin işlevselliği, video ve sesli dersler, tele dersleri izleme, zamanlama, öğrenci ve öğretmen grupları düzenleme, belgeler üzerinde çalışma, haftalık ödevleri çözme, öğrenciler ve öğretmenler arasındaki iletişimi içerecek şekilde genişletildi. Bugün online platforma kayıtlı öğretmen ve öğrenci sayısı 1 milyondan fazladır. Zaman zaman öğrenciler arasında haftalık "Sanal Mükemmellik" yarışmasına ev sahipliği yapan platformda, öğrencilerin motivasyonlarını ve sağlıklı rekabet etmelerini sağlayan haftanın birincisi belirlenmektedir. Aynı zamanda yeni bir girişim olarak, öğrencilere daha fazla öğrenme fırsatı yaratmak, öğretmen yetiştirmek ve mentorluk desteği sağlamak amacıyla "çevrimiçi sınıflar" oluşturulmuş ve öğretmenlerin kapasitesini geliştirmeye yönelik girişimlerin uygulanmasına hız verilmiştir. Öğretmenlerin becerilerini geliştirmek, ders içeriklerini uyumlu hale getirmek, öğrencilerin motivasyonunu artırmak için bölgelerdeki eğitim kadrosuna destek sağlanmıştır. Bu kapsamda 1.000`den fazla öğretmen uzaktan eğitime yönelik çevrimiçi etkinliklere katılmıştır (https://edu.gov.az/az/news-and-updates/18449).

Bunun yanı sıra, mevcut durumun etkisiyle, geleneksel olarak düzenli bir biçimde gerçekleştirilen değişik yarışmalar da sanal ve çevrimiçi formatta gerçekleştirilmeye başlanmıştır. 2020 yılının Nisan ayında sanal olarak gerçekleşen Avrupa Kızlar Matematik Olimpiyatı`nda Azerbaycanlı öğrencilerin 3 bronz madalya kazanması uzaktan eğitimin ülkede başarısını gösteren önemli kanıtlardan biridir

(https://www.olimpiada.edu.az/news/121-avropa-q%C4%B1zlar-riyaziyyat-olimpiadas%C4%B1ndan-3-medal).

Salgınla mücadeleye katkıda bulunmak amacıyla 2020 Nisanı`nda Milli Eğitim Bakanlığı`nın STEAM Azerbaycan projesi, COVID-19 enfeksiyonunu önlemek için bir "yüz kalkanı" ile birçok tıbbi cihaz ve ekipmanın çeşitli parçalarını test etmeye başladı. Söz konusu süreç insan emeği olmadan özel 3D yazıcılar ile gerçekleştirdi. "Yüz kalkanı" imalatında kullanılan ürünler çevre dostudur ve insan yaşamı için güvenlidir. Bu koruyucu kalkan insan yüzünü tamamen kaplamakta ve hava kaynaklı enfeksiyonlara karşı ciddi bir koruma oluşturmaktadır. STEAM Azerbaycan projesi Haydar Aliyev Vakfı`nın desteğiyle 2020 yılının Eylül ayında piyasaya sürüldü. Proje şu anda ülke genelinde 42 okulda 6.000`den fazla öğrenciyi kapsamaktadır (https://azertag.az/xeber/STEAM_Azerbaycan_layihesi_cherchivesinde_1500_den_chox_uz_siperi_istehsal_olunub-1463025). Projenin ana hedeflerinden biri öğrenciler arasında yaratıcılığı ve yeniliği teşvik etmektir.

Özellikle, altının çizilmesi gereken bir husus, pandemi döneminde Azerbaycan`da uygulanan eğitim platformu UNESCO`nun resmi sitesinde bulunan listede yer almaktadır. Dünyada COVID-19 pandemisinin yayılması ile ilgili UNESCO`nun resmi sitesinde, öğrencilerin öğrenme sürecini kolaylaştırmak amacıyla uzaktan eğitim platformları, elektronik portallar ve eğitim uygulamalarının listesi bulunmaktadır (https://en.unesco.org/covid19/educationresponse/solutions). Azerbaycan`da uygulanan hesaplama yeteneği ve matematiksel becerilerin gelişimine hizmet eden "Polyup" platformu da söz konusu listede bulunmaktadır. 2018 yılının Aralık ayından başlayarak Azerbaycan`da 90 okuldan toplamda 1000`den fazla öğretmen ve on bin kadar öğrenci "Polyup" platformuna bağlanarak aktif olarak ülke genelinde yapılan yarışmalarda yer almaktalar. Şubat 2019 tarihinden itibaren ise ülke genelinde 10 "Polyup" yarışması gerçekleştirilmiştir. Bunun dışında, portal aracılığıyla öğretmen ve öğrencilere uluslararası bilgi yarışmalarına katılmaları sağlanmıştır. Halen, Eğitim Bakanlığı "Polyup" platformundaki kaynakları tele derslere ve www.video.edu.az portalında bulunan diğer görsel kaynaklara eklemişler (https://muallim.edu.az/news.php?id=11580).

Milli Eğitim Bakanlığı, pandemi döneminde okul öncesi eğitimin sürdürülebilirliği ile ilgili önlemleri uygulamayı başardı. Böylece, Bakanlığa bağlı Eğitim Enstitüsü

tarafından UNICEF`in mali desteğiyle yürütülen "Toplum temelli okul öncesi eğitimin geliştirilmesi" projesi çerçevesinde "Oynuyoruz ve Öğreniyoruz" tele dersleri yayınlandı. Tele derslerde çocuklara konularla ilgili teorik bilgilerin yanı sıra gelişimleri için uygulamalı dersler de verilmektedir. Tele derslere ek olarak, çocuklar için çevrimiçi dersler ve eğitimciler için web seminerler düzenlenmektedir. Okul öncesi yaş grubuna dahil olan küçük yaşlı çocuklar için hazırlanan tele dersler "ARB Güneş" tele kanalında haftada iki kez olmakla yayınlanmıştır. Söz konusu derslerde çocuklara konulara ait teorik bilgiler verilmekte ve onların gelişimi için pratik derslere yer verilmektedir. Tele derslerin yanı sıra, öğrenciler için uzaktan dersler ve belletmenler için web seminerleri gerçekleştirilmektedir. Proje kapsamında ülke genelinde 33 ilçe ve şehrin 308 topluluğunu kapsayan 321 topluluk temelli okul öncesi eğitim grubuna 6212 kişi 3-4 yaşlı çocuklar dahil edilmiştir. Bir hususu da belirtmek gerekir ki, organize edilen tele dersler, uzaktan dersler ve web seminerleri sadece Eğitim Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen projede yer alan öğrenciler ve öğretmenler için değil, ülke genelindeki tüm okul öncesi kurumları da kapsamıştır (https://edu.gov.az/az/news-and-updates/18449).

Pandemi döneminde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen çalışmaların bir yönünü kesintisiz eğitimin sürecinin sağlanması oluşturduğu halde, diğer önemli husus ise öğrencilerin ev ortamında boş vakitlerinin faydalı bir şekilde organize edilmesini sağlamak, çocukları fiziksel hazırlığı ve yaratıcılık yeteneklerinin gelişimini sağlamaktı. Bu doğrultuda okul dışı eğitim alanında bir dizi başarılı girişim uygulanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1 Nisan`da itibaren okul dışı eğitim kurumlarının grup ve derneklerine üye öğrenciler için ders cetveline uygun olarak uzaktan derslere geçilmiştir. Şimdiye kadar 27 spor ve 103 kulüpte 15.000`den fazla grup ve kulüp üyesi ve 1.200`den fazla öğretmen çevrimiçi derslere katılmıştır (https://muallim.edu.az/news.php?id=11580).

11 Mart 2020 tarihinden itibaren Milli Eğitim Bakanlığı`nın organizasyonu ile "Medeniyet" ve "ARB Güneş" tele kanallarında yayınlanan "Ders Zamanı" programına uygun olarak fiziksel gelişim dersleri, 14 Nisan`dan itibaren ise kişisel gelişim çalışmaları ile bağlı tele dersler yapılmış, her haftanın Cumartesi günü "Medeniyet" kanalında "Dersten Sonra" programı yayınlanmıştır (https://edu.gov.az/az/news-and-updates/18449).

Okul dışı etkinlikler alanında ulusal ve uluslararası spor yarışmaları, sergiler, yuvarlak masa toplantıları ve diğer etkinlikler online platformlarda gerçekleştirilmiştir.

Mesleki eğitimde alternatif öğretme ve öğrenme yöntemlerine ihtiyaç vardır. COVID-19 salgını, mesleki eğitimde de alternatif öğretme ve öğrenme yöntemlerinin değerlendirilmesini gerekli kılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı`na bağlı Devlet Mesleki Eğitim Kurumu, meslek ve uzmanlık alanında bir dizi video dersler hazırlamıştır.

Mesleki eğitim ve öğretim sistemine öğrencilerin eğitim sürecine katılımını sağlamak amacıyla pandeminin başladığı Mart ayından itibaren "Medeniyet" TV kanalında haftada iki gün olmakla dört video ders yayınlanmakta ve bu dersler Mesleki Eğitim Müdürlüğü`nün resmi Yutup kanalında da yer almaktadır. Bu girişimlere ek olarak, Mesleki Eğitim Müdürlüğü, öğrenme sonuçlarını değerlendirmek ve seçilen meslekler için tam çevrimiçi kaynakları (video dersleri ve metinler dahil) oluşturmak için araçlar geliştirmeye başlamıştır (https://cenub.az/7826-hftd-2-3-df-mktb-getmyin-faydas-v-risklri-ndir.html).

Pandemi süreci öğretmenlik mesleğine yeni bir bakış açısı geliştirmiş ve bu mesleğin önemini bir kez daha teyit etmiştir. Günümüzde öğretmen ihtiyacının azaldığı ve öğrencilerin ücretsiz öğrenme fırsatlarından yararlanabileceği söylenmektedir. Fakat bu tür yaklaşımlar öğretmenliğin alternatifi olmayan bir meslek olduğu gerçeğini yadsıyamamıştır. Bu süreçte öğretmenler, Azerbaycan toplumuna görevlerini her zaman onurla yerine getirdiklerine, öğrencilere mükemmel bilgi ve okuryazarlık kazandırmakla birlikte, tüm hayatlarını onları milli ve manevi değerler, Azerbaycanlılık ruhuyla eğitmek ve değerli vatandaşlar olmak için harcadıklarına bir kez daha ikna etmiştir. Pandemi döneminde özverili, profesyonel, kişisel kaygıları bir kenara bırakarak eğitimin devamlılığını sağlayan öğretmenler ve insanların sağlığını koruyan doktorlar en fazla takdir toplayan meslek sahipleri oldular. Öğretmenler, en modern elektronik sistem ve platformları kullanarak uzaktan dersler düzenlediler, program materyallerine hakim olmaya çalıştılar, öğrencileriyle iletişim kurdular ve eğitim öğretim yılının başarıyla tamamlanmasının temellerini attılar.

Günümüzde Nahcivan Devlet Üniversitesi`nde "sanal eğitim ağı ve rakamsal multimedya" projesi kapsamında "Öğrenme Yönetimi Sistemi (Learning Management System) uygulamaya konmuştur. Bu sistemde her bir öğrencinin adı,

yarıyıl üzere aldığı dersler ve eğitim planları sisteme yüklenmiş ve sanal ders odaları oluşturulmuştur. Aynı zamanda söz konusu sistemde öğrencilere ders içeriklerinin, video derslerin, dönem projesi ve ödev konularının ulaştırılması, öğrencilerinin öğrenmesini denetlemek için onlara test veya açık tipli soruların verilmesi mümkündür (https://www.muallim.edu.az/news.php?id=10565&lang=).

Nihayet bir hususu da belirtmek gerekir ki, internet, uzaktan eğitim materyallerinin ulaştırılması için en verimli araçtır. Uzaktan eğitim programı öğrenci ile öğreten kaynaklar arasında ilişki kurarak, eğitimi gerçekleştiren bir yöntemdir. Uzaktan eğitim programlarının her hangi bir eğitim kurumuna kaydı bulunmayan kişilere de eğitim almak olanağı sağlamaktadır. Maalesef, bugün uzaktan eğitim sistemi için hiçbir standart belirlenmemiştir. Bu nedenle, çoğu insan tarafından maddi kazanç için farklı içerikli uzaktan eğitim programları oluşturulmakta ve sisteme sunulmaktadır. Geçmişten günümüze kadar uzanan bir süreçte uygulamaya konmuş tüm teorik ve pratik deneyimler şunu göstermektedir; eğitimin en verimli biçimi, öğretmenler tarafından yönetilen öğrenci gruplarına verilen eğitimdir.

2.2.3. Azerbaycan`da Uzaktan Eğitimde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Yolları

Uzaktan eğitim sürecine geçildiği 2020 yılının Mart ayından itibaren eğitim sürecinde bazı sorunların ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Kısa süre sonra ailelerin sosyal-ekonomik refah düzeyinin ciddi şekilde olumsuz yönde etkilenmesi, sosyal desteğe ihtiyacı olan 20.000`den fazla öğrencinin devletten yardım almak için başvuruda bulunmasına neden olmuştur (https://edu.gov.az/az/news-and-updates/18207).

Eğitim programlarının benimsenmesinin sağlanması amacıyla, Milli Eğitim Bakanlığı`nın tavsiyesine uygun olarak, üniversite ve yüksek okullarda değişik online platformlar üzerinden derslerin teşkiline başlanmıştır. Bu derslere yüz binden fazla öğrenci ve öğretim elemanı katılmıştır. Yükseköğretim kurumlarına Milli Eğitim Bakanlığı`nca sunulan "MS Teams" platformundan ücretsiz yararlanma olanağı sağlanmıştır ve kendilerine teknik destek verilmiştir. Bunun yanı sıra, derslerin uzaktan teşkili zamanı üniversitelerin kendi kurum içi eğitimin yönetilmesi sistemi, Stanford Üniversitesi`nin "Coursera for Campus" programı (UNEC, BANM), "Blackboard Colloborate" programı (ADA), KOICA şirketinin sistemi

(AzTU), “ZOOM” ve “Moodle”, “Google classroom” ve diğer programlardan yararlanılmıştır. “Online” derslere belirli nedenlerden dolayı katılamayan öğrencilere, derslerin yeniden görsel olarak izlemeleri için video kayıt yönteminden yararlanılmıştır (http://www.dia.az/8/271800-realligi-duzgun-deyerlendirsek-udushlu-chixa-bilerik.html). Yukarıda kaydedilmiş programlar dersleri uzaktan teşkil etmek olanağı sağlamanın yanı sıra, hem de öğrenciler için zorunlu dersleri, ders içeriklerini, sınav sorularını ve diğer eğitim materyallerini söz konusu sisteme yüklemek olanağı sunmaktadır.

Korona virüs pandemisinin etkisini en aza indirgemek için Bakanlar Kurulu 13 Nisan 2020 tarihli “Sosyal açıdan hassas ailelerden gelen öğrencilere öğrenim ücretlerinin geri ödenmesine ilişkin” bir karara imza atmıştır. Aşağıdaki kategorilerden birine dahil olan öğrenciler bu haktan yararlanmışıdır. Birinci ve ikinci dereceli engelli kişiler, işsiz olarak kayıtlı kişiler, emekliler, yaşlılık nedeniyle sosyal yardım alan kişiler. Söz konusu karar, yüksek öğrenim, yüksek okul, meslek okullarında eğitime devam eden 22 binden fazla öğrenciyi kapsamıştır. Belirtilen gruplara ait öğrencilerin eğitim ücretlerinin yüzde 50`si 2019-2020 akademik yılının bahar dönemi üzere, yüzde 50`si ise 2020-2021 akademik yılının güz dönemi üzere devlet bütçesi hesabına ödenirmiştir. Bu amaçla devlet bütçesinden 40 milyon Manat ödenek ayrılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bu amaçla oluşturulmuş “e-telebe.edu.az” sitesi üzerinden 20 binden fazla öğrenci başvuruda bulunmuş ve gereken evrakları sisteme yüklemiştir (https://edu.gov.az/az/news-and-updates/18207).

Cumhurbaşkanı tarafından geçen sene imzalanan karar ve emirlere uygun olarak, bu gün Azerbaycan`da her iki üniversite öğrencisinden birinin harç paraları devlet tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca, sosyal açıdan zayıf kesimden olan on yedi binden fazla üniversite öğrencisi devlet bütçesi hesabına eğitim almaktadır ki, söz konusu öğrencilerin eğitim giderleri için 2020-2021 akademik yılında 39.9 milyon Manat ödenek ayrılmıştır (https://edu.gov.az/az/news-and-updates/18207).

Pandemi döneminde 1521`den fazla öğrenciye psikolojik destek için telefon açılmıştır. Pandeminin etkilerinin azaltılması yönünde Milli Eğitim Bakanlığı`nca bazı sosyal-psikolojik çalışmalar yürütülmüştür. Salgınla bağlı olarak evden dışarı çıkmayan öğrenci ve öğretmenlere, vatandaşlara manevi-psikolojik destek amacıyla

Milli Eğitim Bakanlığı 6 Nisan 2020 tarihinden itibaren "Acil arama" hattını hizmete sunmuştur. Hizmetin organize edilmesi için deneyimli okul prologları bu projeye dahil edilmiş ve halen hizmete müracaat eden her bir vatandaşa psikologlarca telefon aracılığıyla danışmanlık hizmetleri sağlanmaktadır. Eğitim yılının sonuna kadar bu tür destek için başvuran vatandaşların sayısı 1521`den fazla olmuştur (https://www.bbc.com/azeri/international-52264568). Gelen telefonlar çağrılarının çoğu daha ziyade karantina döneminde yaşlı insanlarda görülen salgın riskinin artması ile ilgili teşviş, gençlerin ve üniversite öğrencilerinin alıştıkları günlük yaşam tarzından uzaklaşması, eğitim kurumlarında derslerin durdurulması sonucunda depresyon riski, evde kalmak zorunda kalan küçük öğrencilerde gözlemlenen agresif davranışlar ve üniversiteye hazırlanan liseli öğrencilerin, üniversite sınavları ile ilgili yaşadığı heyecanla bağlı olmuştur. Müracaat eden tüm vatandaşlara profesyonel psikolojik destek sağlanmış ve gereken tavsiyeler verilmiştir.

Bu doğrultuda daha bir girişim, "Büyüklerimizi Koruyalım!" sosyal etkinliği olmuştur. "Büyüklerimizi Koruyalım!" etkinliği 24 Mart`tan itibaren Ekonomi Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Eğitim Bakanlığı ve diğer ilgili kurumların ortak girişimi ve katılımı ile başlatılmıştır. Etkinlik kapsamında 65 yaş üzeri kimsesiz vatandaşlara evde sosyal hizmet çeşitleri daha acil ve verimli bir biçimde sağlanmıştır. Günümüzde de bu etkinliğin devam olarak Eğitim Bakanlığı`nın "Bir Gönüllü Öğrenci" projesinin katılımcıları tarafından yaşlı insanlara temel yardım gösterilmektedir (https://konullu.edu.az/az/get-news/bir.html).

Pandemiden çıkarılan ders ve alınan kararlar konusuna yakından bakalım. Eğitim Bakanlığı tarafından uygulanan çalışmaların üçüncü aşaması eğitim yılının bitirilmesi ile ilgili atılacak adımların belirlenmesi olmuştur. Bu konuda Devlet Sınav Merkezi, Eğitim Bakanlığı`na bağlı Kamu Konseyi ve uzmanlarla çok sayıda müzakereler gerçekleştirilmiştir. Genel eğitim kurumlarında nihai değerlendirmelerin ve denetimlerin yapılması, ilkokula girişin organize edilmesi, öğrencilerin bir üst sınıfa atlaması, bitirme sınavlarının teşkil edilmesi, öğretmenlerin işe alınması, sınav tarihleri, sınavların biçimi ve yapılacak sınavların kendine özgü kuralları konusunda kararlar alınmıştır.

Çocukların ilkokul birinci sınıfa başlaması için gereken kayıtların yapılması sürecinde fazla zorluklarla karşılaşılmamıştır. Şöyle ki, pandemi öncesinde başlayan online kayıt süreci devam etmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı`nın birkaç yıl önce hizmete sunduğu "e-kabul sistemi" bu süreçte ülke genelinde kullanılmaya başlamış ve başarıyla uygulanmıştır. 135.000`den fazla öğrencinin kayıt süreci kısa sürede tamamlanmıştır. Buna ek olarak okul hazırlık gruplarına kayıt işlemlerinin ülke genelinde elektronik sistem üzerinden uygulanmasına yönelik tedbirler alınmıştır. Mayıs ayından itibaren, diğer dillerde öğretilen derslere giriş için sözlü mülakatlar çevrimiçi olarak sunulmaya başlamıştır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından "e-kabul" konusunda geçmişte atılan bu önleyici adımların olumlu sonuçlar doğurduğu görülmektedir .

Azerbaycan`da üniversite giriş sınavlarını düzenleyen Devlet Sınav Merkezi ile yürütülen görüşmeler sonucunda ortaokullarda bitirme sınavlarının içeriğine yeniden bakılmış, eğitime ara verildiği dönemlere ait konular sınav programından çıkarılmıştır. Hem bitirme sınavları, hem de üniversiteye giriş sınavları pandemi döneminin koşullarına uygun olarak düzenlenmiştir.

"Genel eğitim sisteminde öğrencilerin bitirme sınavlarına tabi tutulmasının geçici kaidesi" Milli Eğitim Bakanlığı Kurulu tarafından onaylanarak öğrencilerin birinci yarıyıl sonuçlarının akademik yıl için yıllık sonuç olarak kabul edilmesi karara bağlanmıştır. Birinci yarıyılda aldığı sınav sonuçlarından memnun kalmayan öğrenciler için ise bitirme sınavlarına yeniden katılma fırsatı tanınmıştır. Bu karar doğrultusunda her hangi bir dersten başarılı olamayan veya aldığı notları geliştirmek isteyen öğrenciler 30 gün süresinde eğitim aldığı kuruma başvurarak bu haktan yararlanabilmiştir.

Bakanlar Kurulu`nun "Korona virüs (COVID-19) pandemisinin ülkenin eğitim kurumlarında eğitim sürecine olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılması konusunda önlemler" adlı 179 sayılı kararı 18 Mayıs 2020 tarihinde kabul edilmiştir. Söz konusu karar doğrultusunda, yüksek öğretim ve yüksek okullarda dönem sonu sınavlarında başarılı olmuş öğrenciler, aldıkları sonuçlara göre, bitirme sınavından başarılı sayılmışlar. Bu yasa, sınav ve değerlendirmelere katılabilmeyen veya katılmasına rağmen başarılı olamayan öğrenciler için (Ağustos ve Eylül aylarında) yeni akademik yıl başlamadan sınavların yapılması yönünde bir madde de bulunmaktadır.

Mesleki eğitimle ilgili de bazı kararlar yürürlüğe konmuştur (Koronavirus (COVID-19) Pandemisinin Ülkenin Eğitim Kurumlarında Eğitim Sürecine Olumsuz Etkisinin Ortadan Kaldısılmasıyla İlgili Bazı Önlemler Konusunda Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun Kararı, 2020).

Genel eğitim kurumlarında geçici olarak göreve başlamış öğretmenlerin kadroya geçmeleri için elektronik sınav ve online sözlü sınavlar yapılmış, söz konusu sınavlara 1200 kadar öğretmen katılmıştır.

Pandemi, tüm insanların yaşam tarzları, davranışları ve faaliyetleri üzerinde derin bir izler bırakmaktadır. Bu nedenle, tüm devletler, pandemi ve pandemi sonrası dönemlerde eğitim sisteminin doğru çalışması için dikkate alması gereken bir takım zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Eğitim sisteminde daha esnek ve optimal içerik ve öğretim stratejilerinin uygulanması, yenilikçiliği teşvik etmeye yönelik girişimlerin genişletilmesi öne çıkmıştır. Eğitimin tüm kademelerinde, özellikle yüksek öğrenimde uzaktan eğitimin daha kapsamlı bir biçimde uygulanması, teknolojik ekipman temini ve kaliteli internet bağlantısı meselelerinin çözülmesi, yeni eğitim-öğrenim biçimi ile ilgili yasal mevzuatın geliştirilmesi önemli hususlar olarak öne çıkmaktadır.

Pandemi döneminden çıkarılacak önemli derslerden biri de, hem öğretmenler, hem de öğrencilerin mükemmel dijital becerilere sahip olmalarının faydalarıdır. Bu tür becerilerin eksik olması yüksek teknolojilerden ve yeni uygulamalardan yararlanma olanaklarını sınırlamakta, eğitime ve çalışma yaşamına ciddi sıkıntılar oluşturmaktadır. Bu açıdan dikkat edilmesi gereken önemli yönlerden biri de dijital becerilerin oluşturulmasına katkı sağlayacak önlemlerin alınması ve kapsama alanının genişlendirilmesidir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada hem nitel hem de nicel verilerin kullanılacağı karma araştırma modeli kullanılmıştır. Araştırma süresince, sosyolojik ampirik araştırma sırasında kullanılan yöntemlerden komple yararlanılmıştır. Yapılan araştırmanın gerçekliği doğru yansıtması için nicel ve nitel yöntemler kullanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Amaçları

Araştırmanın temel amacını, tüm dünyada olduğu gibi Koronavirüs pandemisi sürecinde Azerbaycan`ın eğitim sisteminin durumunun öğretmen görüşleri doğrultusunda incelenmesi oluşurmaktadır.

Küresel pandemi döneminde okulların kapanması, eğitim ortamının zorlaşması, Azerbaycan Eğitim Bakanlığı`nın yeni durumla bağlı aldığı önlemler, uygulanan yeni eğitim yöntemleri, örneğin, tele dersler, Sanal Okul Platformu, uzaktan eğitimin verimliliği, eğitim personelinin ve öğrencilerin pandemi sürecini sağlıklı bir şekilde atlatması gibi meseleler tez çalışmasında teorik ve ampirik araştırma yöntemlerinin yardımı ile incelenmiştir. Dolayısıyla tez çalışması Azerbaycan`ın eğitim sistemi için beklenmedik bir anda ortaya çıkan, hukuki açıdan zayıf altyapısı olan ve pratik olarak uygulanmayan uzaktan eğitime geçilmesinin neden olduğu sorunları incelenesi açısında önemlidir.

Araştırma sırasında, araştırmanın konusunu oluşturan sorunla ilgili bilimsel çalışmalar ışığında teorik inceleme yapılmış, daha sonra ise öğretmen algıları doğrultusunda uygulamada karşılaşılan sorunlar ve bu sorunların üstesinden gelmek için öneriler incelenmiştir. Bu amaçla kullanılması mümkün olan, aynı zamanda farklı eğitim kurumları tarafından tavsiye olunan modellerin mahiyet ve içeriği de incelenmiş ve yorumlanmıştır.

3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırma, 2020-2021 eğitim yılında Azerbaycan`ın Gence şehrinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma evrenini Gence şehrine bağlı Nizami ve Kepez

ilçelerinde bulunan karma (ilkokul, ortaokul, lise) okullar oluşturmaktadır. Araştırma nicel ve nitel verilerin birlikte kullanıldığı bet imsel tarama şeklinde yürütülmüştür. Araştırmanın evrenini yukarıda belirtilen iki ilçede bulunan 49 karma (ilkokul, ortaokul, lise) okul içinden belirlenmiş 15 okul ve bu okullarda çalışan 2034 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise araştırmanın evrenini oluşturan 2034 öğretmen arasından cins, yaş, eğitim düzeyi, branş, çalışma süresi gibi kriterler dikkate alınarak basit rastgele örneklem yöntemi ile belirlenen 200 öğretmen oluşturmuştur (Tablo 3-1.).

Tablo 3- 1. Örneklemi Oluşturan Okulların ve Katılmcıların Sayısı

İlçe	**Okul Sayısı**	**Öğretmen Sayısı**
Kepez İlçesi	7	92
Nizami İlçesi	8	108
Toplam	**15**	**200**

Araştırmanın örneklemini belirlerken, sosyolojik araştırmalarda örneklemin belirlenmesi için kullanılan seçme yönteminden yararlanılmıştır. Sosyal bilimlerde genel olarak araştırma evreni, ayrı ayrı bireylerden, bireylerin belirli toplamından veya onların çoğunluğundan oluşmaktadır. Sosyolojik araştırmalarda araştırma evrenini oluşturan tüm bireylerin katıldığı kitle araştırmasına günümüzde çok fazla rastlanmamaktadır. Bu tür araştırma toplanan enformasyonun, araştırmanın evreninin görüşlerini yansıtması açısından güvenli olmasına rağmen, zaman ve finansal açıdan ise çok olumsuz özelliklere sahiptir. Bu nedenle çoğu zaman bu tür araştırmalarda kitle yöntemi tercih edilmemektedir. Kitle ile yapılan anketlerin daha masraflı, daha yorucu, daha çok zaman gerektiren, daha çok mali kaynak talep eden araştırma olması, sosyolojik araştırmalarda anketleri dolduracak kişilerin seçme yöntemi ile belirlenmesini öne çıkarmaktadır (Guliyev, 1995, s. 233-234).

Bu araştırmada, gereken enformasyonun elde edilmesi için uygulanan anket yöntemine katılan öğretmenler basit rastgele seçme yöntemi ile seçilmiştir (Rüstemov, 1997, s. 49). Seçme yöntemi birkaç farklı alt modellere sahiptir ve ampirik araştırmalarda bu modellerden birinden veya birkaçından yararlanmak mümkündür. Gence şehrinde bulunan karma okullar içinden seçilen 15 okulun belirlenmesinde, belirlenen okullarda çalışan öğretmenler içinden araştırma evrenine

dahil öğretmenlerin seçiminde basit rastgele seçme yönteminden faydalanılmıştır. Sonuçta, araştırma evrenini oluşturan 49 okuldan 15`i ve bu okullarda çalışan 2034 öğretmen arasından basit rastgele yöntemle seçilmiş 200 öğretmene ulaşılmıştır. Ankete katılan öğretmen sayısı söz konusu okullarda çalışan öğretmenlerin yaklaşık % 10`una tekabül etmektedir (Tablo 3-2).

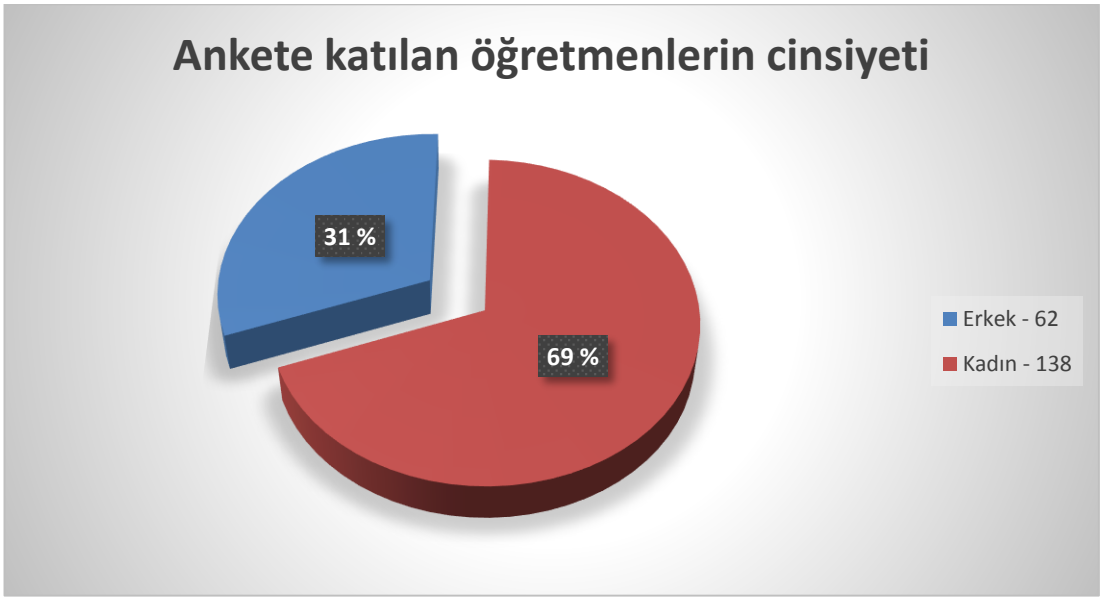
Tablo 3-2. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Okullara Göre Dağılımı

Sıra	İlçe	Karma Okul	Öğretmen sayısı	Yapılan Anketler
1	Nizami	1 Sayılı Okul Lisesi	152	11
2	Nizami	4 Sayılı Okul Lisesi	277	17
3	Nizami	5 Sayılı Okul Lisesi	121	15
4	Nizami	6 Sayılı Okul Lisesi	114	14
5	Nizami	8 Sayılı Okul Lisesi	147	16
6	Nizami	9 Sayılı Okul Lisesi	131	12
7	Kepez	10 Sayılı Okul Lisesi	146	13
8	Kepez	11 Sayılı Okul Lisesi	92	3
9	Nizami	16 Sayılı Okul Lisesi	148	13
10	Nizami	22 Sayılı Okul Lisesi	81	10
11	Kepez	27 Sayılı Okul Lisesi	83	24
12	Kepez	28 Sayılı Okul Lisesi	107	4
13	Kepez	36 Sayılı Okul Lisesi	98	13
14	Kepez	39 Sayılı Okul Lisesi	155	18
15	Kepez	41 Sayılı Okul Lisesi	182	17
	TOPLAM	**20 Okul**	**2034**	**200**

Kapalı sorular, katılımcı öğretmenlerin yaş, cinsiyet, çalıştıkları okul, mesleki kıdem, çalışma süreleri, medeni durumu, eğitim düzeyi ve branşlarının genel dağılımının belirlenmesine yönelik sorulardan oluşmaktadır. Şimdi bu sorularla ilgili elde edilen bulguları daha yakından incelelim.

Ankete katılan toplam öğretmen sayısı 200 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların yüzde 69`luk kısmını kadın öğretmenler, yüzde 31`lik bir kısmını ise erken öğretmenler oluşturmuştur (Şekil 3-1). Bu durum aslında Azerbaycan`da öğretmenlerin büyük bir kısmının kadın öğretmenlerden oluştuğu gerçeğini yansıtmaktadır.

Şekil 3-1. Katılımcı Öğretmenlerin Cinsiyete Göre Dağılımı



Ankete katılan öğretmenler beş yaş aralığına göre beş kısma ayrılmıştır. Şekil 3-2.`ye bakıldığında katılımcı öğretmenlerin yüzde 42`lik kısmını 41-50 yaş grubuna dahil öğretmenler oluşturmakta, yüzde 32`lik kısmını ise 31-40 yaş grubuna dahil öğretmenler oluşturmaktadır (Şekil 3-2.). 21-30, 51-60 ve 60 yaş üzeri katılımcıların toplam oranı ise yüzde 26 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 3-2. Katılımcı Öğretmenlerin Yaşa Göre Dağılımı



Şekil 3-3`te ankete katılan öğretmenlerin 129`unun, yani yüzde 64`lük kısmının lisans eğitimine sahip olduğu, 35 öğretmenin (yüzde 18) yüksek lisans eğitimi aldığı, 29 katılımcının (yüzde 14) ön lisans eğitimine sahip olduğu gerçeği yer almaktadır.

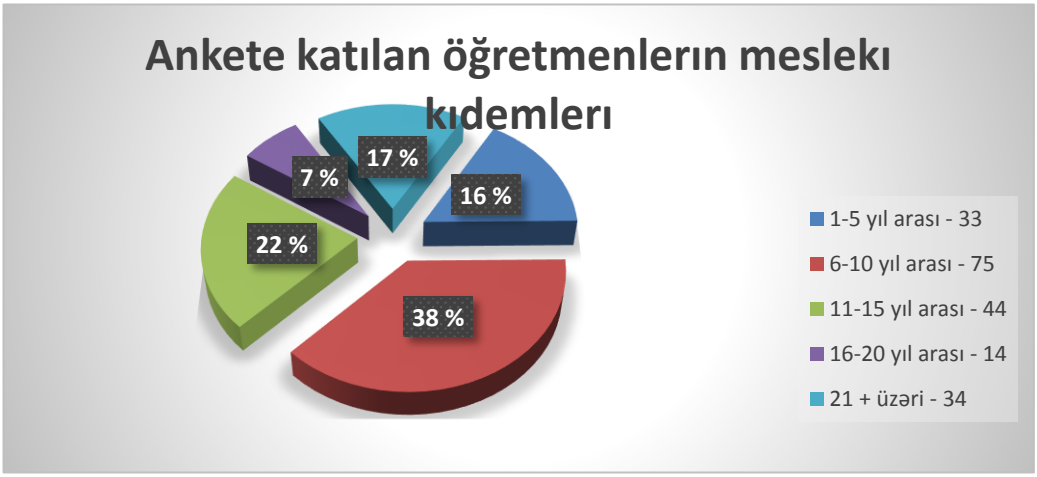
Şekil 3-3. Katılımcı Öğretmenlerin Eğitim Düzeyi



Katılımcılar arasında yer alan öğretmenlerden 7`si doktorasını tamamlamış kişilerden oluşmaktadır. Genelde doktora eğitimi tamamlamış öğretmenlerin büyük bir kısmı başka kurumlarda çalıştıkları halde, ikinci iş yeri olarak orta okullarda da görev yapmaktalar.

Araştırmanın örneklemini oluşturan öğretmenlerin büyük bir kısmının (75 kişi) meslekte bulundukları sürenin miktarı 6-10 yıllık bir dönemi kapsamaktadır. Bu ise katılımcıların yüzde 38`lik bir kısmına tekabül etmektedir (Şekil 3-4.).

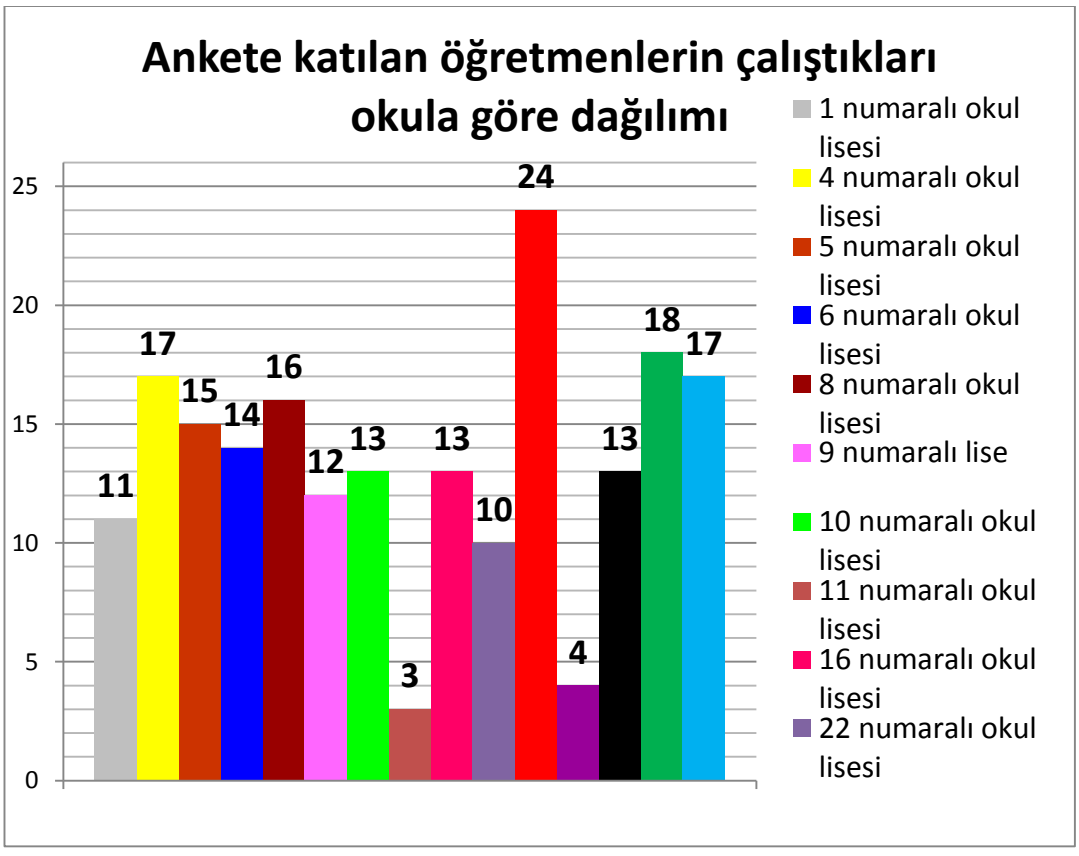
Şekil 3-4. Katılımcı Öğretmenlerin Meslekte Kıdemleri



Katılımcılar arasında 16-20 yıllık bir mesleki kıdeme sahip olanlar yüzde 7`lik bir oranı (14 kişi) oluşturmaktalar. 1-5 yıl, 11-15 yıl ve 21 yıl üzeri bir mesleki kıdeme sahip katılımcılar ise hemen hemen birbirlerine yakın oranlara (sırasıyla, yüzde 16, yüzde 17 ve yüzde 22) sahipler.

Araştırmanın örneklemini Şekil 3-5`de gözüktüğü gibi Gence şehrinde bulunan 14 ortaokul oluşturmaktadır. Ankete katılan öğretmenler söz konusu okullarda çalışmaktalar. Fakat araştırma pandemi dönemine tesadüf ettiği için öğretmenlere ulaşılması açısından belli sıkıntılarla karşılaşıldığı için, onların okullara göre dağılımında eşitlik gözetilememiştir. Dolayısıyla, bir okuldan 24 öğretmenle anket gerçekleştirildiği halde, başka bir okulda sadece 3 veya 4 öğretmenle görüşülebilmiştir. Fakat genelde, katılımcı öğretmenlerin dağılımı 10 ile 18 aralığında değişmektedir.

Şekil 3-5. Katılımcı Öğretmenlerin Çalıştıkları Okula Göre Dağılımı

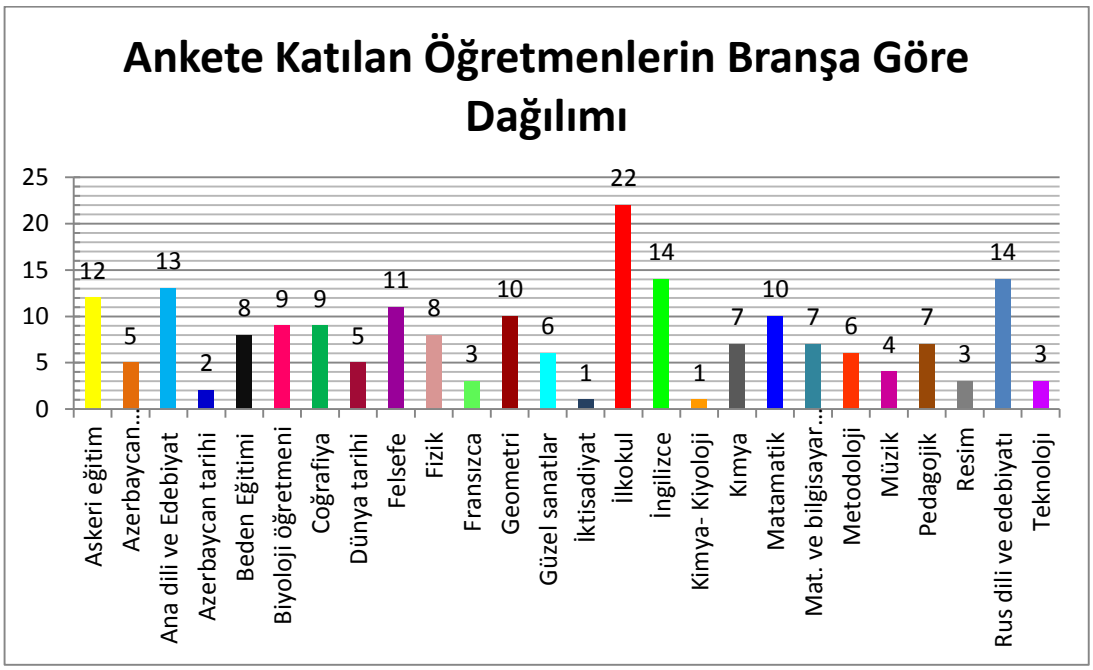


Öğretmenlerin branşa göre dağılımına bakıldığı zaman bu açıdan çok geniş bir yelpazede anket uygulandığı açıkça belli olmaktadır. Anket çalışmasına katılan 200 öğretmenin 26 farklı branşta faaliyet gösterdiği ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar

içinde ilkokul öğretmenleri 22 öğretmen ile en büyük çoğunluğa (yüzde 11) sahipler (Şekil 3-6.).

Daha sonra sırası ile İngilizce öğretmeni (yüzde 7), Rus Dili ve Edebiyatı (yüzde 7), Ana Dili ve Edebiyatı (yüzde 6.5) ve Askeri Eğitim (yüzde 6) yüksek yüzdeye sahip diğer branşları oluşturmaktalar.

Şekil 3-6. Katılımcı Öğretmenlerin Branşları



3.4. Veri Toplama Araçları

3.4.1. Anket

Anket, sosyolojik araştırmalarda sıkça kullanılan veri toplama yöntemlerinden biri olarak, bireylerden yazılı ve/veya sözlü olarak araştırma konusu ile ilgili bilgi almak için kullanılmaktadır. Birey kendisi, çevresi, toplum vs. ile ilgili çok sayıda bilgiye sahiptir. Fakat araştırmacı bireyin tüm bilgilerini değil, kendi araştırmasını ilgilendiren bilgilere ulaşmayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla, anket yöntemi ile araştırmacı, ankete katılan bireylerin araştırma konusunu oluşturan sorunla ilgili bilgilerini toplamaya çalışır. Bu bilgiler nicel ve nitel bilgiler olabilmekte ve gerek yüz yüze görüşülerek, gerekse de posta veya diğer iletişim araçları aracılığıyla sorularak elde edilebilmektedir. Araştırma sırasında söz konusu anket tekniklerinden

biri veya birkaçından, yani, aynı araştırmada hem yüz yüze hem de internet ortamından yararlanılabilir (Arıkan, 2018: 98).

Bu araştırmada da, anketlerin doldurulması zamanı hem yüz yüze hem de internet ortamından yararlanılmıştır. Bunun nedeni, pandemiden dolayı okulların sürekli açık olmaması ve öğretmenlere ulaşılmasında belirli zorlukların ortaya çıkmasıdır.

Anket yönteminin esas aracını, nicel ve nitel bilgilerin elde edilmesini sağlayacak anket sorularından oluşan anket formu oluşturmaktadır. Anket formunun yardımı ile araştırmanın amacına hizmet edecek bilgilere ulaşmak mümkündür. Kısaca bir tarif vermek gerekirse, anket – belli bir düzen içinde oluşturulmuş ve anket formunda sıralanmış, her biri araştırmanın amacı ile mantıksal ilişkili içinde bulunan sorular yığınıdır (Rüstemov, 1997, s. 58-59).

Anket soruları, aslında araştırmanın temel hipotezalarının soru biçimine dönüştürülmüş halidir. Dolayısıyla anket formu, soru şekline dönüştürülmüş hipotezlerden oluşmaktadır. Anket soruları üç özelliğe göre farklılık arz etmektedir: 1) içerik açısından; 2) yapısal açıdan; 3) işlevsel açıdan (Hasanov, 2010, 135). Bazı anket soruları ankete katılan kişiler hakkında bilgi almayı amaçlayan sorular olduğu halde, diğer sorular araştırmanın amacı doğrultusunda verilerin toplanmasına hizmet etmektedir. Bir kısım sorular ise süzgeç özelliği taşımakta ve belli kriterleri karşılamayan anketlerin elenmesine yardımcı olmaktadır.

Kapalı uçlu soruların cevap seçenekleri araştırmacı tarafından belirlenmektedir. Katılımcı, araştırmacının belirlediği seçenekler arasından kendi durumuna uygun olanı tercih etmektedir (Baştürk ve Taştepe, 2013: 254). Cevap seçenekleri ne kadar iyi yapılandırılırsa, o kadar sonuçlar güvenilir olmakta, ayrıca araştırmacıya istatistiksel hesaplama ve betimlemelerde kolaylık ve çabukluk sağlamaktalar (Rüstemov, 1997: 62). Kapalı uçlu sorular, araştırmacıya, katılımcılar arasında karşılaştırma yapmaya imkan vermektedir.

Bu araştırmada kullanılan anket formunun birinci bölümünde bireysel bilgi formu bulunmaktadır. Bu bölüm bulunan sorular kapalı uçlu soru tipine aittir ve ankete katılan öğretmenler çalıştığı okul, yaşı, cinsiyeti, mesleki kıdemi, eğitim düzeyi, branşı ve çalışma yıllarının sayısı ile ilgili bilgiler vermektedir. Katılımcılar açısından da, genelde kapalı uçlu soruları doldurmak daha kolaydır (Baştürk ve Taştepe, 2013: 254).

3.4.2.Kullanılan Ölçekler

Katılımcıların pandemi döneminde Azerbaycan`da eğitimle ilgili, öğrencilerin eğitime ilgileri ve sistemin sorunları çözme yeteneğine ilişkin algılarının ölçülmesinde Likert tutum ölçeği kullanılmıştır.

Ampirik araştırmalarda Thurstone, Likert və Guttman tutum ölçekleri çok fazla kullanılmaktadır. Söz konusu ölçekler, fiili olarak toplumsal olayların ölçülmesin farklı yaklaşımların yansımasıdır. Bu anlamda, adı geçen ölçekler, diğer ölçeklerin uygulanması için model işlevi göremekteler. Nadir istisnalar hariç, batıda, genellikle, bu üç tür ölçekten biri kullanılmaktadır (Anderson, 1991). Bunların içinde Likert ölçek modelinden daha fazla yararlanılmaktadır. M. Reshle`nin 50 kişi – Amerikan, İngiliz ve Fransız yazarlarının eserlerinin derlendiği kitabında tüm ölçelerin yüzde 60`ı Likert`in, yüzde 22`si Terstoun`un, yüzde 8`i Guttman`ın modelleri, geri kalan yüzde 10`u ise diğer model ölçekler temelinde oluşturulmaktadır (Guliyev, 1995, s. 220).

Likert ölçeğinden yararlanırken, öğrenilen olayla ilgili 10`dan birkaç oldalığa kadar müddealar belirlenmektedir. Görüşüne başvurulan kişi ölçeğin belli uzunluğunda 3, 5, 7 olan bölgülerin birini seçerek bu müdealardan birine cevap vermektedir. Çoğu zaman aşağıda belirtilen beş bölgü bulunmaktadır (Yücedağ, 1991: 3):

“- Kesinlikle katılıyorum.

- Katılıyorum.

- Kararsızım.

- Katılmıyorum

- Kesinlikle, katılmıyorum”.

Belirtilen bölgülerin her birine 1`den 5`e kadar artan veya azalan kaidede puan verilmektedir. Her soruya verilmiş cevaplar ve bu cevapların puanlarına bağlı olarak, her bir katılımcı için genel puan, ayrıcı her bir soru ve genel olarak tüm sorular için pual hesaplanmaktadır. Likert modelinde de ölçülme çok göreceli öneme sahiptir, fakat her halde bu ölçek, araştırmaya katılan bireyin öğrenilen olaya yaklaşımı ile bağlı ölçeğe dahil edilmemiş enformasyona oranla, bu yaklaşımını daha çok

derecelendirilmiş biçimde ortaya koymaktadır. Likert`in ölçeğinin artısı, bu ölçeğin kolay hazırlanması ve uygulanmasıdır (Gable, 1986).

Ortaokul ve üniversite öğrencilerinin başarı oranını değerlendirmek için dünyada mevcut olan eğitim sistemlerinin kullandığı beş ya da on puanlı ölçekler, mahiyet itibarile Likert modeline dayanan ölçektir.

Üçlü ölçekte yer alan seçenekler şöyledir: "artmış, neredeyse değişmemiş, azalmış", "evet, kısmen, hayır". Dörtlü ölçekte bulunan seçenekler ise şu şekilde sıralanmıştır: "evet, çoğunlukla evet, hayır, çoğunlukla hayır". Beşli ölçekte ise kendine özgü seçenekler bulunmaktadır: "evet, çoğunlukla evet, kararsızım, hayır, çoğunlukla hayır", "Bütün öğrenciler, canlı iletişim kurmakta zorluk çeken öğrenciler, belli derslerden geri kalan öğrenciler, bağımsız öğrenebilen öğrenciler, hiç biri".

Araştırmada, katılımcılara yukarıda belirtilen üçlü, dörtlü ve beşli ölçeklerin bulunduğu sorular sorulmuş ve onların konuya ilişkin algıları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu tür ölçeklerden yararlanılan soruları yanıtlayan katılımcılar kendi görüşlerini tam olarak yansıtan seçenek bulunmazsa bile, söz konusu seçeneklerden birini tercih etmek zorunda kalıyorlar. Bu tür olumsuzlukların etkisini azaltmak için ölçeğin seçeneklerinin daha dikkatli belirlenmesi gerekmektedir.

Araştırmada ayrıca katılımcıların konuya ilişkin önerileri alınmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, nitel veriler için yarı yapılandırılmış açık uçlu görüşme formu kullanılmıştır. Üç maddeden oluşan bu bölümde, katılımcılar hiçbir ölçeğe bağlı kalmaksızın soruları diledikleri gibi yanıtlamış ve önerilerini sunmuşlar. Yarı yapılandırılmış açık uçlu sorunların eksik tarafı ise cevap ve önerilerin değerlendirmesi aşamasında yaşanan zorluklar ve bu sürece ayrılan zamanın büyük olmasıdır (Guliyev, 1995, s. 289-290).

Araştırmada anketler katılımcılarla yüz yüze görüşme yöntemi ve internet üzerinden yapılmıştır. Yüz yüze görüşülen katılımcılar anketleri hiçbir müdahale olmadan doldurarak anında geri vermişler. İnternet üzerinden ise katılımcılara gönderilen anket formları doldurulmuş ve "Google Driver" yoluyla geri gönderilmiştir. Her iki yöntemde araştırmacının formu etki altında kalınmadan doldurulmasını sağlamak için bilgilendirme yapılmıştır.

3.4.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Öğretmen görüşlerinin alındığı nicel verilere ilişkin sonuçlar "Microsoft Access" ile değerlendirilmiş, nitel verilere ilişkin sonuçları elde etmek üzere ise içerik analizi yapılmıştır.

Anket aracılığıyla gerçekleştirilmiş sorgunun cevaplarını tam doğrulukla analiz edip, doğru sonuçları elde edebilmek için öncelikle tüm cevaplar "Microsoft Access" yardımıyla oluşturulan bir veri tabanına yerleştirilmiştir. Cevaplar, "Access" programının kendisi ve "Microsoft Visual Basic" programında yazılmış özel komut dosyaları kullanılarak analiz edilmiş ve nihai sonuçlar tablo halinde "Microsoft Excel" elektronik tablo işlemcisine aktarılmış ve elde olunan sonuçlar tablo halin getirilmiştir. Mevcut programlardan farklı olarak, bu işlemler, belli bir amaç doğrultusunda gerçekleştirilmiş ve elde edilmiş sonuçların doğruluğunu kapsamlı bir biçimde denetlemek için olanak sağlamaktadır.

Nihai sonuçlar "Excel" elektronik tablolarında uygun biçimlere dönüştürülmüş ve gerekli diyagramlar "Excel" elektronik tablo işlemcisi aracılığıyla oluşturulmuştur.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Araştırmanın Alt Amaçlarına İlişkin Bulgu ve Yorumlar

4.1.1. Uzaktan Eğitimle İlgili Öğretmen Algıları

4.1.1.1. Sizde Pandemi Döneminde Dijital Teknolojileri Kullanma Süresinde Ne Gibi Değişiklik Yaşanmıştır?

Bu soruya 168 öğretmen pandemi döneminde dijital teknolojilerin kullanılması süresinde artım olduğu, 9 öğretmen azaldığı, 23 öğretmen ise dijital teknolojilerin kullanım süresinde pandemi öncesi döneme göre neredeyse değişim olmadığı cevabını vermişler (Tablo 4-1).

Tablo 4-1. Öğretmenlerin pandemi döneminde dijital teknolojileri kullanım eğilimi

	Soru ve cevapların dağılımı	Yas	Arttı		Azaldı		Neredeyse, değişmedi	
			Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%
1	Sizde pandemi döneminde dijital teknolojileri kullanma süresinde ne gibi değişiklik yaşanmıştır?	21-30	17	85,00	2	10,00	1	5,00
		31-40	55	85,94	3	4,69	6	9,38
		41-50	68	80,95	2	2,38	14	16,67
		51-60	22	88,00	1	4,00	2	8,00
		60+	6	85,71	1	14,29	0	0,00

Bu soruya verilen cevapları incelendiğimiz zaman, katılımcıların yaş grubundan bağımsız olarak pandemi sürecinde dijital teknolojilerin kullanımının arttığı görülmektedir. Katılımcıların yaklaşık yüzde 86`sının bu doğrultuda görüş belirtmesi söz konusu dönemde öğretim sürecinde uzaktan eğitim amacıyla dijital teknolojilerden yararlanıldığı gerçeğini yansıtmaktadır.

Bu soruya verilen cevapların yaşa göre dağılımı ise şöyledir:

21-30 yaş grubu: 1) Arttı - %85; 2) Azaldı - %10; 3) Neredeyse, değişmedi – %5.

31-40 yaş grubu: 1) Arttı - %85,94; 2) Azaldı - %4,69; 3) Neredeyse, değişmedi - %9,38.

41-50 yaş grubu: 1) Arttı - %80,95; 2) Azaldı - %2,38; 3) Neredeyse, değişmedi - %16,67.

51-60 yaş grubu: 1) Arttı - %88; 2)Azaldı - %4; 3) Neredeyse, değişmedi - %8.

61 ve üzeri yaş grubu: 1)Arttı - %85,71; 2)Azaldı - %14,29; 3) Neredeyse, değişmedi - %0.

4.1.1.2. Pandemiden Önceki Dönemle Kıyaslandığında Pandemi Döneminde Dijital Teknolojilere İlginizde Nasıl Bir Değişiklik Oldu?

Bu soruyu verilen cevapların ankete katılan öğretmenlerin cinsiyetine göre dağılımı baz alınarak incelendiğinde, ankete katılan 138 öğretmenden 110`unun pandemi döneminde önceki döneme kıyasla dijital teknolojilerin kullanılmasına ilgisinin arttığı, 7`sinin azaldığı, 21 kadın öğretmenin ise dijital teknolojilerden yararlanmaya olan ilgisinin değişmediği gerçeği ortaya çıkmıştır .

Tablo 4-2. Öğretmenlerin pandemi döneminde dijital teknolojilere ilgi eğilimi

	Soru ve cevapların dağılımı	Cinsiyet	Arttı		Azaldı		Neredeyse, değişmedi	
2	Pandemiden önceki dönemle kıyaslandığında pandemi döneminde dijital teknolojilere ilginizde nasıl bir değişiklik oldu?	Kadın	110	79,71	7	5,07	21	15,22
		Erkek	51	82,26	3	4,84	8	12,90

Ankete katılan erkek öğretmenler açısından ise bu soruya verilen cevapların dağılımı şöyledir: Anket çalışmasına katılan toplam 62 erkek öğretmenden 51`i korona virüs döneminde dijital teknolojilere ilgisinin arttığı, 3`nün azaldığı, 8`inin ise değişmediği cevabı verdiği görülmektedir (Tablo 4.2.).

Oran olarak baktığımızda ise aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkacaktır:

Kadın: 1) Arttı - % 79,71; 2) Azaldı - % 5,07; 3) Neredeyse, değişmedi – % 15,22.

Erkek: 1) Arttı - % 82,26; 2) Azaldı – % 4,84; 3) Neredeyse, değişmedi – % 12,90.

4.1.1.3. Sizce Öğretmenler Uzaktan Eğitim Sürecinde Dijital Teknolojilerden Yeteri Düzeyde Yararlanmaktalar mı?

Bu anket çalışmasına katılan 63 öğretmen "evet", 15 öğretmen "hayır", 100 öğretmen "büyük çoğunluğu evet", 16 öğretmen ise "büyük çoğunluğu hayır" cevabını vermişler (Tablo 4.3.).

Tablo 4-3. Öğretmenlerin dijital teknolojilerden yararlanma düzeyleri

	Soru ve cevapların dağılımı	Eğitim Düzeyi	Evet		Hayır		Büyük çoğunluğu evet		Büyük çoğunluğu hayır	
3	Sizce öğretmenler uzaktan eğitim sürecinde dijital teknolojilerden yeteri düzeyde yararlanmaktalar mi?	Ön Lisans	7	24,14	3	10,34	17	58,62	2	6,90
		Lisans	41	31,78	10	7,75	66	51,16	12	9,30
		Yüksek Lisans	12	34,29	1	2,86	20	57,14	2	5,71
		Doktora	3	42,86	1	14,29	3	42,86	0	0,00

Katılımcıların eğitim düzeylerine bakılmaksızın bu soruya verilen cevaplar, öğretmenlerin çoğunun korona virüs pandemisi döneminde eğitim sırasında dijital teknolojilerin daha fazla yararlandıkları belli olmaktadır.

Cevapların eğitim düzeyine göre dağılımı:

Ön lisans: 1) Evet - % 24,14; 2) Hayır - % 10,34; 3) Büyük çoğunluğu evet – % 58,62; 4) Büyük çoğunluğu hayır - % 6,90.

Lisans: 1) Evet - % 31,78; 2) Hayır - % 7,75; 3) Büyük çoğunluğu evet – % 51,16; 4) Büyük çoğunluğu hayır - % 9,30.

Yüksek Lisans: Evet - % 34,49; 2) Hayır - % 2,86; 3) Büyük çoğunluğu evet – % 57,14; 4) Büyük çoğunluğu hayır - % 5,71.

Doktora: Evet - % 42,86; 2) Hayır - % 14,29; 3) Büyük çoğunluğu evet – % 42,86; 4) Büyük çoğunluğu hayır - % 0.

4.1.1.4. Kullandığınız İnternet Bağlantısının Kalitesi Yeterli mi?

Pandemi sürecinde eğitimin kalitesini etkileyen faktörlerden biri de internet bağlantısının kalitesidir. Burada özellikle internetin hızı ve bağlantının kopmaması en önemli belirleyici etkenlerdir. Bu konunun sorulduğu soruyu yanıtlayan öğretmenlerin cevapları incelendiğinde Azerbaycan`da pandemi sürecinde internetin kalitesinin yeteri düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır. Şöyle ki, 45 öğretmen kullandığı internet bağlantısının yeterli kalitede olduğu, 51 öğretmen internetin kalitesinin yetersiz olduğu, 104 öğretmen ise kısmen yeterli olduğu cevabını vermiştir (Tablo 4.4).

Tablo 4-4. Öğretmenlerin internet bağlantısının kalitesi

	Soru ve cevapların dağılımı	Mesleki Kıdemi	**Evet**		**Hayır**		**Kısmen**	
4	Kullandığınız internetin bağlantısının kalitesi yeterli mi?	1-5 yıl	8	24,24	14	42,42	11	33,33
		6-10 yıl	16	21,33	18	24,00	41	54,67
		11-15 yıl	9	20,45	8	18,18	27	61,36
		16-20 yıl	4	28,57	2	14,29	8	57,14
		21 +	8	23,53	9	26,47	17	50,00

Mesleki kıdem baz alındığında ise bu soruya verilen cevapların dağılımı aşağıdaki gibidir (Tablo 4.4):

1-5 yıl: 1) Evet - % 24,24; 2) Hayır - % 42,42; 3) Kısmen – % 33,33.

6-10 yıl: 1) Evet - % 21,33; 2) Hayır - % 24,00; 3) Kısmen – % 54,67.

11-15 yıl: 1) Evet - % 20,45; 2) Hayır - % 18,18; 3) Kısmen – % 61,36.

16-20 yıl: 1) Evet - % 28,57; 2) Hayır - % 14,29; 3) Kısmen – % 57,14.

21 ve üzeri: 1) Evet - % 23,53; 2) Hayır - % 26,47; 3) Kısmen – % 50.

4.1.1.5. Uzaktan Eğitim İçin Yararlandığınız Internet Platformunun Kalitesi Sizi Memnun Ediyor mu?

Ankete katılan öğretmenlerin uzaktan eğitim için yararlandıkları uzaktan eğitim platformunun kalitesinden memnun olup olmadıkları sorusuna verdikleri cevaplara dikkat yetirdiğimizde aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu soruya 110 öğretmen "evet", 13 öğretmen "hayır", 77 öğretmen ise "kısmen" cevabını vermişler. Kadın öğretmenlerin 73`ü bu soruyu "evet", 9`u "hayır", 56`ısı ise "kısmen" şeklinde; erkek öğretmenlerin 37`si "evet", 4`ü hayır, 21`i ise "kısmen" şeklinde cevaplamışlar.

Soruya verilen cevapların cinsiyete göre dağılımı ise şöyledir (Tablo 4.5.):

Kadın: 1) Evet - % 52,90; 2) Hayır - % 6,52; 3) Kısmen – % 40,58.

Erkek: 1) Evet - % 59,68; 2) Hayır - % 6,45; 3) Kısmen – % 33,87.

Tablo 4-5. Öğretmenlerin kullandığı internet platformunun kalitesi

	Soru ve cevapların dağılımı	Cinsiyet	Evet		Hayır		Kısmen	
5	Uzaktan eğitim için yararlandığınız internet platformunun kalitesi sizi memnun ediyor mu?	Kadın	73	52,90	9	6,52	56	40,58
		Erkek	37	59,68	4	6,45	21	33,87

Cevapların şıklara göre dağılımı, eğitim sürecinde kullanılan eğitim uzaktan eğitim platformunun yeterli olduğunu göstermektedir.

4.1.1.6. Dijital Teknolojilerden Yararlanmak İçin Yeteri Düzeyde Bilgi ve Beceriye Sahip misiniz?

Pandemi döneminde uzaktan eğitim sürecini etkileyen en önemli etkenlerden biri de öğretmenlerin dijital teknolojileri kullanma becerilerinin düzeyidir. Çünkü bu tür eğitim sadece öğretmenlerin dersi anlatması ile sınırlı değildir. Bu tür eğitim aynı zamanda eğitim materyallerinin monitöre yansıtılması, eğitim platformunun diğer fonksiyonlarından gerektiği zaman yararlanılması gibi çok sayıda işlemi de kapsamaktadır. Altıncı soru yukarıda belirttiğimiz özellikler dikkate alınarak öğretmenler tarafından cevaplandırılmıştır. Katılımcı öğretmenlerin 135`i bu soruya "evet", 1`i "hayır", 74`ü ise kısmen cevabını vermişler.

Tablo 4-6. Öğretmenlerin dijital teknolojilerden yararlanma için gereken bilgi ve beceri düzeyi

	Soru ve cevapların dağılımı	Yaş	Evet		Hayır		Kısmen	
6	Dijital teknolojilerden yararlanmak için yeteri düzeyde bilgi ve beceriye sahip misiniz?	21-30	17	85,00	1	5,00	2	10,00
		31-40	37	57,81	0	0,00	27	42,19
		41-50	47	55,95	0	0,00	37	44,05
		51-60	18	72,00	0	0,00	7	28,00
		60+	6	85,71	0	0,00	1	14,29

Soruları yanıtlayan katılımcıların yaş açısından dağılımı ise şu şekilde gerçekleşmiştir (Tablo 4.6.):

21-30: 1) Evet - % 85,0; 2) Hayır - % 5,0; 3) Kısmen – % 10,0.

31-40: 1) Evet - % 57,81; 2) Hayır - % 0; 3) Kısmen – % 42,19.

41-50: 1) Evet - % 55,95; 2) Hayır - % 0; 3) Kısmen – % 44,05.

51-60: 1) Evet - % 72,0; 2) Hayır - % 0; 3) Kısmen – % 28,0.

61 ve üzeri: 1) Evet - % 85,71; 2) Hayır - % 0; 3) Kısmen – % 14,29.

4.1.1.7. Öğretmenler Uzaktan Eğitim Zamanı Öğrencileri Dijital Teknolojilerden Yararlanma Konusunda Motive Edebiliyorlar mı?

Uzaktan eğitimin amacı, yüz yüze eğitimde olduğu gibi öğrencilerin gereken eğitimi en iyi şekilde almalarının sağlanmasıdır. Bu ise sadece öğretmenlerin dersi yüksek düzeyde anlatmaları ile sağlanamayabilir. Derse katılan öğrencilerin de motivasyonu eğitimin kalitesini ve öğrencilerin başarı düzeyini etkileyen temel faktörler sırasında bulunmaktadır. Bu soruda öğretmenler uzaktan eğitim sırasında öğrencilerin dijital

teknolojilerden yararlanma konusunda motivasyonunu nasıl algıladıklarını ortaya koymuşlar. Katılımcı öğretmenlerin 78`i soruya "evet", 10`u "hayır", 91`i "büyük çoğunluğu evet", 12`si ise "büyük çoğunluğu hayır" yönünde görüş belirtmişler.

Tablo 4-7. Öğretmenlerin öğrencilerini dijital teknolojilerden yararlanma konusunda motive edebilme düzeyi

	Soru ve cevapların dağılımı	Eğitim Düzeyi	Evet		Hayır		Büyük çoğunluğu evet		Büyük çoğunluğu hayır	
7	Öğretmenler uzaktan eğitim zamanı öğrencileri dijital teknolojilerden yararlanma konusunda motive edebiliyorlar mı?	Ön Lisans	11	37,93	2	6,90	13	44,83	3	10,34
		Lisans	54	41,86	6	4,65	57	44,19	12	9,30
		Yüksek Lisans	12	34,29	1	2,86	18	51,43	4	11,43
		Doktora	1	14,29	1	14,29	3	42,86	2	28,57

Cevapların ankete katılan öğretmenlerin eğitim düzeyine göre dağılımı ise aşağıda belirtilmiştir:

Ön Lisans: 1) Evet – % 37,93; 2) Hayır - % 6,90; 3) Büyük çoğunluğu evet - % 44,83; 4) Büyük çoğunluğu hayır - % 10,34.

Lisans: 1) Evet – % 41,68; 2) Hayır - % 4,65; 3) Büyük çoğunluğu evet - % 44,19; 4) Büyük çoğunluğu hayır - % 4,30.

Yüksek Lisans: 1) Evet – % 34,29; 2) Hayır - % 2,86; 3) Büyük çoğunluğu evet - % 51,43; 4) Büyük çoğunluğu hayır - % 11,43.

Doktora: 1) Evet – % 14,29; 2) Hayır - % 14,29; 3) Büyük çoğunluğu evet - % 42,86; 4) Büyük çoğunluğu hayır - % 28,57.

4.1.1.8. Uzaktan Eğitim Zamanı Öğrencilerin Dersi Benimseme Düzeyini Objektif Değerlendirebiliyor musunuz?

Uzaktan eğitim zamanı öğrencilerin dersi, verilen materyalleri benimseme düzeyi ve onların dersi benimseme düzeyinin objektif değerlendirilmesi en fazla tartışılan konular arasında bulunmaktadır. Ankete katılan 53 öğretmen öğrencilerin dersi benimseme düzeyini objektif olarak değerlendirebildiklerini, 93 öğretmen neredeyse değerlendirebildiklerini, 37 öğretmen değerlendiremediklerini, 17 öğretmen ise neredeyse değerlendiremedikleri yönünde görüş bildirmişler.

Tablo 4-8. Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin dersi benimseme düzeylerinin değerlendirilmesi

	Soru ve cevapların dağılımı	Mesleki Kıdem	Evet		Hayır		Neredeyse, evet		Neredeyse, hayır	
8	Uzaktan eğitim zamanı öğrencilerin dersi benimseme düzeyini objektif değerlendirebiliyor musunuz?	1-5 yıl	6	18,18	10	30,30	16	48,48	1	3,03
		6-10 yıl	18	24,00	17	22,67	32	42,67	8	10,67
		11-15 yıl	13	29,55	3	6,82	24	54,55	4	9,09
		16-20 yıl	5	35,71	3	21,43	4	28,57	2	14,29
		21 +	11	32,35	4	11,76	17	50,00	2	5,88

Soruya verilen cevapların mesleki kıdem dikkate alınarak dağılımı şöyle gerçekleşmiştir (Tablo 4.8.):

1-5 yıl: 1) Evet- % 18,18; 2) Hayır - % 30,30; 3) Neredeyse, evet - % 48,48; 4) Neredeyse, hayır - % 3,03.

6-10 yıl: 1) Evet- % 24,00; 2) Hayır - % 22,67; 3) Neredeyse, evet - % 42,67; 4) Neredeyse, hayır - % 10,67.

11-15 yıl: 1) Evet- % 29,55; 2) Hayır - % 6,82; 3) Neredeyse, evet - % 54,55; 4) Neredeyse, hayır - % 9,09.

16-20 yıl: 1) Evet- % 35,71; 2) Hayır - % 21,43; 3) Neredeyse, evet - % 28,57; 4) Neredeyse, hayır - % 14,29.

21 ve üzeri: 1) Evet- % 32,35; 2) Hayır - % 11,76; 3) Neredeyse, evet - % 50,00; 4) Neredeyse, hayır - % 5,88.

4.1.1.9. Uzaktan Eğitim Sürecinde Derslere Ayrılan Zaman Süresi Sizce Yeterli midir?

Azerbaycan`da uzaktan eğitim sürecinde ders saatlerinin süresi pandemiden önceki dönemden farklı olarak daha az olmuştur. Örneğin, orta okullarda bir derse pandemi öncesi 45 dakika ayrıldığı halde, pandemi döneminde bu süre 15 dakika kısaltılmıştır. Yine aynı şekilde yüksek öğretim kurumlarında derslerin süresi 1 saatle sınırlandırılmıştır. Ders süresinin kısaltılmasının öğretmenler tarafından nasıl algılandığına dikkat yetirsek, görürüz ki, 53 öğretmen ders süresinin yeterli olduğu, 62 öğretmen bu sürenin neredeyse yeterli olduğu, 73 öğretmen derslere ayrılan

sürenin yetersiz olduğu, 12 öğretmen ise neredeyse yetersiz olduğu doğrultusunda görüş belirtmişler.

Tablo 4-9. Uzaktan eğitim sürecinde ders süresinde ders süresinin yeterliliğinin değerlendirilmesi

	Soru ve cevapların dağılımı	Cinsiyet	Evet		Hayır		Neredeyse, evet		Neredeyse, hayır	
9	Uzaktan eğitim sürecinde derslere ayrılan zaman süresi sizce yeterli midir?	Kadın	33	23,91	53	38,41	44	31,88	8	5,80
		Erkek	20	32,26	20	32,26	18	29,03	4	6,45

Verilen cevapların cinsiyete göre dağılımı ise şu şekilde gerçekleşmiştir:

Kadın: 1) Evet - % 23,91; 2) Hayır - % 38,41; 3) Neredeyse, evet - % 31,88; 4) Neredeyse, hayır - % 5,80.

Erken: 1) Evet - % 32,26; 2) Hayır - % 32,26; 3) Neredeyse, evet - % 29,03; 4) Neredeyse, hayır - % 6,45.

4.1.1.10. Siz, Uzaktan Eğitim Sırasında Konuyu Öğrencilere Yüz Yüze Eğitim Zamanındaki Kadar Anlatabiliyor musunuz?

Uzaktan eğitim sırasında konuyu öğrencilere yüz yüze eğitim zamanındaki kadar anlatabiliyor musunuz, sorusuna verilen cevaplar içinde 64 "evet", 70 "hayır", 69 "neredeyse, evet", 11 "neredeyse, hayır" yanıtı ortaya çıkmıştır. Ankete katılan öğretmenlerin yaş açısından soruya verdikleri cevaplar dikkate alındığında yaş oranının yükselmesi ile "hayır" cevabının oranının düştüğü, "evet" cevabının oranın yükseldiği görülmektedir. Bu durum genç öğretmenlerin ders süresinin kısa olduğu algısını taşıdıklarını göstermektedir.

Tablo 4-10. Uzaktan eğitim ve ders konusunun anlatımı

	Soru ve cevapların dağılımı	Yaş	Evet		Hayır		Neredeyse, evet		Neredeyse, hayır	
10	Siz, uzaktan eğitim sırasında konuyu öğrencilere yüz yüze eğitim zamanındaki kadar anlatabiliyor musunuz?	21-30	4	20,00	9	45,00	6	30,00	1	5,00
		31-40	14	21,88	24	37,50	22	34,38	4	6,25
		41-50	24	28,57	28	33,33	26	30,95	6	7,14
		51-60	7	28,00	9	36,00	9	36,00	0	0,00
		60+	1	14,29	0	0,00	6	85,71	0	0,00

Daha yakından bakarsak (Tablo 4-10):

21-30 yaş grubu: 1) Evet - % 20,00; 2) Hayır - % 45,00; 3) Neredeyse, evet - % 30,00; 4) Neredeyse, hayır - % 5,00.

31-40 yaş grubu: 1) Evet - % 21,88; 2) Hayır - % 37,50; 3) Neredeyse, evet - % 34,38; 4) Neredeyse, hayır - % 6,25.

41-50 yaş grubu: 1) Evet - % 28,57; 2) Hayır - % 33,33; 3) Neredeyse, evet - % 30,95; 4) Neredeyse, hayır - % 7,14.

51-60 yaş grubu: 1) Evet - % 28,00; 2) Hayır - % 36,00 ; 3) Neredeyse, evet - % 36,00; 4) Neredeyse, hayır - % 0,00.

61 yaş ve üzeri: 1) Evet - % 14,29; 2) Hayır - % 0,00; 3) Neredeyse, evet - % 85,71; 4) Neredeyse, hayır - % 0,00.

4.1.1.11. Sizce Pandemi Dönemi Öğrencilerin Genel Bilgi Düzeylerini Nasıl Etkileyecek?

Pandemi döneminde öğrencilerin genel bilgi düzeylerinin nasıl etkileneceği ile ilgili soruya ankete katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu sürecin öğrencilerin bilgi düzeyini olumsuz etkileyeceği yönündedir. Şöyle ki, 13 katılımcı sürecin olumlu etkisine kesin olarak inandığı halde, 49 katılımcı ise büyük olasılıkla olumlu etkileyeceğini belirtmişler. Ankete katılan 138 öğretmen ise pandemi döneminde öğrencilerin bilgi düzeylerinin olumsuz etkileneceğine kaydetmişler.

Tablo 4-11. Pandemi süreci ve öğrencilerin bilgi düzeyi

	Soru ve cevapların dağılımı	**Eğitim Düzeyi**	**Olumlu**		**Olumsuz**		**Büyük ihtimalle olumlu**		**Büyük ihtimalle olumsuz**	
11	Sizce pandemi dönemi öğrencilerin genel bilgi düzeylerini nasıl etkileyecek?	Ön Lisans	1	3,45	18	62,07	10	34,48	0	0,00
		Lisans	10	7,75	85	65,89	30	23,26	4	3,10
		Yüksek Lisans	2	5,71	25	71,43	8	22,86	0	0,00
		Doktora	0	0,00	6	85,71	1	14,29	0	0,00

Bu soruya verilen cevapların katılımcı öğretmenlerin eğitim düzeyine göre dağılımı ise şöyledir:

Ön Lisans: 1) Olumlu - % 3,45; 2) Olumsuz - % 62,07; 3) Büyük ihtimalle olumlu - % 34,48; 4) Büyük ihtimalle olumsuz - % 0,00.

Lisans: 1) Olumlu - % 7,75; 2) Olumsuz - % 65,89; 3) Büyük ihtimalle olumlu - % 23,26; 4) Büyük ihtimalle olumsuz - % 3,10.

Yüksek Lisans: 1) Olumlu - % 5,71; 2) Olumsuz - % 71,43; 3) Büyük ihtimalle olumlu - % 22,86; 4) Büyük ihtimalle olumsuz - % 0,00.

Doktora: 1) Olumlu - % 0,00; 2) Olumsuz - % 85,71; 3) Büyük ihtimalle olumlu - % 14,29; 4) Büyük ihtimalle olumsuz - % 0,00.

4.1.1.12. Ders Materyalleri Uzaktan Eğitim İçin Yeterli midir?

Mesleki kıdem göz önünde bulundurularak bu soruya verilen cevapların dağılımı ise aşağıda olduğu gibidir (Tablo 4.12):

1-5 Yıl: 1) Evet - % 21,21; 2) Hayır - % 39,39; 3) Kısmen - % 39,39.

6-10 Yıl: 1) Evet - % 25,33; 2) Hayır - % 28,00; 3) Kısmen - % 46,67.

11-15 Yıl: 1) Evet - % 34,09; 2) Hayır - % 11,36; 3) Kısmen - % 54,55.

16-20 Yıl: 1) Evet - % 14,29; 2) Hayır - % 21,43; 3) Kısmen - % 64,29.

21 Yıl ve Üzeri: 1) Evet - % 17,65; 2) Hayır - % 38,24; 3) Kısmen - % 44,12.

Tablo 4-12. Ders materyallerinin yeterliliği

	Soru ve cevapların dağılımı	Mesleki Kıdem	Evet		Hayır		Kısmen	
12	Ders materyalleri uzaktan eğitim için yeterli midir?	1-5 yıl	7	21,21	13	39,39	13	39,39
		6-10 yıl	19	25,33	21	28,00	35	46,67
		11-15 yıl	15	34,09	5	11,36	24	54,55
		16-20 yıl	2	14,29	3	21,43	9	64,29
		21 +	6	17,65	13	38,24	15	44,12

Korona virüs pandemisi sürecinin beklenmedik ortaya çıkması toplumsal yapının farklı alanlarında olduğu gibi, eğitimde de ciddi sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sürecin eğitim sistemini olumsuz etkilemesinde yer alan nedenler arasında derslerde kullanılan materyallerin uzaktan eğitim için yararlı olmamasıdır. Bu konuda mevcut teorik çalışmalar yukarıdaki savı desteklemektedir. Bu anket çalışmasına katılan öğretmenlerin de büyük çoğunluğunun bu yönde görüş

belirtmeleri de teorik çalışmalarının sonuçlarını doğrular nitelik taşımaktadır. Şöyle ki, ankete katılan 200 öğretmenden sadece 49`u ders materyallerinin uzaktan eğitim için yeterli olduğu görüşünü belirtirken, geri kalan katılımcılar bu soruya olunmuş veya kısmen yönünde görüş belirtmişler.

4.1.1.13. Uzaktan Eğitime Nasıl Bakıyorsunuz?

Uzaktan eğitim Azerbaycan`ın eğitim sistemi için tam olarak yeni bir eğitim biçimidir. Dolayısıyla sistemin içinde bulunan ister öğretmenler, ister yöneticiler, isterse de öğrenciler için bu eğitim biçimi farklı biçimlerde algılanmaktadır. Bazıları için bu tür eğitim daha olumlu karşılandığı halde, diğer öğretmen ve öğrenciler için ise olumsuz bir biçimde algılanabilmektedir.

Ankete katılan öğretmenlerin bu tür eğitime bakışı farklılıklar arz etmektedir. Katılımcıların sadece 7`si uzaktan eğitime "iyi" bakmaktadır. 47 katılımcı uzaktan eğitimi "normal", 114 katılımcı "özel durumlarda yararlı" olarak algılamaktalar. 21 kişi uzaktan eğitimin "tatmin edici olmadığını" ve 11 öğretmen ise uzaktan eğitime karşı olduklarını belirtmişler.

Tablo 4-13. Öğretmenlerin uzaktan eğitimle ilgili algıları

	Soru ve cevapların dağılımı	Cins	İyi		Normal		Özel durumlarda yararlı olabilir		Tatmin edici değil		Karşıyım	
13	Uzaktan eğitime nasıl bakıyorsunuz?	Kadın	3	2,17	36	26,09	77	55,80	16	11,59	6	4,35
		Erkek	4	6,45	11	17,74	37	59,68	5	8,06	5	8,06

Bu soruya verilen cevapların cinse göre dağılımı ise şöyledir (Tablo 4.13):

Kadın: 1) İyi - % 2,17; 2) Normal - % 26,09; 3) Özel durumlarda yararlı olabilir - % 55,80; 4) Tatmin edici değil - % 11,59; 5) Karşıyım - % 4,35.

Erkek: 1) İyi - % 6,45; 2) Normal - % 17,74; 3) Özel durumlarda yararlı olabilir - % 59,68; 4) Tatmin edici değil - % 8,06; 5) Karşıyım - % 8,06.

4.1.1.14. Siz Yüz Yüze, Yoksa Uzaktan Eğitime mi Öncelik Veriyorsunuz?

Cevapların ankete katılan öğretmenlerin yaş grubuna göre tahıllımı ise şöyledir (Tablo 4.14):

21-30 Yaş: 1) Yüz yüze - % 80,00; 2) Uzaktan - % 5,00; 3) Her ikisinin avantajlı yönleri var - % 15,00.

31-40 Yaş: 1) Yüz yüze - % 70,31; 2) Uzaktan - % 1,56; 3) Her ikisinin avantajlı yönleri var - % 28,13.

41-50 Yaş: 1) Yüz yüze - % 76,19; 2) Uzaktan - % 0,00; 3) Her ikisinin avantajlı yönleri var - % 23,81.

51-60 Yaş: 1) Yüz yüze - % 80,00; 2) Uzaktan - % 0,00; 3) Her ikisinin avantajlı yönleri var - % 20,00.

60 Yaş ve Üzeri: 1) Yüz yüze - % 57,14; 2) Uzaktan - % 0,00; 3) Her ikisinin avantajlı yönleri var - % 42,86.

Tablo 4-14. Öğretmenlerin uzaktan ve yüz yüze eğitimle ilgili tercihleri

	Soru ve cevapların dağılımı	**Yaş**	**Yüz yüze**		**Uzaktan**		**Her ikisinin avantajlı yönleri var**	
14	Siz yüz yüze, yoksa uzaktan eğitime mi öncelik veriyorsunuz?	21-30	16	80,00	1	5,00	3	15,00
		31-40	45	70,31	1	1,56	18	28,13
		41-50	64	76,19	0	0,00	20	23,81
		51-60	20	80,00	0	0,00	5	20,00
		60+	4	57,14	0	0,00	3	42,86

Öğretmenlerin yüz yüze yoksa uzaktan eğitime öncelik verdikleri ve hangisini tercih ettikleri yönündeki soruya verdikleri cevaplarda yüz yüze eğitimin öğretmenler tarafından daha çok tercih edildiği baskın olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcı öğretmenlerin sadece 2`si uzaktan eğitimi tercih ettikleri halde, her ikisinin de avantajlı yönleri bulunduğunu belirten öğretmenlerin sayısı 49 olarak gerçekleşmiştir. Katılımcıların 149`u ise yüz yüze eğitimi tercih ettikleri yönünde görüş belirtmişler. Bu durum öğretmenler için de, eğitim sistemine dahil olan diğer aktörler gibi, yüz yüze eğitimin daha çok tercih edildiği gerçeğini yansıtmaktadır.

4.1.1.15. Uzaktan Eğitim Geleneksel Eğitimden Daha İlginçtir

Soruya verilen cevapların eğitim düzeyine göre dağılımı ise aşağıda kaydedilmiştir (Tablo 4.15.):

Ön Lisans: 1) Evet - % 6,90; 2) Hayır - % 37,93; 3) Neredeyse evet - % 20,69; 4) Neredeyse hayır - % 34,48.

Lisans: 1) Evet - % 5,43; 2) Hayır - % 52,71; 3) Neredeyse evet - % 13,18; 4) Neredeyse hayır - % 28,68.

Yüksek Lisans: 1) Evet - % 5,71; 2) Hayır - % 57,14; 3) Neredeyse evet - % 5,71; 4) Neredeyse hayır - % 31,43.

Doktora: 1) Evet - % 14,29; 2) Hayır - % 42,86; 3) Neredeyse evet - % 0,00; 4) Neredeyse hayır - % 42,86.

Tablo 4-15. Uzaktan eğitime ilgi

	Soru ve cevapların dağılımı	Eğitim Düzeyi	Evet		Hayır		Nerdeyse evet		Neredeyse hayır	
15	Uzaktan eğitim geleneksel eğitimden daha ilginçtir.	Ön Lisans	2	6,90	11	37,93	6	20,69	10	34,48
		Lisans	7	5,43	68	52,71	17	13,18	37	28,68
		Yüksek Lisans	2	5,71	20	57,14	2	5,71	11	31,43
		Doktora	1	14,29	3	42,86	0	0,00	3	42,86

Uzaktan eğitimin geleneksel eğitime göre daha ilgi çekici olup olmadığı yönündeki soruya verilen cevaplarda olumsuz yöndeki algılar ağırlık taşımaktadır. Bu soruya 12 öğretmen "evet", 25 öğretmen "neredeyse evet" yönünde görüş belirttikleri halde, 102 öğretmen "hayır", 61 öğretmen ise "neredeyse hayır" yönünde algıya sahip olduklarını yansıtmışlar. Bu durum pandemi döneminde uzaktan eğitim sistemine zorunlu bir biçimde geçilmesi ile açıklanabilir. Uzaktan eğitimin devam etmesi durumunda ilerleyen yıllarda öğretmenlerin bu yöndeki algılarında da belli değişikliklerin yaşanması kaçınılmazdır.

4.1.1.16. Uzaktan Eğitim, Geleneksel Eğitimden Daha Verimlidir

Bu soruya verilen cevapların mesleki kıdem açısından dağılımı ise şöyledir (Tablo 4.16):

1-5 Yıl: 1) Evet - % 3,03; 2) Hayır - % 90,91; 3) Neredeyse evet - % 0,00; 4) Neredeyse hayır - % 6,06.

6-10 Yıl: 1) Evet - % 2,67; 2) Hayır - % 84,00; 3) Neredeyse evet - % 5,33; 4) Neredeyse hayır - % 8,00.

11-15 Yıl: 1) Evet - % 0,00; 2) Hayır - % 84,09; 3) Neredeyse evet - % 4,55; 4) Neredeyse hayır - % 11,36.

16-20 Yıl: 1) Evet - % 7,14; 2) Hayır - % 78,57; 3) Neredeyse evet - % 7,14; 4) Neredeyse hayır - % 7,14.

21 Yıl ve Üzeri: 1) Evet - % 0,00; 2) Hayır - % 70,59; 3) Neredeyse evet - % 0,00; 4) Neredeyse hayır - % 29,41.

Tablo 4-16. Uzaktan eğitim ve verimlilik düzeyi

	Soru ve cevapların dağılımı	Mesleki Kıdem	Evet		Hayır		Nerdeyse evet		Neredeyse hayır	
16	Uzaktan eğitim, geleneksel eğitimden daha verimlidir	1-5 yıl	1	3,03	30	90,91	0	0,00	2	6,06
		6-10 yıl	2	2,67	63	84,00	4	5,33	6	8,00
		11-15 yıl	0	0,00	37	84,09	2	4,55	5	11,36
		16-20 yıl	1	7,14	11	78,57	1	7,14	1	7,14
		21 +	0	0,00	24	70,59	0	0,00	10	29,41

Uzaktan eğitime karşı öğretmenlerin olumsuz yaklaşımı, bu tür eğitimin geleneksel eğitimde daha verimli olup olmadığını ölçmek için yöneltilen 16. soruya da yansımıştır. Ankete katılan öğretmenlerden sadece 3`e bu tür eğitimin geleneksel eğitimden daha verimli olduğunu belirtmişler. Neredeyse evet yönünde bir algıya sahip olan öğretmenlerin sayısı da sadece 7 olduğu için, bu soruyu olumsuz yönde yanıtlayan katılımcı sayısı 190`a yükselmiştir.

4.1.1.17. Öğretmenlerin Pandemi Döneminde Önceki Dönemle Kıyaslandığında Motivasyonu Hangi Düzeydedir?

Soruya verilen cevapların cinsiyete göre dağılımı ise şöyledir (Tablo 4.17):

Kadın: 1) Yüksek - % 1,45; 2) Aşağı - % 60,87; 3) Neredeyse değişmedi - % 37,68.

Erkek: 1) Yüksek - % 4,84; 2) Aşağı - % 54,84; 3) Neredeyse değişmedi - % 40,32.

Tablo 4-17. Öğretmenlerin motivasyon düzeyi

	Soru ve cevapların dağılımı	Cinsiyet	Yüksek		Aşağı		Neredeyse, değişmedi	
17	Öğretmenlerin pandemi döneminde, önceki dönemle kıyaslandığında motivasyon düzeyi	Kadın	2	1,45	84	60,87	52	37,68
		Erkek	3	4,84	34	54,84	25	40,32

Pandemi döneminde öğretmenlerinin eğitime motivasyon düzeyleri kuşkusuz olumsuz yönde etkilenmiştir. Bu etkilenme yürüttüğümüz ampirik çalışma sonucunda elde ettiğimiz sonuçlardan da bariz olarak kendisini belli etmektedir. Araştırmaya katılanların sadece 5`i motivasyonlarının yüksek olduğunu belirttikleri

halde, 77`si neredeyse değişmediği yönünde görüş açıklamışlar. Katılımcıların 118`i ise motivasyonlarının aşağı düştüğü algısını cevaplara yansıtmışlar.

4.1.2. Öğrencilerin Uzaktan Eğitime İlgiline Yönelik Öğretmen Görüşleri

4.1.2.1. Sizce Uzaktan Eğitim Öğrencilerin Beklentilerini Karşılıyor mu?

Sorulara verilen yanıtların öğretmenlerin yaş grubuna göre dağılımı ise aşağıda belirtilmiştir:

21-30 Yaş: 1) Evet – 5,00; 2) Hayır - % 45,00; 3) Kararsızım - % 50,00.

31-40 Yaş: 1) Evet – 6,35; 2) Hayır - % 46,03; 3) Kararsızım - % 47,62.

41-50 Yaş: 1) Evet – 5,88; 2) Hayır - % 57,65; 3) Kararsızım - % 35,29.

51-60 Yaş: 1) Evet – 12,00; 2) Hayır - % 24,00; 3) Kararsızım - % 64,00.

60 Yaş ve üzeri: 1) Evet – 14,29; 2) Hayır - % 28,57; 3) Kararsızım - % 57,14.

Tablo 4-18. Uzaktan eğitimin öğrencilerin beklentilerini karşılama düzeyi

	Soru ve cevapların dağılımı	Yaş	Evet		Hayır		Kararsızım	
18	Sizce uzaktan eğitim öğrencilerin beklentilerini karşılıyor mu?	21-30	1	5,00	9	45,00	10	50,00
		31-40	4	6,35	29	46,03	31	47,62
		41-50	5	5,88	49	57,65	30	35,29
		51-60	3	12,00	6	24,00	16	64,00
		60+	1	14,29	2	28,57	4	57,14

Uzaktan eğitimin öğrencilerin beklentilerini ne düzeyde karşıladığının ölçülmesi amacı taşıyan bu soruya ankete katılan öğretmenlerin sadece 14`ü "evet" yanıtı verdiği halde, 95 öğretmen "hayır", 91 öğretmen ise "kararsızım" yanıtını vermişler. Bu durum öğretmenlerin uzaktan eğitimin öğrencilerin beklentilerini karşılamadığı algısına sahip olduklarını ortaya koymaktadır.

4.1.2.2. Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Olan Motivasyonu Nasıldır?

Katılımcıların eğitim düzeyleri baz alındığında ise bu soruya verilen cevapların dağılımı şöyledir (Tablo 4.19):

Ön Lisans: 1) Yüksek - % 6,90; 2) Aşağı - % 41,38; 3) Çoğunlukla yüksek - % 17,24; 4) Çoğunlukla aşağı - % 34,48.

Lisans: 1) Yüksek - % 6,20; 2) Aşağı - % 28,68; 3) Çoğunlukla yüksek - % 24,03; 4) Çoğunlukla aşağı - % 41,09.

Yüksek Lisans: 1) Yüksek - % 14,29; 2) Aşağı - % 20,38; 3) Çoğunlukla yüksek - % 22,86; 4) Çoğunlukla aşağı - % 42,86.

Doktora: 1) Yüksek - % 0,00; 2) Aşağı - % 28,57; 3) Çoğunlukla yüksek - % 0,00; 4) Çoğunlukla aşağı - % 71,43.

Tablo 4-19. Uzaktan eğitim ve öğrencilerin motivasyonu

	Soru ve cevapların dağılımı	Eğitim Düzeyi	Yüksek		Aşağı		Çoğunlukla, yüksek		Çoğunlukla, aşağı	
19	Öğrencilerin uzaktan eğitime olan motivasyonu nasıldır?	Ön Lisans	2	6,90	12	41,38	5	17,24	10	34,48
		Lisans	8	6,20	37	28,68	31	24,03	53	41,09
		Yüksek Lisans	5	14,29	7	20,00	8	22,86	15	42,86
		Doktora	0	0,00	2	28,57	0	0,00	5	71,43

Öğrencilerin eğitime olan motivasyonu dersin ve genel olarak eğitimin kalitesini etkilemektedir. Öğrencilerin uzaktan eğitime olan motivasyonu ise yeni ortaya çıkan bir motivasyon türü olarak öğretmenler tarafından ders sırasında ve sınav esnasında gözlemlenebilmektedir. Uzaktan eğitime öğrencilerin ne düzeyde motive olduklarının ölçülmesi amacıyla ankete katılan öğretmenlere yöneltilen bu soruya 15 öğretmen "yüksek", 42 öğretmen "çoğunlukla yüksek" şeklinde olumlu algı ortaya koymuşlar. Geri kalan 143 öğretmenin ise öğrencilerin uzaktan eğitime motivasyonu ile ilgili olumsuz algıya sahip oldukları sonuçlar ışığında anlaşılmaktadır.

4.1.2.3. Öğrencilerin Dijital Teknolojileri Kullanma Becerileri Sizce Yeterli mi?

Soruya verilen cevapların kıdem süresine göre dağılımı aşağıda belirtilmiştir (Tablo 4.20):

1-5 Yıl: 1) Evet - % 24,24; 2) Hayır - % 15,15; 3) Çoğunlukla evet - % 30,30; 4) Çoğunlukla hayır - % 27,27; 5) Kararsızım - % 3,03.

6-10 Yıl: 1) Evet - % 36,00; 2) Hayır - % 13,33; 3) Çoğunlukla evet - % 25,33; 4) Çoğunlukla hayır - % 22,67; 5) Kararsızım - % 2,67.

11-15 Yıl: 1) Evet - % 40,91; 2) Hayır - % 0,00; 3) Çoğunlukla evet - % 15,91; 4) Çoğunlukla hayır - % 38,64; 5) Kararsızım - % 4,55.

16-20 Yıl: 1) Evet - % 64,29; 2) Hayır - % 0,00; 3) Çoğunlukla evet - % 21,43; 4) Çoğunlukla hayır - % 14,29; 5) Kararsızım - % 0,00.

21 yıl ve üzeri: 1) Evet - % 50,00; 2) Hayır - % 11,76; 3) Çoğunlukla evet - % 23,53; 4) Çoğunlukla hayır - % 5,88; 5) Kararsızım - % 8,82.

Tablo 4-20. Öğrencilerin dijital teknolojileri kullanma becerileri

	Soru ve cevapların dağılımı	**Mesleki Kıdem**	**Evet**		**Hayır**		**Çoğunlukla, evet**		**Çoğunlukla, hayır**		**Kararsızım**	
20	Öğrencilerin dijital teknolojileri kullanma becerileri sizce yeterli mi?	1-5 yıl	8	24,24	5	15,15	10	30,30	9	27,27	1	3,03
		6-10 yıl	27	36,00	10	13,33	19	25,33	17	22,67	2	2,67
		11-15 yıl	18	40,91	0	0,00	7	15,91	17	38,64	2	4,55
		16-20 yıl	9	64,29	0	0,00	3	21,43	2	14,29	0	0,00
		21 +	17	50,00	4	11,76	8	23,53	2	5,88	3	8,82

Öğrencilerin eğitim sırasında dijital teknolojileri kullanma becerileri ile ilgili yöneltilen soruya ankete katılan öğretmenlerin verdikleri cevaplarda seçenekler arasında bir sepeleme dikkat çekmektedir. Bu soruya verilen cevaplar arasında "kararsızım" seçeneğini tercih edenlerin bariz azlığı dikkat çekmektedir. Bu soruya 79 öğretmen "evet", 19 öğretmen "hayır", 47 öğretmen "çoğunlukla evet", 47 öğretmen "çoğunlukla hayır", 8 öğretmen ise "kararsızım" seçeneğini tercih etmiştir.

4.1.2.4. Uzaktan Eğitim Zamanı Öğrencilerde Öğretmenle Canlı İletişim Kurmak İhtiyacı Duyuluyor mu?

Soruya verilen cevapların cinsiyete göre dağılımı ise şu şekildedir (Tablo 4.21):

Kadın: 1) Evet - % 64,49; 2) Hayır - % 9,42; 3) Sanal iletişim canlı iletişimin tam yerini alıyor - % 10,14; 4) Cevap vermekte zorlanıyorum – % 15,94.

Erkek: 1) Evet - % 74,19; 2) Hayır - % 3,23; 3) Sanal iletişim canlı iletişimin tam yerini alıyor - % 12,90; 4) Cevap vermekte zorlanıyorum – % 9,68.

Tablo 4-21. Uzaktan eğitim ve canlı iletişim ihtiyacı

	Soru ve cevapların dağılımı	Cinsiyet	Evet		Hayır		Sanal iletişim canlı iletişimin tam yerini alıyor		Cevap vermekte zorlanıyorum	
21	Uzaktan eğitim zamanı öğrencilerde öğretmenle canlı iletişim kurmak ihtiyacı duyuluyor mu?	Kadın	89	64,49	13	9,42	14	10,14	22	15,94
		Erkek	46	74,19	2	3,23	8	12,90	6	9,68

Geleneksel ders yönteminde öğrenciler öğretmenle canlı iletişim içinde bulunmaktalar. Bu ihtiyacın ne kadar önemli olduğunu uzaktan eğitim sürecinde daha iyi anlaşılmaktadır. Öğrencilerin ders sırasında öğretmenle canlı iletişim kurmak ihtiyacı duyup duymadıkları sorusuna ankete katılan öğretmenlerin büyük kısmı "evet" yanıtını vermişler. Bu durum uzaktan eğitimin öğrencilerin doğrudan iletişim kurma becerilerini olumsuz etkilediğini göstermektedir. Öğrencilerin sınıf arkadaşları, öğretmenlerle sürekli sanal iletişim içinde bulunması, onların gerçek yaşantısında da canlı iletişim kurmak becerilerine olumsuz yansıyabilecektir. Bu soruya katılan öğretmenlerin verdikleri cevaplar içinde 15 "hayır", 22 "sanal iletişim canlı iletişimin tam yerini alıyor", 28 "cevap vermekte zorlanıyorum" seçeneği bulunmaktadır.

4.1.2.5. Sizce Uzaktan Eğitim Hangi Öğrenciler İçin Daha Faydalıdır?

Bu soruya verilen cevapların, ankete katılan öğretmenlerin yaş grubuna göre dağılımı aşağıda belirtilmiştir (Tablo 4.22.):

21-30 Yaş: 1) Bütün öğrenciler - % 10,00; 2) Hiçbir - % 5,00; 3) Canlı iletişim kurmakta zorluk çeken öğrenciler - % 10,00; 4) Belli derslerden geri kalan öğrenciler - % 15,00; 5) Bağımsız öğrenebilen öğrenciler - % 60,00.

31-40 Yaş: 1) Bütün öğrenciler - % 15,63; 2) Hiçbir - % 4,69; 3) Canlı iletişim kurmakta zorluk çeken öğrenciler - % 15,63; 4) Belli derslerden geri kalan öğrenciler - % 7,81; 5) Bağımsız öğrenebilen öğrenciler - % 56,25.

41-50 Yaş: 1) Bütün öğrenciler - % 11,90; 2) Hiçbir - % 7,14; 3) Canlı iletişim kurmakta zorluk çeken öğrenciler - % 19,05; 4) Belli derslerden geri kalan öğrenciler - % 14,29; 5) Bağımsız öğrenebilen öğrenciler - % 47,62.

51-60 Yaş: 1) Bütün öğrenciler - % 12,00; 2) Hiçbir - % 4,00; 3) Canlı iletişim kurmakta zorluk çeken öğrenciler - % 20,00; 4) Belli derslerden geri kalan öğrenciler - % 8,00; 5) Bağımsız öğrenebilen öğrenciler - % 56,00.

60 Yaş ve üzeri: 1) Bütün öğrenciler - % 0,00; 2) Hiçbir - % 0,00; 3) Canlı iletişim kurmakta zorluk çeken öğrenciler - % 0,00; 4) Belli derslerden geri kalan öğrenciler - % 0,00; 5) Bağımsız öğrenebilen öğrenciler - % 100,00.

Tablo 4-22. Uzaktan eğitimin öğrencilere faydası

	Soru ve cevapların dağılımı	Yaş	Bütün öğrenciler		Hiç bir		Canlı iletişim kurmakta zorluk çeken öğrenciler		Belli derslerden geri kalan öğrenciler		Bağımsız öğrenebilen öğrenciler	
22	Sizce uzaktan eğitim hangi öğrenciler için daha faydalıdır?	21-30	2	10,00	1	5,00	2	10,00	3	15,00	12	60,00
		31-40	10	15,63	3	4,69	10	15,63	5	7,81	36	56,25
		41-50	10	11,90	6	7,14	16	19,05	12	14,29	40	47,62
		51-60	3	12,00	1	4,00	5	20,00	2	8,00	14	56,00
		60+	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	7	100,00

Uzaktan eğitimin avantajlarının ve belli faydalarının bulunduğu muhakkaktır. Bu tür eğitimi yönteminin hangi eğitim kurumlarında ve hangi öğrenciler için daha faydalı olduğu yönündeki soruya araştırmaya katılan öğretmenler ağırlıklı olarak "bağımsız öğrenebilen öğrenciler" seçeneğini tercih etmişler. Ankete katılan 200 öğretmende 109 öğretmen bu seçeneği tercih ettiği halde, "bütün öğrenciler" seçeneğini 25 öğretmen, "hiçbir" seçeneğini 11 öğretmen, "canlı iletişim kurmakta zorluk çeken öğrenciler" seçeneğini 33 öğretmen, "belli derslerden geri kalan öğrenciler" seçeneğini ise 22 öğretmen tercih etmişler.

4.1.2.6. Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Olan İlgileri Yüzyüze Eğitimle Kıyaslandığında Nasıldır?

Bu soruya verilen cevapların eğitim düzeyine göre dağılımı ise şöyledir:

Ön Lisans: 1) Yüksek - % 6,90; 2) Aşağı - % 72,41; 3) Neredeyse aynı - % 20,69.

Lisans: 1) Yüksek - % 2,33; 2) Aşağı - % 71,32; 3) Neredeyse aynı - % 26,36.

Yüksek Lisans: 1) Yüksek - % 8,57; 2) Aşağı - % 68,57; 3) Neredeyse aynı - % 22,86.

Doktora: 1) Yüksek - % 0,00; 2) Aşağı - % 85,71; 3) Neredeyse aynı - % 14,29.

Tablo 4-23. Öğrencilerin uzaktan eğitime olan ilgileri

	Soru ve cevapların dağılımı	Eğitim Düzeyi	**Yüksek**		**Aşağı**		**Neredeyse aynı**	
23	Öğrencilerin uzaktan eğitime olan ilgileri yüz yüze eğitimle kıyaslandığında nasıldır?	Ön Lisans	2	6,90	21	72,41	6	20,69
		Lisans	3	2,33	92	71,32	34	26,36
		Yüksek Lisans	3	8,57	24	68,57	8	22,86
		Doktora	0	0,00	6	85,71	1	14,29

Öğrencilerin uzaktan eğitime ilgileri öğretmenler tarafından sürekli gözlemlenmekte ve çeşitli ortamlarda tartışma konusunda dönüşmektedir. Genel kanı öğrencilerin uzaktan eğitime olan ilgisinin geleneksel eğitime oranla daha düşük kaldığı yönündedir. Bu sonuç konu ile ilgili yürütülen teorik ve ampirik araştırmalarda ortaya çıkmaktadır. Bizim araştırmamıza katılan öğretmenlerin de büyük çoğunluğunda uzaktan eğitime, öğrencilerin ilgisinin aşağı olduğu yönünde algıya sahip oldukları gözükmektedir. Ankete katılan öğretmenlerin sadece 8`i uzaktan eğitime öğrencilerin ilgisinin yüksek olduğu yönünde görüş belirttikleri halde, "aşağı" olduğu yönünde ise 143 öğretmen görüş belirtmiştir. "Neredeyse aynı" seçeneğini tercih eden katılımcı sayısı ise 49 olarak gerçekleşmiştir.

4.1.2.7. Yüz yüze Eğitime Geçilmesinin Gecikmesi Öğrencilerin Şimdiki ve Gelecek Eğitim Düzeylerine Etkisi Nasıl Olacak?

"Yüz yüze eğitime geçilmesinin gecikmesi öğrencilerin şimdiki ve gelecek eğitim düzeylerine etkisi nasıl olacak" sorusuna ankete katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu "olumsuz" yönünde görüş belirtmişler. Bu sonuç eğitim sisteminin önemli unsurlarından biri olan öğretmenlerde sanal eğitime olan olumsuz yaklaşımın öğrencilerin gelişimi bakımından yansımasıdır. Ankete katılan öğretmenlerden 57 öğretmen bu soruya "olumlu" yaklaşırken, "olumsuz" algı ortaya koyan katılımcı sayısı 127 olarak gerçekleşmiştir. 16 öğretmen ise "değişmeyecek" yönünde görüş belirtmişler.

Tablo 4-24. Yüz yüze eğitime geçilmesinin gecikmesi ve olası etkileri

	Soru ve cevapların dağılımı	Mesleki Kıdem	Olumlu		Olumsuz		Değişmeyecek	
24	Yüz yüze eğitime geçilmesinin gecikmesi öğrencilerin şimdiki ve gelecek eğitim düzeylerin nasıl etkileyecek?	1-5 yıl	9	27,27	21	63,64	3	9,09
		6-10 yıl	22	29,33	50	66,67	3	4,00
		11-15 yıl	11	25,00	28	63,64	5	11,36
		16-20 yıl	3	21,43	10	71,43	1	7,14
		21 +	12	35,29	18	52,94	4	11,76

Bu soruya verilen cevapların mesleki kıdem bazında dağılımı ise şöyle gerçekleşmiştir (Tablo 4.24.):

1-5 Yıl: 1) Olumlu - % 27,27; 2) Olumsuz - % 63,64; 3) Değişmeyecek – % 9,09.

6-10 Yıl: 1) Olumlu - % 29,33; 2) Olumsuz - % 66,67; 3) Değişmeyecek – % 4,00.

11-15 Yıl: 1) Olumlu - % 25,00; 2) Olumsuz - % 63,64; 3) Değişmeyecek – % 11,36.

16-20 Yıl: 1) Olumlu - % 21,43; 2) Olumsuz - % 71,43; 3) Değişmeyecek – % 7,14.

21 Yıl ve üzeri: 1) Olumlu - % 35,29; 2) Olumsuz - % 52,94; 3) Değişmeyecek – % 11,76.

4.1.2.8. Sizce Öğrenciler Hangi Eğitim Türüne Öncelik Veriyorlar?

Bu soruya verilen cevapların cinsiyet bazında dağılımının oransal yansıması işe şöyledir (Tablo 4.25):

Kadın: 1) Yüz yüze - % 85,51; 2) Uzaktan - % 1,45; 3) Bilemiyorum - % 13,04.

Erkek: 1) Yüz yüze - % 87,10; 2) Uzaktan - % 1,61; 3) Bilemiyorum - % 11,29.

Tablo 4-25. Eğitim türleri ve öğrencilerin tercihi

	Soru ve cevapların dağılımı	Cinsiyet	Yüz yüze		Uzaktan		Bilemiyorum	
25	Sizce öğrenciler hangi eğitim türüne öncelik veriyorlar?	Kadın	118	85,51	2	1,45	18	13,04
		Erkek	54	87,10	1	1,61	7	11,29

Öğretmenler kadar, öğrenciler de geleneksel eğitim türüne daha alışıklar. Öğrencilerin okula gelmesi, sınıf arkadaşları ile canlı iletişime geçmesi,

öğretmenlerle yüz yüze oturması ve dinlemesi sosyal bir varlık olarak her bir öğrencinin ihtiyacı ve sosyalleşmesinin bir aracıdır. Bunun dışında öğrencilerin başarı düzeyinin yükselmesi, çalışma azminin artmasında geleneksel eğitim daha faydalıdır. Nitekim ankete katılan öğretmenler de bu yönde görüş belirtmişler. Soruya verilen yanıtlar içinde öğrencilerin yüz yüze eğitime daha öncelik verdikleri baskın olarak ortaya çıkmıştır. Ankete katılan 200 öğretmenden 172`si bu yönde algı ortaya koymuşlar. Diğer iki seçeneği tercih eden katılımcı sayısı ise sadece 28`te kalmıştır.

4.1.3. Eğitim Sisteminin Uzaktan Eğitime Hazırlık Düzeyi İle İlgili Öğretmen Görüşleri

4.1.3.1. Eğitim Sistemi Uzaktan Eğitim Zamanı Karşılaşılan Sorunları Çözmek İçin Gereken Önlemleri Zamanında Alıyor mu?

Soruya verilen cevaplar, katılımcıların yaş grubu baz alınarak incelendiğinde şöyle bir görünüm ortaya çıkmaktadır (Tablo 4.26.):

21-30 Yaş: 1) Evet - % 65,00; 2) Hayır – % 0,00; 3) Neredeyse evet - % 30,00; 4) Neredeyse hayır - % 5,00.

31-40 Yaş: 1) Evet - % 53,13; 2) Hayır – % 1,56; 3) Neredeyse evet - % 42,19; 4) Neredeyse hayır - % 3,13.

41-50 Yaş: 1) Evet - % 69,05; 2) Hayır – % 4,76; 3) Neredeyse evet - % 25,00; 4) Neredeyse hayır - % 1,19.

51-60 Yaş: 1) Evet - % 56,00; 2) Hayır – % 0,00; 3) Neredeyse evet - % 44,00; 4) Neredeyse hayır - % 0,00.

60 Yaş ve üzeri: 1) Evet - % 28,57; 2) Hayır – % 0,00; 3) Neredeyse evet - % 71,43; 4) Neredeyse hayır - % 0,00.

Tablo 4-26. Uzaktan eğitim ve karşılaşılan sorunların çözümü

	Soru ve cevapların dağılımı	Yaş	Evet		Hayır		Neredeyse, evet		Neredeyse, hayır	
26	Eğitim sistemi uzaktan eğitim zamanı karşılaşılan sorunları çözmek için gereken önlemleri zamanında alıyor mu?	21-30	13	65,00	0	0,00	6	30,00	1	5,00
		31-40	34	53,13	1	1,56	27	42,19	2	3,13
		41-50	58	69,05	4	4,76	21	25,00	1	1,19
		51-60	14	56,00	0	0,00	11	44,00	0	0,00
		60+	2	28,57	0	0,00	5	71,43	0	0,00

"Eğitim sistemi uzaktan eğitim zamanı karşılaşılan sorunları çözmek için gereken önlemleri zamanında alıyor mu?" biçiminde pandemi döneminde eğitimde karşılaşılan sorunların çözümü yönünde sistemin ne kadar reaksiyon gösterdiğini ölçmeyi amaçlayan soruya katılımcı öğretmenlerin büyük çoğunluğu olumlu görüş belirtmişler. Ankete katılan öğretmenlerin 121`i "evet" yanıtını verirken, 5 katılımcı "hayır", 70 öğretmen "neredeyse evet", 4 öğretmen ise "neredeyse hayır" algısını cevaplara yansıtmışlar.

4.1.3.2. Çalıştığınız Okulda Pandemi Öncesi Ders Esnasında Dijital Teknolojilerden Hangi Düzeyde Yararlanılmıştır?

Katılımcıların bu soruya verdikleri cevapların eğitim düzeyi bazında dağılımı aşağıda yer almıştır (Tablo 4.27.):

Ön Lisans: 1) Yüksek - % 17,24; 2) Aşağı - % 3,45; 3) Neredeyse hiç kullanılmadı - % 3,45; 4) Bazı derslerde kullanıldı - % 75,86.

Lisans: 1) Yüksek - % 39,53; 2) Aşağı - % 3,10; 3) Neredeyse hiç kullanılmadı - % 3,88; 4) Bazı derslerde kullanıldı - % 53,49.

Yüksek Lisans: 1) Yüksek - % 45,71; 2) Aşağı - % 0,00; 3) Neredeyse hiç kullanılmadı - % 2,86; 4) Bazı derslerde kullanıldı - % 51,43.

Doktora: 1) Yüksek - % 14,29; 2) Aşağı - % 0,00; 3) Neredeyse hiç kullanılmadı - % 0,00; 4) Bazı derslerde kullanıldı - % 85,71.

Tablo 4-27. Pandemi öncesi dijital teknolojilerden yararlanma düzeyleri

	Soru ve cevapların dağılımı	Eğitim Düzeyi	Yüksek		Aşağı		Neredeyse hiç kullanılmadı		Bazı derslerde kullanıldı	
27	Çalıştığınız okulda pandemi öncesi ders esnasında dijital teknolojilerden hangi düzeyde yararlanılmıştır?	Ön Lisans	5	17,24	1	3,45	1	3,45	22	75,86
		Lisans	51	39,53	4	3,10	5	3,88	69	53,49
		Yüksek Lisans	16	45,71	0	0,00	1	2,86	18	51,43
		Doktora	1	14,29	0	0,00	0	0,00	6	85,71

Okullarda pandemi sürecinde ders sırasında gerekli teknolojik ekipmanlardan önceki dönemle kıyaslandığında daha yüksek düzeyde yararlanıldığı bir gerçektir. Fakat pandemi öncesi dönemde ders esnasında dijital teknolojilerden hangi düzeyde yararlanıldığı konusunda aynı görüşü söylemek en azından tüm okullar açısında

mümkün değildir. Bu sorunun amacı ankete katılan öğretmenlerin pandemi öncesinde ders sırasında dijital teknolojilerden hangi düzeyde yararlandıklarının ölçülmesi amacını taşımaktadır. Soruya katılan öğretmenler genel olarak iki seçenek üzerinde daha yoğunluklu olarak durmuşlar. "Yüksek" seçeneğini 73 öğretmen tercih ederken, "bazı derslerde kullanıldı" seçeneğini 115 öğretmen tercih etmiştir. "Aşağı" seçeneğini 11, "neredeyse hiç kullanılmadı" seçeneğini ise sadece 7 öğretmen tercih etmiştir.

4.1.3.3. Çalıştığınız Okul Uzaktan Eğitim İçin Gerekli Ortamı Sağlamış Mıdır?

Soruya verilen cevapların meslek yıllarının sayı dikkate alınarak dağılımı ise şöyledir (Tablo 4.28):

1-5 Yıl: 1) Evet - % 36,36; 2) Hayır - % 27,27; 3) Neredeyse evet - % 33,33; 4) Neredeyse hayır - % 3,03.

6-10 Yıl: 1) Evet - % 46,67; 2) Hayır - % 12,00; 3) Neredeyse evet - % 40,00; 4) Neredeyse hayır - % 1,33.

11-15 Yıl: 1) Evet - % 47,73; 2) Hayır - % 4,55; 3) Neredeyse evet - % 47,73; 4) Neredeyse hayır - % 0,00.

16-20 Yıl: 1) Evet - % 42,86; 2) Hayır - % 14,29; 3) Neredeyse evet - % 42,86; 4) Neredeyse hayır - % 0,00.

21 Yıl ve üzeri: 1) Evet - % 38,24; 2) Hayır - % 11,76; 3) Neredeyse evet - % 47,06; 4) Neredeyse hayır - % 2,94.

Tablo 4-28. Okulların uzaktan eğitime hazırlık düzeyleri

	Soru ve cevapların dağılımı	Mesleki Kıdem	Evet		Hayır		Neredeyse, evet		Neredeyse, hayır	
28	Çalıştığınız okul uzaktan eğitim için gerekli ortamı sağlamış mıdır?	1-5 yıl	12	36,36	9	27,27	11	33,33	1	3,03
		6-10 yıl	35	46,67	9	12,00	30	40,00	1	1,33
		11-15 yıl	21	47,73	2	4,55	21	47,73	0	0,00
		16-20 yıl	6	42,86	2	14,29	6	42,86	0	0,00
		21 +	13	38,24	4	11,76	16	47,06	1	2,94

Korona virüs pandemisinin kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına alması eğitimde de kısa sürede çözümü zor sorunların yaşanmasına neden olmuştur. Pandemi sürecinin kısa sürede yaygınlaşması ve karantina önlemlerinin uzun bir dönemi kapsaması

Azerbaycan`ın eğitim sisteminin çok sayıda sorunla karşı karşıya kalmasına yol açmıştır. Eğitimin geleneksel yöntemle değil, uzaktan yapılmasının kaçınılmaz olması, derslerin sorunsuz devam etmesi ve öğrencilerin başarı düzeyinin sağlanması açısından yöneticilerin üzerine büyük sorumluluk yüklemiştir. Okulların bazıları bu sorunların üstesinden daha başarılı ve kısa sürede geldiği halde, bazı okullarda yeni eğitim yöntemine adaptasyon açısından sorunlar yaşanmıştır. Bu sorunun amacı ankete katılan öğretmenlerin çalıştıkları okulların uzaktan eğitim için gerekli ortamı sağlayıp sağlamadığının belirlenmesidir. Soruya verilen cevaplar içinde "evet" ve "neredeyse evet" yanıtları çoğunluğu oluşturmaktadır. 87 öğretmen bu soruya "evet" algısı ortaya koyarken, yine 84 öğretmen "neredeyse evet" yanıtını tercih etmişler. Katılımcılardan 26`sı bu soruya "hayır", 3`ü ise "neredeyse hayır" şekillinde görüş belirtmişler. Bu sonuçlara bakıldığında araştırma örneklemine dahil olan okul yönetiminin pandemi sürecinde uzaktan eğitim için gerekli önlemleri aldığı anlaşılmaktadır.

4.1.3.4. Çalıştığınız Okul, Pandemi Sürecinde Size İhtiyaç Duyduğunuz Desteği Sağlamış Mıdır?

Soruya verilen yanıtların cinsiyet bazında dağılıma gelince (Tablo 4.29.):

Kadın: 1) Evet - % 59,42; 2) Hayır - % 2,17; 3) Neredeyse evet - % 36,23; 4) Neredeyse hayır - % 2,17.

Erkek: 1) Evet - % 58,06; 2) Hayır - % 3,23; 3) Neredeyse evet - % 37,10; 4) Neredeyse hayır - % 1,61.

Tablo 4-29. Eğitim kurumlarının öğretmenlere desteği

	Soru ve cevapların dağılımı	Cinsiyet	Evet		Hayır		Neredeyse, evet		Neredeyse, hayır	
29	Çalıştığınız okul, pandemi sürecinde size ihtiyaç duyduğunuz desteği sağlamış mıdır?	Kadın	82	59,42	3	2,17	50	36,23	3	2,17
		Erkek	36	58,06	2	3,23	23	37,10	1	1,61

Pandemi sürecinde derslerin uzaktan yapılması, ister öğretmenler, isterse de öğrencilerin açısından teknolojik gereksinimler, internet bağlantısı, teknolojilerden yararlanma becerisi gibi özellikleri gerektirmektedir. Bu özelliklerin tüm öğretmenlerde ve öğrencilerde bulunması ise tam olarak mümkün değildir. Dolayısıyla bu tür öğretmenlere ve öğrencilere destek gösterilmesi, onların yeni

öğretme yönteminden başarılı bir biçimde yararlanması açısından kaçınılmazdır. Ankete katılan öğretmenlere "çalıştığınız okul, pandemi sürecinde size ihtiyaç duyduğunuz desteği sağlamış mıdır?" sorusunun yöneltilmesinin amacı, eğitim kurumlarının öğretmenlerine bu süreçte ihtiyaç duydukları desteğin sağlanıp sağlanmadığının ölçülmesidir. Katılımcıların yarıdan fazlası (118 kişi) bu soruya "evet", 73`ü "neredeyse evet" seçeneklerini tercih ederek olumlu yanıt vermişler ve çalıştıkları okullardan gerekli desteği aldıklarını ortaya koymuşlar. Sadece 9 öğretmen bu soruya olumsuz yanıt vermişler.

4.1.3.5. Sizce, Uzaktan Eğitimin Hangi Platform Aracılığıyla Gerçekleştirilmesi Daha Uygundur?

Soruya verilen cevapların eğitim düzeyine göre dağılımı aşağıda belirtilmiştir (Tablo 4.30):

Tablo 4-30. Uzaktan eğitim ve eğitim platformları

	Soru ve cevapların dağılımı	Eğitim Düzeyi	WhatsApp aracılığı ile		Televizyonda yayınlanan "canlı ders" aracılığı ile		Uzaktan eğitim platformları – Teams, Zoom vs. ile		"Sanal Okul" uygulaması ile	
30	Sizce, uzaktan eğitimin hangi platform aracılığıyla gerçekleştirilmesi daha uygundur?	Ön Lisans	4	13,79	2	6,90	11	37,93	12	41,38
		Lisans	8	6,20	2	1,55	53	41,09	66	51,16
		Yüksek Lisans	5	14,29	0	0,00	13	37,14	17	48,57
		Doktora	0	0,00	0	0,00	2	28,57	5	71,43

Ön Lisans: 1) WhatsApp aracılığı ile - % 13,79; 2) Televizyonda yayınlanan "canlı ders" aracılığı ile - % 6,90; 3) Uzaktan eğitim platformları – Teams, Zoom vs. ile - % 37,93; 4) "Sanal Okul" uygulaması ile - % 41,38.

Lisans: 1) WhatsApp aracılığı ile - % 6,20; 2) Televizyonda yayınlanan "canlı ders" aracılığı ile - % 1,55; 3) Uzaktan eğitim platformları – Teams, Zoom vs. ile - % 41,09; 4) "Sanal Okul" uygulaması ile - % 51,16.

Yüksek Lisans: 1) WhatsApp aracılığı ile - % 14,29; 2) Televizyonda yayınlanan "canlı ders" aracılığı ile - % 0,00; 3) Uzaktan eğitim platformları – Teams, Zoom vs. ile - % 37,14; 4) "Sanal Okul" uygulaması ile - % 48,57.

Doktora: 1) WhatsApp aracılığı ile - % 0,00; 2) Televizyonda yayınlanan "canlı ders" aracılığı ile - % 0,00; 3) Uzaktan eğitim platformları – Teams, Zoom vs. ile - % 28,57; 4) "Sanal Okul" uygulaması ile - % 71,43.

Azerbaycan`da korona virüs pandemisi başladığı tarihten itibaren uzaktan eğitime geçilmiştir. Mart 2020 tarihinden devam eden bu dönemde dersler farklı uzaktan eğitim platformları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu platformlardan hangisinin daha verimli kullanıldığı, kullanılmasının daha basit olduğunun öğrenilmesi amacıyla öğretmenlere "uzaktan eğitimin hangi platform aracılığıyla gerçekleştirilmesi daha uygundur?" türünden yöneltilen soruya, ""Sanal Okul" uygulaması ile" seçeneğini 100 kişi, "Uzaktan eğitim platformları – Teams, Zoom vs. ile" seçeneğini 79 kişi, "WhatsApp aracılığı ile" seçeneğini 17 kişi, "Televizyonda yayınlanan "canlı ders" aracılığı ile" 4 kişi tercih etmiştir.

4.1.3.6. Öğretmenlerin Uzaktan Eğitim Zamanı Dijital Teknolojilerden Daha İyi Yararlanmaları İçin Özel Kurslar Teşkil Edildi mi?

Öğretmenlerin uzaktan eğitim yöntemi ile dersleri gerçekleştirebilmeleri, bir anlamda onların bu eğitim türü için gerekli olan dijital teknolojilerden yeteri düzeyde yararlanmalarına bağlıdır. Dolayısıyla, öğretmenlere bu tür teknolojilerden yararlanabilmeleri için gerekli eğitimin verilmesi hem bir zorunluluk, hem de eğitimin kalitesinin yüz yüze eğitim dönemi ile kıyaslandığında aşağı düşmemesi açısından önemlidir. Çünkü eğitim sadece bilginin öğretmen tarafından sözel olarak, canlı ve ya sanal ortamda öğrenciye aktarılmasından oluşmamaktadır. Eğitim süreci öğrencilerin bilgi düzeylerinin değerlendirilmesi, görsel verilerden yararlanma, kaynakların bulunması ve yararlanılması gibi süreçleri de içermektedir. Öğretmenlerin ders sürecinde bunlardan gerekli düzeyde yararlanmaları için belli bir eğitime tabi tutulmaları, en iyi halde ihtiyaca bağlı olarak gerçekleştirilebilir. Araştırmada yer alan bu tür soruya verilen cevapların büyük çoğunluğu, eğitim kurumlarının öğretmenleri uzaktan eğitim için gereken dijital teknolojilerden yararlanabilmeleri için kurum içi eğitime tabi tuttukları anlaşılmaktadır. Ankete katılan öğretmenlerin 119`u bu soruyu "evet", 62`si "isteğe bağlı olarak" yanıtlamış, 19 öğretmen ise "hayır" olarak soruya yanıt vermiştir.

Tablo 4-31. Dijital teknolojilerden yararlanma düzeyleri ve öğretmenlere yönelik özel kurslar

	Soru ve cevapların dağılımı	Yaş	Evet		Hayır		İsteye bağlı	
31	Öğretmenlerin uzaktan eğitim zamanı dijital teknolojilerden daha iyi yararlanmaları için özel kurslar teşkil edildi mi?	21-30	9	45,00	0	0,00	11	55,00
		31-40	36	56,25	6	9,38	22	34,38
		41-50	51	60,71	8	9,52	25	29,76
		51-60	16	64,00	5	20,00	4	16,00
		60+	7	100,00	0	0,00	0	0,00

Yaş bazında bu soruyu yanıtlayanların dağılımı şöyledir (Tablo 4.31.):

21-30 yaş grubu: 1) Evet - % 45,00; 2) Hayır - % 0,00; 3) İsteğe bağlı - % 55,00.

31-40 yaş grubu: 1) Evet - % 56,25; 2) Hayır - % 9,38; 3) İsteğe bağlı – % 34,38.

41-50 yaş grubu: 1) Evet - % 60,71; 2) Hayır - % 9,52; 3) İsteğe bağlı - % 29,76.

51-60 yaş grubu: 1) Evet - % 64,00; 2) Hayır - % 20,00; 3) İsteğe bağlı - % 16,00.

61 yaş ve üzeri: 1) Evet - % 100,00: 2) Hayır - % 0,00; 3) İsteğe bağlı - % 0,00.

4.1.3.7. Derslerin Uzaktan Eğitim Yöntemiyle Teşkili Genel Olarak Sizi Memnun Ediyor Mu?

Derslerin uzaktan eğitim yöntemi ile gerçekleştirilmesi korona virüs pandemisi döneminin zorunlu uygulamalarından biridir. Belirtildiği gibi bu tür bir yöntemin tüm dünyada kısa sürede yaygınlaşması eğitimin kalitesine, öğretmen ve öğrencilerin yeni sisteme adaptasyon sürecine ve hatta onların psikolojik durumlarında ciddi yansımalar doğurması kaçınılmaz olmuştur. Öğretmenlerin yeni eğitim yönteminden ne kadar memnun kaldıklarının ölçülmesi amacı taşıyan bu soruya, araştırmaya katılan öğretmenlerin cevapları farklılık arz etse de, genel olarak olumlu seçenekleri tercih edenlerin sayısı daha yüksektir. Şöyle ki, bu soruya 37 öğretmen "evet", 100 öğretmen "neredeyse evet" yanıtını verirken, "hayır" ve "neredeyse hayır" yanıtlarını tercih edenlerin sayısı 63 olarak gerçekleşmiştir.

Mesleki kıdem dikkate alınarak verilen cevapların dağılımı ise oransal olarak aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir (Tablo 4.32.):

Tablo 4-32. Uzaktan eğitim ve öğretmenlerin memnunluk düzeyi

	Soru ve cevapların dağılımı	Mesleki Kıdem	Evet		Hayır		Neredeyse, evet		Neredeyse, hayır	
32	Derslerin uzaktan eğitim yöntemiyle teşkili genel olarak sizi memnun ediyor mu?	1-5 yıl	2	6,06	11	33,33	16	48,48	4	12,12
		6-10 yıl	13	17,33	9	12,00	40	53,33	13	17,33
		11-15 yıl	8	18,18	2	4,55	26	59,09	8	18,18
		16-20 yıl	6	42,86	1	7,14	5	35,71	2	14,29
		21 +	8	23,53	8	23,53	13	38,24	5	14,71

1-5 yıl: 1) Evet - % 6,06; 2) Hayır - % 33,33; 3) Neredeyse evet - % 48,48; 4) Neredeyse hayır - % 12,12.

6-10 yıl: 1) Evet - % 17,33; 2) Hayır - % 12,00; 3) Neredeyse evet - % 53,33; 4) Neredeyse hayır - % 17,33.

11-15 yıl: 1) Evet - % 18,18; 2) Hayır - % 4,55; 3) Neredeyse evet - % 59,09; 4) Neredeyse hayır - % 18,18.

16-20 yıl: 1) Evet - % 42,86; 2) Hayır - % 7,14; 3) Neredeyse evet - % 35,71; 4) Neredeyse hayır - % 14,29.

21 yıl ve üzeri: 1) Evet - % 23,53; 2) Hayır - % 23,53; 3) Neredeyse evet - % 38,24; 4) Neredeyse hayır - % 14,71.

4.1.3.8. Sizce, Pandemi Sonrası Uzaktan Eğitim Sistemi Uygulanmalı Mıdır?

Yanıtların cinsiyete göre dağılımı (Tablo 4.33.):

Tablo 4-33. Pandemi sonrası uzaktan eğitim

	Soru ve cevapların dağılımı	Cinsiyet	Evet		Hayır		Bazı dersler için evet		Orta okul düzeyi için hayır	
33	Sizce, pandemi sonrası uzaktan eğitim sistemi uygulanmalı mıdır?	Kadın	12	8,70	77	55,80	12	8,70	37	26,81
		Erkek	7	11,29	40	64,52	4	6,45	11	17,74

Kadın: 1) Evet - % 8,70; 2) Hayır - % 55,80; 3) Bazı dersler için evet - % 8,70; 4) Orta okul düzeyi için hayır - % 26,81.

Erkek: 1) Evet - % 11,29; 2) Hayır - % 64,52; 3) Bazı dersler için evet - % 6,45; 4) Orta okul düzeyi için hayır - % 17,74.

Günümüzde insanların düşündüren sorulardan biri de, pandemi sonrası süreçte uzaktan eğitim sisteminin uygulanmasıdır. Ankete katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu eğitimin bu yöntemle devam ettirilmesine olumsuz yaklaşmıştır. Soruya 19 öğretmen "evet", 16 öğretmen "bazı dersler için evet" seçeneğini işaretlerken, 117 katılımcı "hayır", 48 katılımcı ise "ortaokul düzeyi için hayır" seçeneğini tercih etmişler.

4.1.4. Açık Uçlu Görüşme Formu

4.1.4.1. Uzaktan eğitimin avantajlar ve dezavantajları

Avantajları: Bu soruya verilen cevapları genellediğimiz zaman ağırlıklı olarak uzaktan eğitimin avantajlı yönleri ile ilgili aşağıdaki görüşler karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle, öğrenci ve öğretmenlerin enformasyon-komünikasyon teknolojilerinden yararlanma becerileri gelişmektedir. İkincisi, öğrencilerin derslere katılım göstergeleri yüzyüze eğitimle kıyaslandığında daha yüksek düzeyde gerçekleşmektedir. Bu durum öğrencilerin derse katılım konusunda sorumluluğunun arttığını göstermektedir.

Dezavantajları: Açık uçlu soruları cevaplandıran öğretmenlerin görüşlerine göre ise uzaktan eğitimin dezavantajlı yönleri şunlardır: Birincisi, İnternetin hızının zayıf olması, ikincisi, bazı öğrencilerin derse bağlanması için gerekli teknolojinin bulunmaması. Bu konuda en dikkat çeken hususlardan biri, öğretmenler, öğrencilerin konuyu benimseme düzeyinin düşük olmasını uzaktan eğitimin en büyük dezavantajlarından biri olarak görürler.

4.1.4.2. Pandemi döneminde derslerin düzenlenmesinde karşılaşılan ve halen çözüm bekleyen sorunlarla ilgili görüş ve öneriler

a. internet bağlantısının kalitesi

b. derse katılımın düzeyi,

c. kurumun desteği,

d. eğitimin kalitesi,

e. öğretmen ve öğrencilerin motivasyonu

a. İnternet probleminin tam olarak çözüme kavuşmaması halen devam eden sorunların başında gelmektedir. Görüldüğü gibi internetin düşük hızda olması, öğrencilerin uzaktan eğitim için gereken teknolojik ürünlere sahip olmaması ve bunu bahane ederek derse katılmamaları en çok öne çıkan sorunlardır.

b. Velilerin derse müdahale etmesi lise 2 ve lise son sınıf öğrencilerinin derse katılım düzeylerinin çok düşük olması sorun olarak kalmaktadır.

c. Öğrencilerin bir kısmı ısrarla uzaktan eğitim için gerekli olan teknolojik ürünlerin elde etmeleri için gerekli maddi durumlarının olmadığını söylemekte ve bu sorun halen devam etmektedir. Bu durum eğitim kurumlarının desteğine olan ihtiyacı artırmaktadır. Anket çalışmasına katılan öğretmenlerin bu sorunların çözülmesi için öne sürdükleri teklifler içinde, devletin ekonomik durumu kötü olan ailelerden olan öğrencilere derse katılmaları için teknolojik ürünleri elde etmeleri için hibe veya kredi yolu ile maddi destek sağlaması yer almaktadır.

d. Uzaktan eğitim kalite olarak yüzyüze eğitimden daha zayıf kaldığı genel kanıdır.

e. Hem öğrenciler, hem de öğretmenler arasında uzaktan eğitimde motivasyon eksikliğinin bulunması, verilen cevaplardan açıkça görülmektedir. Bu sorunun çözümü için belirli bir sürenin geçmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, pandeminin uzaması sonucu uzaktan eğitimin uzun süre devam etmesi öğrencilerin ve öğretmenlerin uzaktan eğitime olan motivasyonunu giderek artıracaktır.

4.1.4.3. Uzaktan eğitimle ilgili aşağıdaki konularda önerileriniz:

a. internetin ücretsiz olması

b. uzaktan eğitim konusunda kurum içi eğitim

c. geleneksel eğitime geçiş

d. uzaktan eğitimin uygulanma süre ve durumu

Yukarıdaki başlıklara en fazla verilen cevaplar ise aşağıda belirtilmiştir:

- *Öğretmenler ve öğrenciler için internet ücretsiz olsun,*

- *Uzaktan eğitimle ilgili halk kesimleri içinde bilinçlendirilme çalışmaları gerçekleştirilsin,*
- *Uzaktan eğitime son verilmeli, geleneksel eğitime geçilmeli,*
- *Uzaktan eğitim sadece pandemi döneminde değil, geleneksel eğitime geçildikten sonra da uygulanmalıdır. Örneğin, sağlık sorunları yaşayan öğretmenler ve öğrenciler için bu tür eğitim yöntemi daha doğru çözüm yolu olacaktır.*

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Pandemi döneminde geleneksel eğitimden uzaktan eğitime geçiş, Azerbaycan`ın eğitim sisteminin hazırlıksız yakalanması sonucunda plansızlık, yeniliğe direnç, bilinmezlikten korkma, bilgi ve vizyon eksikliği, pandemiyi kabullenememe, alt yapı eksikliği gibi ciddi sorunların yaşanmasına sebep olmuştur. Pandemi süreci ve karşılaşılan sorunlar uzaktan eğitime farklı bir boyut kazandırmış, eğitim kurumlarında geleneksel eğitime ara verilmesi sonucunda uzaktan eğitim modeline geçen öğretim kurumlarında hem uzaktan eğitime erişim konusunda hem de eğitimin kalitesi ile ilgili çeşitli sıkıntıların yaşandığı gözlenmiştir.

Araştırma sonucunda pandemi sürecinde eğitimde dijital teknolojilerden yararlanma oranının arttığı görülmektedir. Anket çalışmasına katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğunun bu doğrultuda görüş belirtmesi, söz konusu dönemde öğretim sürecinde uzaktan eğitim amacıyla dijital teknolojilerden yaygın şekilde yararlanıldığı gerçeğini yansıtmaktadır.

Pandemi döneminde genel olarak eğitim sürecini, özel olarak ise derslerin kalitesini etkileyen temel faktörlerden biri de internetin kalitesi olmuştur. Burada özellikle internetin hızı ve internet akışının kopmaması dersi etkilemekte olan en önemli belirleyici etkenler arasında bulunmaktadır. Bu konunun sorulduğu soruyu yanıtlayan öğretmenlerin cevapları incelendiğinde Azerbaycan`da pandemi sürecinde internetin kalitesinin yeteri düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır.

Korona virüs pandemisi döneminde Azerbaycan`da uzaktan eğitim sürecinde, özellikle sürecin başında farklı eğitim platformlarından yararlanılmıştır. Daha sonraki dönemde bu gün de ülkede uzaktan eğitim için kullanılmakta olan “Microsoft Teams” sistemine geçilmiştir. Bu tür eğitim platformlarının eğitimin kalitesine nasıl etkilediği yönünde katılımcılara yönlendirilen soruya verilen cevaplar genellikle olumlu yönde olmuştur. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu bu soruya evet ve ya kısmen yönünde yanıt vererek, eğitimde kullanılmış internet platformlarının uzaktan eğitim için yeteri düzeyde olduğu algısına sahip olduklarını göstermişler. Pandemi sürecinin devam etmesi bu tür platformlarının daha gelişmiş versiyonlarının ortaya çıkması ile sonuçlanabilir ki, bu da eğitimde niteliksel bir dönüşüm yaşanmasına neden olabilir.

Pandemi döneminde uzaktan eğitim sürecini ve öğrenimin kalitesini etkileyen bir diğer etken ister öğretmenlerin, isterse de öğrencilerin bu eğitim türü için gerekli olan dijital teknolojilerden yararlanma düzeyleridir. Genelde eğitim platformları sadece bilginin iletilmesi ve alınmasını sağlayanın yanı sıra, eğitim süreci için gerekli olan diğer çok önemli işlevleri de içermektedir. Fakat öğretmenlerin büyük çoğunluğunun bu tür platformlardan yararlanmak için gerekli bilgi, beceri ve tecrübeye sahip olmaması eğitimi olumsuz yönde etkilemektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi, bu tür eğitim sadece öğretmenlerin dersi anlatması ile sınırlı değildir. Eğitim materyallerinin monitöre yansıtılması, sınıfa ve her kesin katılımına açık sınav ortamının oluşturulması, eğitim platformunun diğer fonksiyonlarından gerektiği zaman yararlanılması gibi çok sayıda işlemi de kapsamaktadır. Katılımcı öğretmenlerin büyük çoğunluğu bu konuda gerekli bilgi ve beceriye sahip oldukları görüşünü ortaya koymuşlar.

Öğretmenlerin uzaktan eğitim sürecinde derse yeteri düzeyde motive olmaları kadar, öğrencilerin de hem derse katılım konusunda hem de derse konsantre olma konusunda ne kadar motive oldukları da son derece önemlidir. Çünkü öğrencilerin derse katılmaları için gereken teknolojilere sahip olmaları kadar uzaktan eğitim biçiminde gerçekleşen derslere konsantre olmaları ve yüksek düzeyde katılım göstermeleri de doğrudan motivasyonla bağlı bir durumdur. Bunun farkında olunması önemli bir faktördür. Sonuçta öğrencilerin derse motive olması sadece öğrencinin çabası ile mümkün olmadığı için, okul, öğretmen ve veli üçgeninin üzerine bu süreçte ciddi sorumluluk düşmektedir. Öğretmenlerin öğrencilerin derse motive olmaları için ne kadar çaba harcadıklarının öğrenilmesi amacıyla sorulan soruya araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu olumlu yanıt vermiştir. Uzaktan eğitimin amacı, yüz yüze eğitimde olduğu gibi öğrencilerin gereken eğitimi en iyi şekilde almalarının sağlanmasıdır. Bu soruda öğretmenler uzaktan eğitim sırasında öğrencilerin dijital teknolojilerden yararlanma konusunda motivasyonunu nasıl algıladıklarını ortaya koymuşlar.

Araştırmada pandemi döneminde uzaktan eğitime ayrılan sürenin yeterli olup olmadığı da ankete katılan öğretmenlere sorulmuştur. Azerbaycan`da uzaktan eğitim sürecinde ders saatlerinin süresi pandemiden önceki dönemden farklı olarak daha az olmuştur. Örneğin, orta okullarda bir derse pandemi öncesi 45 dakika ayrıldığı halde,

pandemi döneminde bu süre 15 dakika kısaltılmıştır. Yine aynı şekilde yüksek öğretim kurumlarında derslerin süresi 1 saatle sınırlandırılmıştır. Ders süresinin kısaltılmasının öğretmenler tarafından nasıl algılandığına dikkat yetirdikte, katılımcıların yarıdan fazlasının bu sürenin yeteri düzeyde olduğu algısına sahip olduğu görülmektedir.

Farklı branşlara sahip öğretmenler derslerde öğrencilere konuyu pandemi öncesi dönemde olduğu düzeyde anlatabilmekteler. Uzaktan eğitim sırasında konuyu öğrencilere yüz yüze eğitim zamanındaki kadar anlatabiliyor musunuz, sorusuna verilen cevaplar içinde ağırlıklı olarak "evet" algısı görülmektedir. Ankete katılan öğretmenlerin yaş açısından soruya verdikleri cevaplar dikkate alındığında yaş oranının yükselmesi ile "hayır" cevabının oranının düştüğü, "evet" cevabının oranın yükseldiği görülmektedir. Bu durum genç öğretmenlerin ders süresinin kısa olduğu algısını taşıdıklarını göstermektedir.

Korona virüs pandemisi dönemi ve post pandemi dönemi ile ilgili insanları kaygılandıran çok sayıda sorular bulunmaktadır. Eğitim açısında ise en büyük kaygı pandemi sürecinde eğitimin kalitesinin aşağı düştüğü, bu durumun öğrencilerin bilgi düzeylerini olumsuz yönde etkileyeceği kaygısıdır. Nitekim araştırmaya katılan ve bu yöndeki soruya yanıt veren öğretmenlerin büyük çoğunluğunun algısı sürecin öğrencilerin bilgi düzeyini olumsuz etkileyeceği yönündedir. Bu tür bir algı aslında toplumun geneline yayılan bir algıdır ve öğretmenlerin bu algıya sahip olması konunun ciddiyetini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, Azerbaycan devleti de, pandemi sürecinin daha az zararla atlatılması için eğitimin kalitesini artırıcı önlemleri sıkılaştırmalıdır.

Beklenmedik bir zamanda ve hızlı bir biçimde pandemi sürecinin en ağır hal alması eğitim sisteminin süreci az hasarla atlatması için gereken önlemleri hazırlıksız yakaladı. Ders materyallerinin bu tür eğitim için uygun olması da tartışılan bir diğer sorundur. Ders materyalleri uzaktan eğitim için yeterli midir? Korona virüs pandemisi sürecinin beklenmedik ortaya çıkması toplumsal yapının farklı alanlarında olduğu gibi, eğitimde de ciddi sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sürecin eğitim sistemini olumsuz etkilemesinde yer alan nedenler arasında derslerde kullanılan materyallerin uzaktan eğitim için yararlı olmamasıdır. Bu konuda mevcut teorik çalışmalar yukarıdaki savı desteklemektedir. Bu anket çalışmasına katılan

öğretmenlerin de büyük çoğunluğunun bu yönde görüş belirtmesi, teorik çalışmaların sonuçlarını doğrular niteliktedir.

Uzaktan eğitim Azerbaycan için tam olarak yeni bir eğitim biçimidir. Dolayısıyla sistemin içinde bulunan öğretmenler ve öğrenciler için bu eğitim biçimi farklı algılanmaktadır. Bazıları tarafından bu tür eğitim daha olumlu karşılandığı halde, bir kısım öğretmen ve öğrenci için ise olumsuz bir algı oluşturmaktadır. Ankete katılan öğretmenlerin de uzaktan eğitime bakışı farklılıklar azr etmektedir. Fakat genel yaklaşım olumsuz yönü ile dikkat çekmektedir. Katılımcıların sadece 7`si uzaktan eğitime "iyi" bakmaktadır. 47 katılımcı uzaktan eğitimi "normal", 114 katılımcı "özel durumlarda yararlı" olarak algılamaktalar. 21 kişi uzaktan eğitimin "tatmin edici olmadığını" ve 11 öğretmen ise uzaktan eğitime karşı olduklarını belirtmişler. Bu sonuçlar içinde en dikkat çekici sonuç, uzaktan eğitimin "özel durumlarda yararlı" olduğu yönündedir. Öğretmenlerin, uzaktan eğitimin hangi koşullarda devam etmesine ihtiyaç olduğu yönündeki soruya, "özel durumlarda yararlı olduğu" yönünde bir yaklaşım ortaya koymaları, eğitim bu çeşidinin pandemi sonrası dönemde de belli koşullar için devam etmesinin faydalı olacağını göstermektedir.

Öğretmenlerin büyük çoğunluğu yüz yüze eğitime daha öncelik vermekteler. Katılımcıların, yüz yüze, yoksa uzaktan eğitime mi öncelik verdikleri ve hangisini tercih ettikleri yönündeki soruya verdikleri cevaplarda, yüz yüze eğitimin daha çok tercih edildiği baskın olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcı öğretmenlerin sadece yüzde biri uzaktan eğitimi tercih ettikleri halde, her ikisinin de avantajlı yönleri bulunduğunu belirten öğretmenlerin oranı yüzde 24,5 olarak gerçekleşmiştir. Katılımcıların yüzde 75`i ise yüz yüze eğitimi tercih ettikleri yönünde görüş belirtmişler. Bu durum öğretmenler için de, eğitim sistemine dahil olan diğer aktörler gibi, yüz yüze eğitimin daha çok tercih edildiği gerçeğini yansıtmaktadır.

Öğrencilerin uzaktan eğitime olan motivasyonu dersin kalitesini, öğrencilerin bilgiyi benimseme düzeyini etkilemekte ve bu etki sınav sonuçlarına da yansımaktadır. Öğrencilerin uzaktan eğitime olan motivasyonu ise yeni ortaya çıkan bir motivasyon türü olarak, öğretmenler tarafından ders sırasında ve sınav esnasında gözlemlenebilmektedir. Uzaktan eğitime öğrencilerin ne düzeyde motive olduklarının ölçülmesi amacıyla ankete katılan öğretmenlere yöneltilen bu soruya öğretmenlerin çoğu az bir kısmı "yüksek" ve bir kısmı "çoğunlukla yüksek" şeklinde

olumlu algı ortaya koyduğu halde, öğretmenlerin büyük çoğunluğu ise öğrencilerin uzaktan eğitime motivasyonu ile ilgili olumsuz algıya sahip olduklarını belirtmişler.

Uzaktan eğitim zamanı öğrencilerde öğretmenle canlı iletişim kurmak ihtiyacı duyuluyor mu? Geleneksel ders yönteminde öğrenciler öğretmenle canlı iletişim içinde bulunmaktalar. Bu ihtiyacın ne kadar önemli olduğunu uzaktan eğitim sürecinde daha iyi anlaşılmaktadır. Öğrencilerin ders sırasında öğretmenle canlı iletişim kurmak ihtiyacı duyup duymadıkları sorusuna ankete katılan öğretmenlerin büyük kısmı "evet" yanıtını vermesi, uzaktan eğitimin öğrencilerin doğrudan iletişim kurma becerilerini olumsuz etkilediğini göstermektedir. Öğrencilerin sınıf arkadaşları, öğretmenlerle sürekli sanal iletişim içinde bulunması, onların gerçek yaşantısında da canlı iletişim kurmak becerilerine olumsuz yansıyabilecektir. Bu soruya katılan öğretmenlerin verdikleri cevaplar içinde öğretmenlerin canlı iletişime ihtiyaç duydukları yönünde bir algı olduğu anlaşılmaktadır.

Öğrencilerin uzaktan eğitime olan ilgileri yüz yüze eğitimle kıyaslandığında son derece düşüktür. Öğrencilerin uzaktan eğitime ilgileri öğretmenler tarafından sürekli gözlemlenmekte ve çeşitli ortamlarda tartışma konusunda dönüşmektedir. Genel kanı öğrencilerin uzaktan eğitime olan ilgisinin geleneksel eğitime oranla daha düşük kaldığı yönündedir. Bu sonuç konu ile ilgili yürütülen teorik ve ampirik araştırmalarda ortaya çıkmaktadır. Bizim araştırmamıza katılan öğretmenlerin de büyük çoğunluğunda uzaktan eğitime, öğrencilerin ilgisinin aşağı olduğu yönünde algıya sahip oldukları gözükmektedir.

Yüz yüze eğitime geçilmesinin gecikmesi öğrencilerin şimdiki ve gelecek eğitim düzeylerini olumsuz etkileyecektir. Yüz yüze eğitime geçilmesinin gecikmesi öğrencilerin şimdiki ve gelecek eğitim düzeylerine etkisi nasıl olacak, sorusuna ankete katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu "olumsuz" yönünde görüş belirtmişler. Bu sonuç eğitim sisteminin önemli unsurlarından biri olan öğretmenlerde sanal eğitime olan olumsuz yaklaşımın öğrencilerin gelişimi bakımından yansımasıdır. Ankete katılan öğretmenlerden yüzde 26`sı bu soruya "olumlu" yaklaşırken, "olumsuz" algı ortaya koyan katılımcı sayısı yüzde 64 olarak gerçekleşmiştir.

Araştırma sonucunda öğrencilerin yüz yüze eğitime daha öncelik verdiği ortaya çıkmıştır. Öğretmenler kadar, öğrenciler de geleneksel eğitim türüne daha alışıklar.

Öğrencilerin okula gelmesi, sınıf arkadaşları ile canlı iletişime geçmesi, öğretmenlerle yüz yüze oturması ve dinlemesi sosyal bir varlık olarak her bir öğrencinin ihtiyacı ve sosyalleşmesinin bir aracıdır. Bunun dışında öğrencilerin başarı düzeyinin yükselmesi, çalışma azminin artmasında geleneksel eğitim daha faydalıdır. Nitekim ankete katılan öğretmenler de bu yönde görüş belirtmişler. Soruya verilen yanıtlar içinde öğrencilerin yüz yüze eğitime daha öncelik verdikleri baskın olarak ortaya çıkmıştır. Ankete katılan öğretmenlerin yüzde 86`si bu yönde algı ortaya koymuşlar. Diğer iki seçeneği tercih eden katılımcı sayısı ise sadece yüzde 14`te kalmıştır.

Azerbaycan`da pandemi sürecinde uzaktan eğitim için, eğitim kurumlarının gerekli ortamı sağladığı görülmektedir. Korona virüs pandemisinin kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına alması eğitimde de kısa sürede çözümü zor sorunların yaşanmasına neden olmuştur. Pandemi sürecinin kısa sürede yaygınlaşması ve karantina önlemlerinin uzun bir dönemi kapsaması Azerbaycan`ın eğitim sisteminin çok sayıda sorunla karşı karşıya kalmasına yol açmıştır. Eğitimin geleneksel yöntemle değil, uzaktan yapılmasının kaçınılmaz olması, derslerin sorunsuz devam etmesi ve öğrencilerin başarı düzeyinin sağlanması açısından yöneticilerin üzerine büyük sorumluluk yüklemiştir. Okulların bazıları bu sorunların üstesinden daha başarılı ve kısa sürede geldiği halde, bazı okullarda yeni eğitim yöntemine adaptasyon açısından sorunlar yaşanmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin çalıştıkları okulların uzaktan eğitim için gerekli ortamı sağlayıp sağlamadığı yönündeki soruya verdileri cevaplar içinde “evet” ve “neredeyse evet” yanıtları çoğunluğu oluşturması, araştırma örneklemine dahil olan okulların yönetiminin pandemi sürecinde uzaktan eğitim için gerekli önlemleri aldığını göstermektedir.

Öğretmenlerin uzaktan eğitim zamanı dijital teknolojilerden daha iyi yararlanmaları için özel eğitime tabi tutulması son derece önemlidir. Öğretmenlerin uzaktan eğitim yöntemi ile dersleri gerçekleştirebilmeleri, bir anlamda onların bu eğitim türü için gerekli olan dijital teknolojilerden yeteri düzeyde yararlanmalarına bağlıdır. Dolayısıyla, öğretmenlere bu tür teknolojilerden yararlanabilmeleri için gerekli eğitimin verilmesi hem bir zorunluluk, hem de eğitimin kalitesinin yüz yüze eğitim dönemi ile kıyaslandığında aşağı düşmemesi açısından önemlidir. Çünkü eğitim sadece bilginin öğretmen tarafından sözel olarak, canlı ve ya sanal ortamda

öğrenciye aktarılmasından oluşmamaktadır. Eğitim süreci öğrencilerin bilgi düzeylerinin değerlendirilmesi, görsel verilerden yararlanma, kaynakların bulunması ve yararlanılması gibi süreçleri de içermektedir. Öğretmenlerin ders sürecinde bunlardan gerekli düzeyde yararlanmaları için belli bir eğitime tabi tutulmaları, en iyi halde ihtiyaca bağlı olarak gerçekleştirilmelidir. Araştırmaya katılan öğretmenler bu konuya şu şekilde yaklaşmışlar; eğitim kurumları öğretmenlerini uzaktan eğitim için gereken dijital teknolojilerden yararlanabilmeleri için kurum içi eğitime tabi tutmalıdır.

Derslerin uzaktan eğitim yöntemiyle teşkili genel olarak öğretmenler tarafından yeterli bulunmaktadır. Bilindiği gibi, uzaktan eğitim yöntemi ile derslerin gerçekleştirilmesi korona virüs pandemisi döneminin zorunlu uygulamalarından birisidir. Belirtildiği gibi bu tür bir yöntemin tüm dünyada kısa sürede yaygınlaşması eğitimin kalitesine, öğretmen ve öğrencilerin yeni sisteme adaptasyon sürecine ve hatta onların psikolojik durumlarında ciddi yansımalar doğurması kaçınılmaz olmuştur. Öğretmenlerin yeni eğitim yönteminden ne kadar memnun kaldıklarının ölçülmesi amacı taşıyan bu soruya, araştırmaya katılan öğretmenlerin cevapları farklılık arz etse de, genel olarak olumlu seçenekleri tercih edenlerin sayısı daha yüksektir.

5.2. Tartışma

Tehsil.biz haber sitesinin yaptığı bir ankete göre, katılımcıların % 70`i eğitimin geleneksel yüzyüze gerçekleştirilmesine biran önce dönmekten yana (https://tehsil.biz/news/az/4099/Pandemiya-dvrnd-distant-thsil-SORU). Buna neden olarak bazı katılımcılar çocukların evde sıkılması ve velilerin yükünün artması, bir kısım katılımcı ise buna neden olarak uzaktan eğitimin ortaya çıkardığı sorunlardan yorulduklarını öne sürmekteler. Onlayn ankete katılan ve uzaktan eğitimden memnun olan veliler artık bu yönteme alıştıklarını, eğitimin çağdaşlaşarak yeni kurallarla uygulanmasını desteklediklerini iddia etmişler. Bu tür katılımcılara göre, artık teknoloji çok gelişmiş, devletlerin de sunduğu olanakları dikkate alarak, bu tür eğitim yöntemine devam edilmesi daha faydalı olacaktır. Bu durum tez çalışmasına katılan öğretmenlerin benzer soruya verdiği cevapla paralel sonuçlar ortaya koymaktadır.

Uzaktan eğitimden memnun kalmayanlar içinde öğretmenler de bulunmaktadır. Bir kısım katılımcı ise, pandemi süreci tam sonlanmadan yüzyüze eğitime dönümlesini çok riskli bulmuşlar. Hatta pandemi sonlanmadan yüzyüze eğitime dönülmesi durumunda "çocuğumu okula göndermeyeceğim" – seçeneğini tercih eden veliler bile olmuştur.

Onlayn derslere bağlanmakta zorluk yaşayan öğrenciler bu konuda hem kendilerini, hem de "uzaktan eğitim"i kınamışlar. Bunlar arasında eğitimin yeni kurallara göre düzenlenmesini, dersleri monitör karşısında dinlemeyi sevenler de yer almış, genel olarak hiçbir neden olmadan onlayn derslere katılmayan öğrenciler de bulunmaktadır. Araştırmamızda yer alan sorular içinde uzaktan eğitimle ilgili yaşanan sıkıntılarla ilgili sorulara verilen cevaplardan da anlaşıldığı üzere uzaktan eğitime geçildiği ilk aylarda sistemin karşılaştığı sorunlar için teknolojiden yararlanmanın aşağı düzeyde olmasının oluşturduğu sorunlar toplumda büyük tedirginlik doğurmaktaydı.

Şamil Sadık, "Pandemiya döneminde distant eğitim" adlı makalesinde (28 Nisan 2020) uzaktan eğitimin güncel sorunlarının tartışıldığı bir dönemde 1200 velinin katılımı ile gerçekleştirilen anketin sonuçlarını değerlendirmiştir. (https://hedefliseyi.edu.az/pandemiya-dovrund%C9%99-distant-t%C9%99hsil).

Ankete katılanların % 39,6`sı uzaktan eğitimin özel durumlarda faydalı olacağı yönünde görüş belirtmişler. Katılımcıları % 31`i iyi, % 18,9`u ise pekiyi biçiminde uzaktan eğitimi değerlendirmişler. Sadece % 10`luk kısım eğitimin bu biçimine kötü bir eğitim biçimi olarak yaklaşmıştır. Araştırmamızda yer alan benzer soruya ise katılımcıların % 72`si olumsuz yönde görüş belirtmişler.

Uzaktan eğitim biçimi ve onlayn dersler internet üzerinden yapıldığı için belli teknik sorunları ve demirbaşlarda oluşan arızaları değerlendiren katılımcılar yarıdan fazlası (%53,3`ü) bu kabilden olan sorunların çok az olduğunu, % 32`si sık sık yaşandığını, % 14,7`si ise hemen hemen hiç yaşanmadığını belirtmişler.

Onlayn dersler zamanı konunun öğrenilmesi ve öğredilmesinin zorluk düzeyi ile ilgili farklı görüşler de toplumda yer almaktadır. Bu sürecin öğrencilere daha kolay veya daha zor olduğu yönündeki soruya katılımcıların % 41,`7`si iki eğitim yöntemi arasında öğrence açısından keskin bir farklın bulunmadığı, % 33,2`si uzaktan eğitim yöntemi ile öğrenmenin zor olduğu, %10,5`i ise daha kolay olduğu yönünde görüş

belirtmişler. Katılımcıların % 14,6`sı ise bu soruya yanıt vermekte zorlandıklarını söylemişler.

Onlayn dersler zamanı öğretmenlerin kamaralarını kapatması, öğrencilere iletişim kopukluğu yaşaması, duygu ve emosyalarını iletememesi durumunun öğrencilerde hangi izlenimi doğurduğu, bu tür iletişimin canlı iletişimi ikame edebilir mi sorusuna ise katılımcıların % 69,4`ü canlı iletişime gereksimin duyduklarını, % 21,6`sı sanal iletişimi tercih ettiklerini belirtmişler. Araştırmamızda yer alan benzer soruya katılımcıların % 70`inden fazlası öğrencilerin canlı iletişime ihtiyaç duyduğu yönünde fikir açıklamıştır (bkz. Tablo 4-21).

Uzaktan eğitim süreci zamanı eğitim sonuçlarının ne kadar efektif olduğu toplumun en fazla kuşku duyduğu sorunlardan biridir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun, yani % 74,3`nün görüşüne göre, canlı dersler zamanı sınav sonuçları daha iyi ve daha efektifti. Bu sonuçlar her ne kadar araştırmamızın benzer soruya verilen cevaplarla paralellik göstermektedir (%80) (bkz. Tablo 4-16).

Veliler onlayn dersler zamanı çocuklarının yanında olmalı, derse bağlanmakta ve ders sürecinde kendisine yardımcı olmalı, dersin verimli geçmesi için çaba harcamalıdır. Bu tür soruya katılımcıların % 34,9`u ara sıra, çocuk isterse yardımcı olduklarını, % 22,8`i durumları icabı bazen yardım ettiklerini, % 22,7`si hiçbir yardım etmediklerini, % 19,6`sı ise her zaman yardım ettiklerini belirtmişler. Tez çalışmasına katılan öğretmenler ise genellikle velilerin çocuklarının onlayn derslerinde onlara yardımcı olmadıkları yönünde görüş belirtmişler.

Katılımcıların % 38,1`i uzaktan eğitimin özel durumlar için, geçici olarak okula devam edemeyen (hastalık, ikamet adresinin değişmesi vs.) öğrenciler için yararlı olacağını belirtmişler. Velilerin % 28,5`i uzaktan eğitim yönteminin bağımsız biçimde kendimi geliştirmek yeteneğine sahip öğrenciler için uygun olduğunu, % 26,5 katılımcı ise tüm öğrenciler için bu yöntemin yararlı olacağı yönünde görüş ortaya koymuşlar. Araştırmamızda görüşüne başvurulan öğretmenlerin ise % 60`ı pandemi sonrası uzaktan eğitime devam edilmemeli, % 7`si ise bazı dersler için devam edilmeli şeklinde görüş belirtmişler. Ayrıca Bağımsız öğrenebilen öğrenciler için uzaktan eğitime devam edilmesi yönünde görüş belirten katılımcıların oranı ise % 60 civarında olmuştur (bkz. Tablo 4-22).

Uzmanların üzerinde durduğu sorunlar arasında uzaktan eğitimin öğrencilerin, çocukların hayat ritmini değiştiği yönündedir. Sanal eğitime geçildikten sonra yeniden geleneksel eğitime adapte sürecinde zorlukların yaşanması kaçınılmazdır. Eğtim uzmanlarından biri olan Elçin Efendi`ye göre, önceki dönemlerle kıyaslandığında uzaktan eğitime olan ilgi giderek artmaktadır. Bu ilginin nedeni insanların günlük harcamalarının azalması, zamandan tasarruf ve sorumluluklarının azalmasıdır (https://konkret.az/distant-tehsil-neleri-deyisdi-psixoloq-ve-tehsil-ekspertinden-cavab/).

5.3. Öneriler

Pandemi dönemi sona erdikten sonra da, uzaktan eğitim yöntemine tam olarak son verilmemelidir. Bunun için birkaç neden sıralamak mümkündür: öncelikle, eğitimin belli kademelerinde, ister ders aşamasında, isterse de sınav aşamasında bu yöntemden yararlanılması, gelecekte benzer sorunlar zamanı sistemin buna hazırlıklı olması açısından faydalı olacaktır. Diğer açıdan belli sağlık sorunları bulunan öğretmenlerin ve öğrencilerin yüz yüze derse devam edememesi gibi durumlarda uzaktan eğitim yöntemi ile derse katılmaları doğru bir yaklaşım olarak gözükmektedir. Küreselleşme döneminde hızla gelişen küresel iletişim ağı, eğitim sisteminde de bu yönde bir dönüşümün yaşanmasını kaçınılmaz etmektedir. Dolayısıyla çağın gereksinimleri doğrultusunda eğitim sisteminin de uzaktan eğitime geçilmesi yönünde belli adımları atması gerekmektedir. Zaten günümüzde bilgiye ulaşılması son derece kolay bir hal almıştır ve özellikle yükseköğretim düzeyinde öğrencilerin zorunlu olarak okullara getirilmesi önceki yıllarda olduğu kadar anlam taşımamaktadır.

Eğitim sürekli gelişen bir yapıya sahiptir. Toplumun gereksinimleri ve bilimde yaşanan hızlı gelişime ayak uydurması için eğitim sisteminin de sürekli bir gelişim göstermesi gerekir. Aksi halde eğitim toplumun gelişmesi için gerekli işlevi göremez ve bilimsel gelişimin çok gerisinde kalabilir.

Korona virüs pandemisi döneminde uzmanları kaygılandıran en ciddi sorunlardan biri uzaktan eğitim sisteminin öğrencilerin gelişim düzeylerini olumsuz etkileyeceği yönünde olmuştur. Araştırmamıza katılan öğretmen görüşleri içinde bu yönde bir

kaygının olduğu açıkça görülmektedir. Dolayısıyla uzaktan eğitimin daha faydalı olabilmesi için, bu eğitim sistemi için yararlı olacak daha gelişmiş programlara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu tür eğitim programlarının geliştirilmesi hem ders aşamasında, hem öğrencilerin verilen materyalleri nasıl benimsediklerinin değerlendirilmesi aşamasında faydalı olacaktır. Dolayısıyla, uzaktan eğitim için daha gelişmiş eğitim programları hazırlanması ve geliştirilmelidir.

Tüm dünyada olduğu gibi Azerbaycan`da da uzaktan eğitime beklenmedik bir zamanda geçilmesi, çok sayıda sorunla karşı karşıya kalınmasına neden oldu. Uzaktan eğitim Azerbaycan`da daha önce hiçbir zaman uygulanmadığı için, hem öğretmenler hem de öğrenciler bu süreçte çok sayıda sıkıntılı durumla yüzleştiler. Öğretmenlerin bir kısmı uzaktan eğitim için gerekli teknolojik ürüne (bilgisayar, tablet, telefon vs.) sahip olmadığı gibi, büyük çoğunluğu, internet erişimi ve uzaktan eğitim platformlarından yararlanmak için yeteri bilgi düzeyine sahip olmama gibi ciddi sorunlarla karşılaşmışlar. Halen bu sorunlar devam etmektedir. Eğitim programlarının gelişmesi ve farklı eğitim programlarına geçilmesi öğretmenlerde bu programlardan yararlanma konusunda halen sıkıntıların devam etmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla, uzaktan eğitim döneminde derslerin kalitesini yükseltmek için öğretmenlere kurum içi eğitimler verilmeli ve bu eğitimler belli aralıklarla tekrarlanmalıdır.

KAYNAKÇA

ACDA, fon 96, liste 16, iş 33, s. 57

ACMSİA, fon 1, liste 3, iş 18, s. 154

AKKUŞ İ., KAPIDERE M., Açık kaynak kodlu mobil uzaktan eğitim yönetim sistemleri. *9th International Computer & Instructional Technologies Symposium,* (2015), 13-19.

ALİYEVA Z., *Pedagoji Bilimi*, ADMİÜ Yayınları, Bakü: 2004.

ALİZADE T., Distant tahsilin esas modelleri ve metodları. *Azerbaycan Mektebi, 3,* (2019), 129-139.

ANDERSON, L. W. Tutumların ölçülmesi (çev. Nükhet Çıkrıkçı). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 24/ 1*, (1991), 241-250.

ARIKAN R., Anket yöntemi üzerinde bir değerlendirme. *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler, 1,* (2018), 97-159.

ASGEROV Ş., *Eğitimimiz: Dün, Bugün, Yarın*. Nurlan Yayınları, Bakü: 2003.

ASLANTAŞ T., Uzaktan eğitim, uzaktan eğitim teknolojileri ve Türkiye`de bir uygulama, Erişim tarihi: 16 Mayıs 2021, https://www.tankutaslantas.com/wp-content/uploads/2014/04/Uzaktan-E%C4%9Fitim-Uzaktan-E%C4%9Fitim-Teknolojileri-ve-T%C3%BCrkiyede-bir-Uygulama.pdf

Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı Toplantısının 1990 yılı dökünamları, Milli Eğitim Bakanlığı, Bakü: 1991.

Azerbaycan Cumhuriyeti (1991-2001), Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, Bakü: 2001.

Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı Toplantısının 2000 Yılı Dökümanları, 2001.

Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı Arşivi. *1970 Yılı Raporu*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Bakü: 1971.

Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı Oturumunun 1999 yılı Dökümanları, Milli Eğitim Bakanlığı, Bakü: 2000.

Azerbaycan eğitimi: Yakin geçmişe, bugüne ve geleceğe bir bakış, Erişim tarihi: 22 Nisan 2021, http://www.edu.gov.az/upload/file/cixish-16.10.09.pdf

Azerbaycan eğitiminin pandemiya sınağı. Azerbaycan Gazetesi, Erişim tarihi: 28 Mart 2021, https://muallim.edu.az/news.php?id=11580

Azerbaycan sovyet rejimi ortamında, Erişim tarihi: 16 Mayıs 2021, http://kayzen.az/blog/Az.html

Azerbaycan tahsilinin pandemi sınavı, Erişim tarihi: 28 Mayıs 2021, https://edu.gov.az/az/news-and-updates/18449

Azerbaycan Muallimi Gazetesi, 12/18, 20-26 Aralık 2002.

Azerbaycan Tarihi, Cilt 5, Elm Yayınları, Bakü: 2008a.

Azerbaycan Tarihi, Cilt 6, Elm Yayınları, Bakü: 2008b.

Azerbaycan üniversitelerinin en pahalı bölümleri hangilerdir? Erişim tarihi: 24 Mart 2021, http://sonxeber.az/6678/azerbaycan-universitetlerinin-en-bahali-ixtisaslari-hansilardir

Avropa Qızlar Riyaziyyat Olimpiadasından 3 medal, Erişim tarihi: 28 Mart 2021, https://www.olimpiada.edu.az/news/121-avropa-q%C4%B1zlar-riyaziyyat-olimpiadas%C4%B1ndan-3-medal

BAŞTÜRK S., ve TAŞTEPE M. *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Vize Yayıncılık, Ankara: 2013.

Bağımsız Azerbaycan 10. Yıl, İstatistik Mecmu, Bakü: 2001.

"BİR" tələbə-könüllülər koronavirus pandemiyası dövründə birlik nümayiş etdirdi, Erişim tarihi: 06 Mayıs 2021, https://konullu.edu.az.

Bu qərarla 20 mindən artıq tələbənin təhsil haqqı dövlət tərəfindən ödəniləcək, Erişim tarihi: 30 Mart 2021, https://edu.gov.az/az/news-and-updates/18207

Corona Sürecinde Azerbaycan'ın Başarısı, Erişim tarihi: 16 Mart 2021, https://ekoavrasya.net/Duyuru.aspx?did=308&lang=TR

COVİD-19: Tahsil müesseselerinin faaliyetinin teşkili barede teklifler. Azerbaycan Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Enstitüsü Yayını, Bakü: 2020.

Cumhuriyet Gazetesi. 143, 2000, Haziran 14; *266,* 2000, Aralık 30.

Distant tehsil: mahiyyeti ve ehemiyyeti. Erişim tarihi: 22 Haziran 2021, https://525.az/news/140835-distant-tehsil-mahiyyeti-ve-ehemiyyeti

Distant tahsil neləri deyişdi? – Psixoloq ve tahsil ekspertinden Cavab, Erişim tarihi: 29 Ağustos 2021, https://konkret.az/distant-tehsil-neleri-deyisdi-psixoloq-ve-tehsil-ekspertinden-cavab/

EFENDİ O. *Yüksek öğretim eğitimi*. İktisat Üniversitesi Yayınları, Bakü: 2010.

Eğitim Gazetesi. 1, 2000, Ocak.

Ekonomiko-Statistiçeskiy Byulleten Azerbaydjana, *2,* 1933.

ELMAS Ç., DOĞAN N., BİROĞUL S. ve KOÇ M. S. Moodle eğitim yönetim sistemi ile örnek bir dersin uzaktan eğitim uygulaması. *Bilişim Teknolojileri Dergisi, 1/2*, (2008), 53-62.

GABLE, R. K. Instrument development in affective domain, Kiuwar Nijhoff Pubiising, USA: 1986.

Gazeta Bakinskiy Raboçiy. *115*, 1931, Mayıs 8; *154*, 1933, Haziran 23; *232*, 1941, Haziran 1.

Gazeta Vışka. 34, 1929, Ağustos 6.

GULİYEV R. *Sosioloji: Teori ve araştırma metodolojisi*. Siyaset Yayınları, Bakü: 1995.

Haftada 2-3 defa mektebe gitmeyin faydası ve riskleri nedir? Erişim tarihi: 30 Mart 2021, https://cenub.az/7826-hftd-2-3-df-mktb-getmyin-faydas-v-risklri-ndir.html

HALİLOV T., Distant eğitim: mahiyeti ve ehemiyeti, Erişim tarihi: 06 Mayıs 2021, https://525.az/?name=xeber&duzelis=0&news_id=140835

HASANOV R., *Siyasi sosyoloji*. Bilim ve Eğitim Yayınları, Bakü: 2010.

HACIYEV T., *Azerbaycan edebi dilinin tarihi* (cilt 2). Elm Yayınları, Bakü: 2012.

Halk Gazetesi. *35*, 1994, Mayıs 24; *49*, 2001, Eylül 4.

HUDİYEV N., Azerbaycan`ın çağdaş eğitim sistemi: sorunlar, düşünceler, mülahazalar, Erişim tarihi: 14 Mayıs 2021, http://www.xalqqazeti.com/az/news/education/29194

Jurnal SU Azerbaydjana, 3, 1930, 541-547

KIRIK, A.M. Uzaktan eğitimin tarihsel gelişimi ve Türkiye`deki durumu. *Marmara İletişim Dergisi,* 21, 2014, 73-94.

Ключевые сообщения и действия по предотвращению и контролю COVID-19 в школах. Образование в чрезвычайных ситуациях, ЮНИСЕФ Нью-Йорк, 2020.

Koronavirus (COVID-19) Pandemisinin Ülkenin Eğitim Kurumlarında Eğitim Sürecine Olumsuz Etkisinin Ortadan Kaldısılmasıyla İlgili Bazı Önlemler Konusunda Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun Kararı, Bakü: 2020.

Koronavirus pandemiyası insanların psixi sağlamlığına "derin" tesir göstere biler, Erişim tarihi: 01 Nisan 2021, https://www.bbc.com/azeri/international-52264568

Kratkiy otçet o vıpolnenii Bakinskim Sovetom Direktiv XVII Bakinskoy Partkonferensii. (1929). Baku.

Kulturnoe stroitelstvo Azerbaydjanskoy SSR., Stat, Baku: 1961.

Muallim Gazetesi. 7, 1938, Kasım 23.

Narodnoe xozyaystvo Azerbaydjanskoy SSR k 50 letiyu SSSR. (1972). Baku: Yubileynıy stat. Ejogodnik.

Narodnoe obrazovanie i kultura v Azerbaydjanskoy Respublike. (1992). Baku: Stat. Sbornik.

Nazirler Kabinetinin yanında operativ qərargah yaradıldı, Erişim tarihi: 27 Mart 2021, https://nk.gov.az/az/article/680/

MARDANOV M. C. Azerbaycan tahsili yeni inkişaf merhalesinde. Çaşıoğlu Yayınları, Bakü: 2009.

MARDANOV M. C. Azerbaycan eğitim tarihi. Tahsil Yayınları, Bakü: 2011.

Обновленная Стратегия Борьбы с COVID-19, Всемирная Организация Здравоохранения, Женева, Швейцария, Erişim tarihi: 16 Mart 2021, https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/covid19-strategy-update-2020-ru.pdf?sfvrsn=29da3ba0_19

Obzor deyatelnosti pravitelstva za 1929 i 1930 gg. (1931). Baku.

Oçerki istorii raboçego klassa Azerbaydjanskoy SSR. (1917-1940 gg.). (1974). Baku.

ÖMEROV V., Azerbaycan SSR-de "medeni inqilabın" mahiyeti ve sovet medeniyetinin formalaşması. *Ses Gazetesi,* 27 Kasım 2012.

ÖZDOĞAN A.Ç., BERKANT H.G., COVID-19 Pandemisi dönemindeki uzaktan eğitime ilişkin paydaş görüşlerinin incelenmesi. *Millî Eğitim, 49/1,* (2020), 13-43.

Özel karantin rejimi döneminde genel eğitim kurumlarında eğitimin teşkili yöntemleri, Milli Eğitim Bakanlığı, Bakü 2020.

"STEAM Azerbaycan" layihesi çerçevesinde 1500`den çox "üz siperi" istehsal olunub, Erişim tarihi: 29 Mart 2021, .https://azertag.az/xeber/STEAM_Azerbaycan_layihesi_cherchivesinde_1500_den_chox_uz_siperi_istehsal_olunub-1463025

TATAROVA G.G., *Sosiolojide enformasyonun tahlili metodolojisi*. Turan Yayınları, Bakü: 2010.

Tahsil eksperti: Distant tahsil sistemi ölke tahsilinin seviyesini gösterir, Erişim tarihi: 16 Mart 2021, https://xeberler.az/new/details/tehsil-eksperti:-distant-tehsil-sistemi-olke-tehsilinin-seviyyesini-gosterir--25058.html

Pandemiya dövründe distant tahsil – Sorğu, Erişim tarihi: 26 Ağustos 2021, https://tehsil.biz/news/az/4099/Pandemiya-dvrnd-distant-thsil-SORU

Reallığı düzgün deyerlendirsek, uduşlu çıxa bilerik - Tahsilimizde mecburi yenilik, 31 Mart 2021, http://www.dia.az/8/271800-realligi-duzgun-deyerlendirsek-udushlu-chixa-bilerik.html

RIZAYEV A.E. (Ed.), *Azerbaycan tarihi*. Bakü Üniversitesi Yayını, Bakü: 2010.

RÜSTEMOV İ.A, *Genel sosyoloji*. Elm Yayınları, Bakü: 1997.

SADIK, Ş. Pandemiya dövründə distant təhsil. Erişim tarihi: 27 Ağustos 2021, https://hedefliseyi.edu.az/pandemiya-dovrund%C9%99-distant-t%C9%99hsil

VKP(b), Sovetskaya Vlast, Komsomol i Profsoyuzı o Kulturnom Stroitelstve, Moskova 1931.

UNESCO`nun resmi sitesi. Erişim tarihi: 24 Ocak 2021, https://en.unesco.org/covid19/educationresponse/solutions

ÜSTÜN B., Veri toplama yöntemleri, Erişim tarihi: 19 Mayıs 2021, https://www.phdernegi.org/wp-content/uploads/2016/03/veri_toplama_yontemleri.pdf

Yeni nesil texnologiyaların tehsilde rolu, Erişim tarihi: 30 Mart 2021, https://www.muallim.edu.az/news.php?id=10565&lang=

Yeni Yol Gazetesi, 5, 1922, Ekim 14; *9*, 1928, Kasım 27.

Youth and COVID-19. (2020). ILO, Geneva.

YÜCEDAĞ, A. Ölçekleme ve tutum ölçme. Doktora ders ödevi. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991.

2007-2015 yıllarında Azerbaycan gençlerinin yurt dışında eğitimi programı, Erişim tarihi: 21 Mayıs 2021, http://www.e-qanun.az/framework/13001

EKLER

Ek 1. Gence Şehir Milli Eğitim Müdürlüğü`nün Kendisine Tabi Eğitim Kurumlarında Anket Çalışması İçin Verdiği İzin Belgesi

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
GƏNCƏ ŞƏHƏR TƏHSİL İDARƏSİ

AZ 2010, Azərbaycan Respublikası, Gəncə şəhəri, Atatürk prospekti-246, tel;+99422 256 15 76, faks +99422 256 67 05
e-mail:Ganja@edu.gov.az

03 iyun 2021-ci il №32(01)-01-215/24

ARAYIŞ

Verilir, Məlikov Yusif Azad oğluna ondan ötrü ki, o həqiqətən Gəncə Şəhər Təhsil İdarəsinin tabeliyində fəaliyyət göstərən ümumtəhsil müəssisələrində "Müəllimlərin baxış xəttində Koronavirus pandemiyası prosesində Azərbaycan Təhsil Sisteminin vəziyyətinin araşdırılması" mövzusunda sorğu keçirmişdir.

Arayış Çankırı Karatekin Universiteti Sosial Elmlər İnstitutunun təhsil proqramları və təlim bölməsinə təqdim etmək üçün verilir.

Müdir: Anar Qədiməliyev

Ek 2.1. Anket Örneği

Koronavirus pandemiyası dövründə Azərbaycanda təhsilin vəziyyəti ilə bağlı müəllim görüşləri

Hörmətli müəllimlər!

Bu sorğu, müəllimlərin görüşləri əsasında, 2020-ci ilin mart ayından etibarən ölkəmizdə davam edən karantin dövründə orta məktəblərdə təhsil prosesinin vəziyyətini müəyyənləşdirmək məqsədi daşıyır. Sorğunun nəticələrindən magistr işimdə istifadə olunacaqdır. Sorğuya verəcəyiniz obyektiv və səmimi cavablar, sadəcə elmi işin mövzusuna uyğun olaraq istifadə ediləcək olub, ad və soyadınıza yer verilməyəcəkdir.

Sorğuda iştirak etdiyiniz üçün hər birinizə təşəkkürümü bildirir, peşə həyatınızda uğurlar arzulayıram.

Yusif Məlikov
Çankırı Karatekin Universiteti
Sosyal Elmlər İnstitutunun magistrantı

1

Ek 2.2. Anket Örneği

I BÖLMƏ (Şəxsi məlumatlar)

Sizin cinsiniz : 1 (+) Qadın 2 ( ) Kişi

Sizin yaşınız : 1 ( ) 21-30 2 (+) 31-40 3 ( ) 41-50 4 ( ) 51-60 5 ( ) 61 +

Ailə vəziyyətiniz : 1 (+) Evli 2 ( ) Subay

Təhsil səviyyəniz : 1 ( ) Subbakalavr 2 ( ) Bakalavr 3 (+) Magistratura ( ) Doktorantura

Peşə stajınız : 1 ( ) 1-5 il 2 (+) 6-10 il 3 ( ) 11-15 il 4 ( ) 16-20 il 5 ( ) 21 +

Vəzifəniz : 1 ( ) Var 2 (+) Yox

Peşə həyatınızda neçənci iş yeriniz: 1 ( ) 1 2 (+) 2 - 3 3 ( ) 4-5 4 ( ) 6 +

İşlədiyiniz məktəb : M.C. Pasayev adına 39 N-li m.

İxtisasınız : Azərbaycan d. ədəbiyyat

II BÖLMƏ

A. Müəllimlərin distant təhsillə bağlı görüşləri

1. Sizdə pandemiyadan sonra rəqəmsal texnologiyalardan istifadə müddətində nə kimi dəyişiklik baş verib?
Artıb (+)
Azalıb ( )
Demək olara ki, dəyişməyib ( )

2. Pandemiyadan əvvəlki dövrlə müqayisədə pandemiya dövründə rəqəmsal texnologiyalardan istifadə müddətində nə kimi dəyişiklik baş verib?
Artıb (+)
Azalıb ( )
Demək olar ki, dəyişməyib ( )

3. Sizcə müəllimlər distant təhsil prosesində rəqəmsal texnologiyalardan lazımi səviyyədə istifadə etməyi bacarırlar?
Bəli (+)
Xeyr ( )
Böyük əksəriyyəti bacarır ( )
Böyük əksəriyyəti bacarmır ( )

2

Ek 2.3. Anket Örneği

4. İstifadə etdiyiniz internet bağlantısının keyfiyyəti sizi qane edir?
Bəli ( )
Xeyr ( )
Qismən (√)

5. Dərslərinizi keçdiyiniz tədris platformunun keyfiyyəti sizi qane edir?
Bəli (√)
Xeyr ( )
Qismən ( )

6. Rəqəmsal texnologiyalardan istifadə etmək üçün kifayət qədər bilik və bacarığa sahibsiniz?
Bəli (√)
Xeyr ( )
Qismən ( )

7. Müəllimlər distant təhsil zamanı şagirdləri rəqəmsal texnalogiyalardan faydalanmağa sövq edə bilirlərmi?
Bəli (√)
Xeyr **( )**
Böyük əksəriyyəti bəli **( )**
Böyük əksəriyyəti xeyir **( )**

8. Distant dərslərdə şagirdlərin biliyini obyektiv qiymətləndirə bilirsiniz?
Bəli (√)
Xeyr ( )
Demək olar ki, bəli ( )
Demək olar ki, xeyr ( )

9. Distant təhsil müddətində dərslərə ayrılan vaxtın miqdarı sizi qane edir?
Bəli ( )
Xeyr ( )
Demək olar ki, bəli (√)
Demək olar ki, xeyr ( )

10. Siz, distant dərslərdə keçdiyiniz mövzunu şagirdlərə ənənəvi dərsdə olduğu kimi başa sala bilirsiniz?
Bəli ( )
Xeyr (√)
Demək olar ki, bəli ( )
Demək olar ki, xeyr ( )

11. Sizcə pandemiya dövrü şagirdlərin ümumi bilik səviyyəsinə necə təsir göstərəcək?
Müsbət ( )
Mənfi (√)
Demək olar ki, bəli ( )
Demək olar ki, xeyr ( )

12. Dərs materialları distant təhsil üçün qənaətbəxşdir?
Bəli (√)
Xeyr ( )
Qismən ( )

3

Ek 2.4. Anket Örneği

13. Distant təhsilə münasibətiniz necədir?
Əla ( )
Yaxşı ( )
Xüsusi hallarda faydalı ola bilər (✓)
Qənaətbəxş deyil ( )
Pis ( )

14. Siz ənənəvi yoxsa distant təhsilə daha çox üstünlük verirsiniz?
Ənənəvi (✓)
Distant ( )
Hər ikisinin üstün cəhətləri var ( )

15. Distant dərs ənənəvi dərsdən daha maraqlıdır.
Bəli ( )
Xeyr ( )
Demək olar ki, bəli ( )
Demək olar ki, xeyr (✓)

16. Distant dərs, ənənəvi dərsdən daha keyfiyyətlidir.
Bəli ( )
Xeyr (✓)
Demək olar ki, bəli ( )
Demək olar ki, xeyr ( )

17. Müəllimlərin pandemiya dövründə əvvəlki dövrlə müqayisədə motivasiyası hansı səviyyədədir?
Yüksək ( )
Aşağı (✓)
Dəyişməyib ( )

B. Müəllimlərin şagirdlərin distant təhsilə marağı ilə bağlı görüşləri

1. Sizcə distant təhsil şagirdlərin gözləntilərinə cavab verirmi?
Bəli ( )
Xeyr (✓)
Qərarsızam ( )

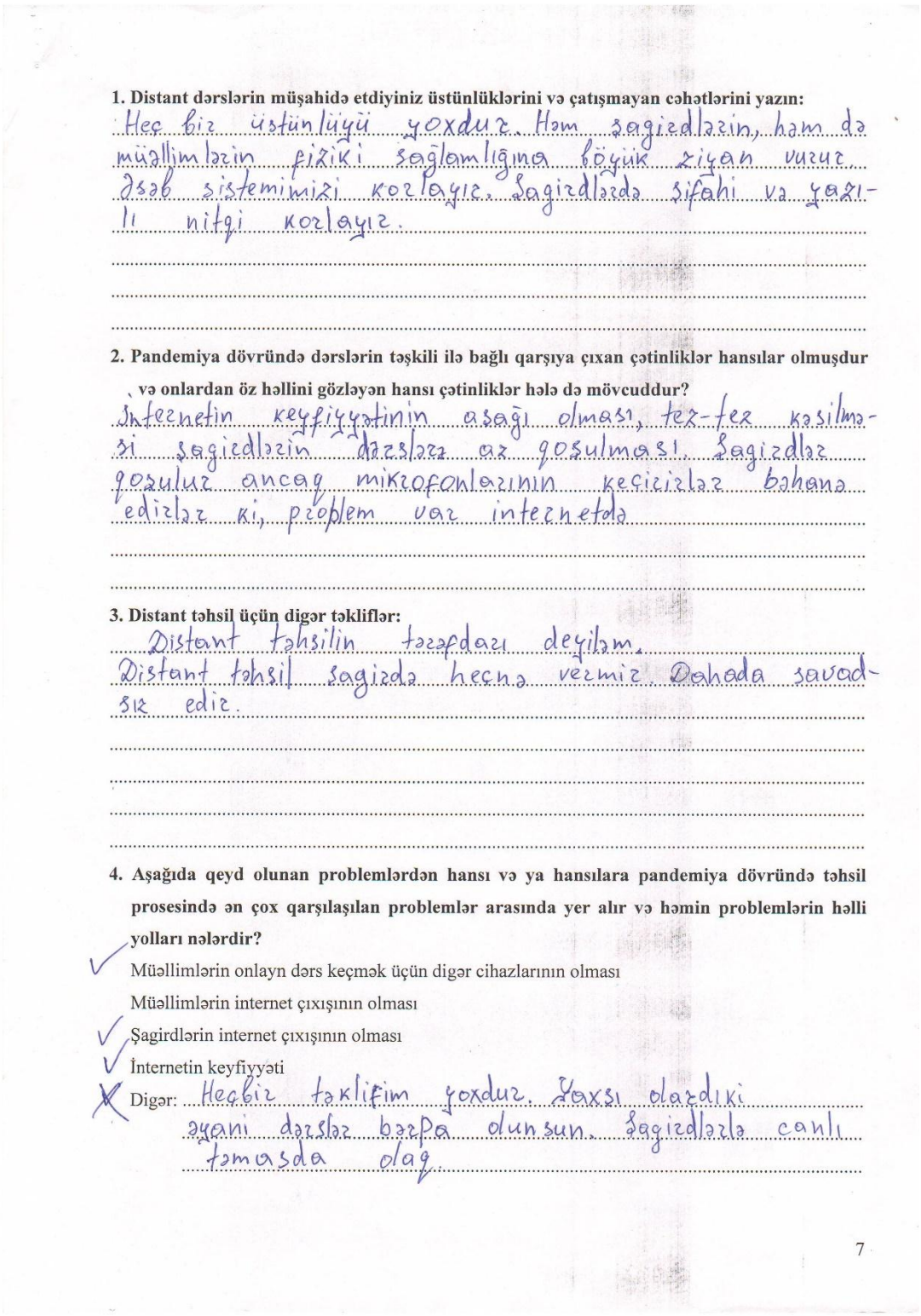
2. Şagirdlərin distant təhsilə olan motivasiyası qənaətbəxşdir?
Bəli ( )
Xeyr ( )
Demək olar ki, bəli ( )
Demək olar ki, xeyr (✓)

3. Şagirdlərin rəqəmsal texnologiyalardan istifadə etmək qabiliyyəti sizi qane edirmi?
Bəli ( )
Xeyr ( )
Demək olar ki, bəli ( )
Demək olar ki, xeyr (✓)
Qərarsizam ( )

4. Onlayn dərslər zamanı şagirdlərdə müəllimlə canlı ünsiyyət qurma ehtiyacı duyulurmu?
Bəli ( )

4

Ek 3. Açık uçlu sorular



1. Distant dərslərin müşahidə etdiyiniz üstünlüklərini və çatışmayan cəhətlərini yazın:

Heç bir üstünlüyü yoxdur. Həm şagirdlərin, həm də müəllimlərin fiziki sağlamlığına böyük ziyan vurur. əsəb sistemimizi korlayır. Şagirdlərdə şifahi və yazılı nitqi korlayır.

2. Pandemiya dövründə dərslərin təşkili ilə bağlı qarşıya çıxan çətinliklər hansılar olmuşdur , və onlardan öz həllini gözləyən hansı çətinliklər hələ də mövcuddur?

İnternetin keyfiyyətinin aşağı olması, tez-tez kəsilməsi şagirdlərin dərslərə az qoşulması. Şagirdlər qoşulur ancaq mikrofonlarının keçirirlər bəhanə edirlər ki, problem var internetdə

3. Distant təhsil üçün digər təkliflər:

Distant təhsilin tərəfdarı deyiləm. Distant təhsil şagirdə heçnə vermir. Daha da savadsız edir.

4. Aşağıda qeyd olunan problemlərdən hansı və ya hansılara pandemiya dövründə təhsil prosesində ən çox qarşılaşılan problemlər arasında yer alır və həmin problemlərin həlli yolları nələrdir?

- ✓ Müəllimlərin onlayn dərs keçmək üçün digər cihazlarının olması
- Müəllimlərin internet çıxışının olması
- ✓ Şagirdlərin internet çıxışının olması
- ✓ İnternetin keyfiyyəti
- ✗ Digər: Heçbir təklifim yoxdur. Yaxşı olardıki əyani dərslər bərpa olunsun. Şagirdlərlə canlı təmasda olaq

7

Ek 4.1. Anket Örneği Türkçe

Koronavirüs Pandemisi Döneminde Azerbaycan`da Eğitimin Durumu Konusunda Öğretmen Görüşleri

Değerli öğretmenler!

Bu anket, öğretmenlerin görüşləri doğrultusunda, 2020 yılının Mart ayından itibarən ülkemizde devam edən koronavirüs pandemisi sürecinde orta öğretim sisteminde eğitimin durumunu ölçmek amacı taşımaktadır. Anket sonuçlarından yüksek lisans tez çalışmamda yararlanılacaktır. Anket sorularına vereceğiniz objektif ve samimi cevaplar, sadece tez çalışmasının konusu doğrultusunda yararlanılacak olup, ad ve soyadınıza yer verilmeyecektir.

Anket çalışmasına katılmayı kabul ettiğiniz ve değerli zamanınızı ayırdığınız için size teşekkürlerimi sunar, meslek yaşantınızda başarılar dilerim!

Yusıf Malıkov

Çankırı Karatekin Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Öğrencisi

I BÖLÜM (Kişisel Bilgiler)

Cinsiyetiniz : 1 ( ) Erkek 2 ( ) Kadın

Yaşınız : 1 ( ) 21-30 2 ( ) 31-40 3 ( ) 41-50 4 ( ) 51-60 5 ( ) 61 +

Medeni durumunuz: 1 ( ) Evli 2 ( ) Bekar

Eğitim dumunuzu : 1 ( ) Alt lisans 2 ( ) Lisans 3 ( ) Yüksek lisans ( ) Doktora

Mesleki kıdeminiz : 1 ( ) 1-5 yıl 2 ( ) 6-10 yıl 3 ( ) 11-15 yıl 4 ( ) 16-20 yıl 5 ( ) 21 +

Yönetim göreviniz : 1 ( ) Var 2 ( ) Yok

Meslekte kaçıncı iş yeriniz: 1 ( ) 1 2 ( ) 2 - 3 3 ( ) 4-5 4 ( ) 6 +

Çalıştığınız okul : _____

Branşınız : _____

II BÖLÜM

A. Uzaktan eğitimle ilgili öğretmen görüşleri:

1. Sizde pandemi döneminde dijital teknolojileri kullanma süresinde ne gibi değişiklik yaşanmıştır?

Arttı ( )

Azaldı ( )

Neredeyse, değişmedi ( )

2. Pandemiden önceki dönemle kıyaslandığında pandemi döneminde dijital teknolojilere ilginizde

nasıl bir değişiklik oldu?

Arttı ( )

Azaldı ( )

Neredeyse, değişmedi ( )

3. Sizce öğretmenler uzaktan eğitim sürecinde dijital teknolojilerden yeteri düzeyde

yararlanabilirler mi?

Evet ( )

Hayır ( )

Büyük çoğunluğu evet ( )

Büyük çoğunluğu hayır ( )

4. Kullandığınız internetin bağlantısının kalitesi yeterli mi?

Evet ( )

Hayır ( )

Kısmen ( )

5. Uzaktan eğitim için yararlandığınız internet platformunun kalitesi sizi memnun ediyor mu?

Evet ( )

Hayır ( )

Kısmen ( )

6. Dijital teknolojilerden yararlanmak için yeteri düzeyde bilgi ve beceriye sahip misiniz?

Evet ( )

Hayır ( )

Kısmen ( )

7. Öğretmenler uzaktan eğitim zamanı öğrencileri dijital teknolojilerden yararlanma konusunda

motive edebiliyorlar mı?

Evet ( )

Hayır ( )

Büyük çoğunluğu evet ( )

Büyük çoğunluğu hayır ( )

8. Uzaktan eğitim zamanı öğrencilerin dersi benimseme düzeyini objektiv değerlendirebiliyor

musunuz?

Evet ( )

Hayır ( )

Neredeyse, evet ( )

Neredeyse, hayır ( )

9. Uzaktan eğitim sürecinde derslere ayrılan zaman süresi sizce yeterli midir?

Evet ( )

Hayır ( )

Neredeyse evet ( )

Neredeyse hayır ( )

10. Siz, uzaktan eğitim sırasında konuyu öğrencilere yüz yüze eğitim zamanındaki kadar

anlatabiliyor musunuz?

Evet ( )

Hayır ( )

Neredeyse, evet ( )

Neredeyse, hayır ( )

11. Sizce pandemi dönemi öğrencilerin genel bilgi düzeylerini nasıl etkileyecek?

Olumlu ( )

Olumsuz ( )

Bilemiyorum ( )

12. Ders materialleri uzaktan eğitim için yeterli midir?

Evet ( )

Hayır ( )

Kısmen ( )

13. Uzaktan eğitime nasıl bakıyorsunuz?

İyi ( )

Normal ( )

Özel durumlarda yararlı olabilir ( )

Tatmin edici değil ( )

Karşıyım ( )

14. Siz yüzyüze, yoksa uzaktan eğitime mi öncelik veriyorsunuz?

Yüzyüze ( )

Uzaktan ( )

Her ikisinin avantajlı yönleri var ( )

15. Uzaktan eğitim geleneksel eğitimden daha ilginçtir.

Evet ( )

Hayır ( )

Nerdeyse evet ( )

Neredeyse hayır ( )

16. Uzaktan eğitim, geleneksel eğitimden daha verimlidir.

Evet ( )

Hayır ( )

Neredeyse evet ( )

Neredeyse hayır ( )

17. Öğretmenlerin pandemi döneminden önceki dönemle kıyaslandığına motivasyonu hangi

düzeydedir?

Arttı ( )

Azaldı ( )

Neredeyse, değişmedi ( )

C. Eğitim sisteminin uzaktan eğitime hazırlık düzeyi ile bağlı öğretmen görüşleri

26. Eğitim sistemi uzaktan eğitim zamanı karşılaşılan sorunları çözmek için gereken önlemleri

zamanında alıyor mu?

Evet ( )

Hayır ( )

Neredeyse, evet ( )

Neredeyse, hayır ( )

27. Çalıştığınız okulda pandemi öncesi ders esnasında dijital teknolojilerden hangi düzeyde

yararlanılmıştır?

Yüksek ( )

Aşağı ( )

Neredeyse hiç kullanılmadı ( )

Bazı derslerde kullanıldı ( )

28. Çalıştığınız okul uzaktan eğitim için gerekli ortamı sağlamış mıdır?

Evet ( )

Hayır ( )

Neredeyse, evet ( )

Neredeyse, hayır ( )

29. Çalıştığınız okul, pandemi sürecinde size ihtiyac duyduğunuz desteği sağlamış mıdır?

Evet ( )

Hayır ( )

Neredeyse, evet ( )

Neredeyse, hayır ( )

30. Sizce, uzaktan eğitimin hangi platform aracılığıyla gerçekleştirilmesi daha uygundur?

WhatsApp aracılığı ile ( )

Televizyonda yayınlanan "canlı ders" aracılığı ile ( )

Uzaktan eğitim platformları – Teams, Zoom vs. aracılığı ile ( )

"Sanal Okul" uygulaması aracılığı ile ( )

31. Öğretmenlerin uzaktan eğitim zamanı dijital teknolojilerden daha iyi yararlanmaları için özel

kurslar teşkil edildi mi?

Evet ( )

Hayır ( )

İsteye bağlı ( )

32. Derslerin uzaktan eğitim yöntemiyle teşkili genel olarak sizi memnun ediyor mu?

Evet ( )

Hayır ( )

Neredeyse, evet ( )

Neredeyse, hayır ( )

33. Sizce, pandemi sonrası uzaktan eğitim sistemi uygulanmalı mıdır?

Evet ( )

Hayır ( )

Bazı dersler için evet ( )

Orta okul düzeyi için hayır ( )

Ek 5. Açık uçlu sorular Türkçe

D. Uzaktan eğitimin kalitesinin yükseltilmesi konusunda öğretmen görüş ve önerileri:

34. Sizce uzaktan eğitimin hangi avantajları ve dezavantajları var? Düşünceleriniz yazın:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

35. Pandemi döneminde derslerin düzenlenmesinde karşılaşılan ve halen çözüm bekleyen

sorunlarla ilgili görüş ve önerilerinizi yazın:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

36. Uzaktan eğitimle ilgili diğer önerileriniz:

.....

.....

.....

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ORCID	0000-0003-1251-102X
Adı Soyadı	Yusıf Malıkov
Doğum Yeri	Gence / Azerbaycan
Doğum Yılı	04 Kasım 1997

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Gence Devlet Üniversitesi
Fakülte	Fizik ve Teknik Bilimler
Bölüm	Resim

YÜKSEK LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Eğitim Bilimleri

İLETİŞİM

Adres	Z.Bünyadov sok. Ev 23. Gence / Azerbaycan
E-mail	y.melikov4@gmail.com